

SELÇUKLU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

SELÇUK

YIL : 2

SAYI : 1

ARALIK — 1986

ERZURUM KÜTÜPHANESİNDEKİ, TÜRKÇE - YAZMA ESERLER ÜZERİNDE ARAŞTIRMALAR

Doç. Dr. Önder GÖÇGÜN (*)

Bilindiği gibi; kütüphanelerimizi dolduran kitapların bir kısmı, eski harfli el-yazması eserlerdir. Bunlar; ihtisas çalışmaları başta olmak üzere, araştırmacıları beklemektedir. Lâkin, nerede hangi eserin bulunduğu hususu, bütünüyle açıklığa kavuşmuş değildir. Zaman zaman yapılan bazı tesbitler, kısmen de olsa büyük faydalar sağlamaktadır. Halbuki, kanatımızca bu konu, işi iyi bilen tam bir ekip araştırmasını gerektirecek mahiyettedir. Çünkü, kültür tarihimizin bütün cepheleriyle ortaya konulabilmesinin; bir ölçüde el-yazması eserlerin tamamının, topluca tesbit ve değerlendirmesinden geçtiği, herkesçe kabul edilmelidir.

İşte biz, daha önce yapılmış bazı tetkiklerden yola çıkarak, ilkin; «Diyarbakır Kütüphanesi'ndeki Türkçe El-Yazması Eserler Üzerinde Araştırmalar» (Ank. 1979) adlı bir çalışma yapmış idik. Bu defa, Erzurum Kütüphanesi'nde mevcut eski yazı, matbu ve el-yazması Türkçe, Arapça, Farsça 4224 eseri gözden geçirdik. Bunlar arasında, Türkçe ve el-yazması olanlarını ayırarak, 60 tanesi üzerinde, araştırma ve incelemede bulunduk.

Bunu yaparken; her eseri önce şekil, daha sonra da muhteva özellikleri yönünden ve alfabetik sırayı esas almak suretiyle tanıtmayı uygun gördük. Gerektiğinde, biyografik ve bibliyografik bilgilere de yer verdik.

İncelediğimiz el-yazması bu eserler, sırasıyla şunlardır :

- 1 — Ahbârü'l-İber
- 2 — Bahrü'l-Maarif
- 3 — Cevâhirü'l-Esdâf
- 4 — Cevâhirü'l-Kelimât
- 5 — Dakâyükü'l-Ahbâr

(*) Selçuk Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

- 6 — Divân-ı Hâfız
- 7 — Divân-ı İbrahim Hakkı
- 8 — Enisü'l-Munkati'in
- 9 — Envârü'l-Âşıkîn
- 10 — Evsâf-ı Peygamberi
- 11 — Gâyetü'l-Beyân
- 12 — Gencine-i Râz
- 13 — Hayr-âbâd-ı Nâbi
- 14 — Hulviyyât-ı Sultâni
- 15 — İlm-i Hâl
- 16 — İlm-i İnşâ Lügatı
- 17 — Kenzü'l-Fütûh
- 18 — Kitâb-ı Muhammediyye
- 19 — Kitâb-ı Subha-i Sıbyân
- 20 — Kitâb-ı Şükr-nâme
- 21 — Lügat-ı Fârisi
- 22 — Lügat-ı Müntahab
- 23 — Lügat-ı Şâhidi
- 24 — Lücetü'l-Esrâr
- 52 — Mâ-Hazar
- 23 — Manzum Akâid
- 27 — Mebhas-i İmân
- 28 — Mecmua
- 29 — Meşnevi Şerhi
- 30 — Meşâriü'l-Eşvâk
- 31 — Miyârü'l-Evkât
- 32 — Netâyicü'l-Fünûn
- 33 — Pend-i Gülistân-ı Şerif
- 34 — Risâle-i Akâid-i Manzum
- 35 — Risâle-i Elfâz-ı Küfr
- 36 — Risâle-i İlm-i Hâl
- 37 — Risâle-i Kavâid-i Fârisiyye
- 38 — Risâle-i Rub'il-Müceyyeb
- 39 — Risâle-i Saat-nâme
- 40 — Risâle-i Sofi
- 41 — Risâle-i Yûsuf
- 42 — Saadet-nâme
- 43 — Subhaü'l-Sıbyân
- 44 — Şehnâme-i Nâdiri
- 45 — Şerh-i Divân-ı Hâfız
- 46 — Şerh-i Divançe-i Ferište
- 47 — Şerh-i Ferište

- 48 — Şerh-i Muhammediyye
 49 — Şurût-ı Manzum-ı Rûmî
 50 — Târif-i Şâm
 51 — Târih-i Vâkıdı
 52 — Tenbîhü'l-Gâfilin
 53 — Terceme-i Hadis
 54 — Terceme-i Kimyâ-yı Saadet
 55 — Terceme-i Tuhfetü's-Salavât
 56 — Tertib-i Ulûm
 57 — Tezkiretü'l-Evliyâ
 58 — Tuhfetü'l-Mülûk
 59 — Tuhfetü'l-Şâhidi
 60 — Zübdetü'n-Nasâyih-nâme

Bize bu araştırmalarımızda anlayış ve kolaylık gösteren, Erzurum İl Halk Kütüphanesi eski müdürü, sayın Fikret AĞAVER'e ve Kütüphane personeline teşekkür ederiz.

Gâyemiz, yüce Atatürk'ün : «Millî kültür değerlerimizin muhakkak gün ışığına çıkarılarak, bugünkü ve yarınki nesillere tanıtılması gerektiği..» direktiflerinden hareketle, bu eserlerimizin varlığından ilim dünyasını haberdar kılmaktır.

Çalışmamız, bu yoldaki boşluğu bir parça doldurabilirse, sevinçimiz büyük olacaktır.

Şimdi de sözünü ettiğimiz eserleri, ana hatları ile ayrı ayrı görelim :

A H B Â R Ü ' L - İ B E R

Kayıt numarası	: 23858
Cild ebadı	: 24,5 x 17
Yazı ebadı	: 17,5 x 11,5
Sayfa sayısı	: 472
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Hiç yıpranmamıştır. Yalnız, 43. ve 50. varaklar arası, cild sırtından ayrılmış durumdadır.

Sayfalar kırmızı çizgili cedveller içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda yanyana 2 mısra - 1 beyit - olmak üzere, her sayfada 15 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan sayfalarda 14'e ve hatta 10'a kadar düşmektedir.

Esere, 1/b varak'ta yer alan :

"Hazâ Kitabu Ahbârü'l-İber"

ismi ve Besmele ile :

İbtidâ Bismillâh ile bed idelim
El-rahmanirrahim yâd idelim

Besmele ile olur her iş temâm
Okı cânım cümle her subh u şâm

Besmelesiz işe başlarsın eger
Ebter olur hayrı olmaz kıl hazer

Çok şükür olsun Hüdâ'nın şânına
Nice en'âm eyledi kullarına

Kim ademden bizi eyledi avâr
İbâdet itmek için ol Kird-gâr

Dahi kulsm kulluk it durma zinhâr
Emrini tut kıl namâz leyl ü nehâr

Seni halk itdi ibâdet itmege
Rûz u şeb togrı tarika gitmege

Hâlık oldur Râzık oldur iy hoca
Rızkı virir cümleye ucdan uca

Çok salât ile selâm Peygamber'e
İki cihân fahri ol servere

...
denilerek başlanmaktadır.

2/b varak'ta,

"Te'lif-i Kitâb"

başlığı altında :

Gelün imdi söz başına iy beşe
Kim sebep nedür diyem kaşdan başa

Bu kitâbı nice te'lif eyledim
Pes arz nedür bunu ben söyledim

Ömrimin târihini fikr eyledim
Kendi kendime bunu zikr eyledim

Kendüne pes bir amel eyle bu dem
Bil ki bir kimse sana dimeye kem

Kim işidirse diye rahmet ana
Bâ'is-i rahmet ola belki bana

Bu kitâbı bu ümîd ile didim
Cümlemize rahmet ide ol Kadîm

Dahi aslı neslimizi ol Ahed
Mustafa hürmetine eyle meded

...

Sen didârın nasib eylegil bize
Âtâ vü ecdâd hem cümlemize

Dahi ol kullara rahmet eyle sen
Biz kullara rahmet eyle Zül'menen

Pes adımdır hem Muhammed bi-revâ
Hem tehallüsüm za'if-i bi-nevâ

Dahi ol Hacı Ömer oğlu benim
Kendimi medh itmezem bir köydenim

Atam atasın dahi direm sana
Kim Ali Halife dirler ana

Atası Derviş Çavuş'dır hem anun
Çavşı imiş Van'da Hüsrev Paşa'nun

Dahi anun atası bil iy civân
Kul-ı şeyh dirler imiş ki bil iyân

Şehr-i Bayburd'da da yatur ol za'if
Tekyesi var anda hem gâyet latif

Bu sözün aslı budur kim söyledim
Kamusını size takrîr eyledim

Ola kim ağzı dü'âlı kul ola
Rahmet ide anlara rahmet kula

Tanrı rahmet ide hem cümlemize
Bu kitâbun bahsini aydam size

...

Buna Ahbârü'l-İber ad iyledim
Adı içre târihin yâd iyledim

Dilerem senden İlâhe'l-âlemîn
Şehr-i Vân'ı kamu dertden it emîn

Ulusını küçigini iy Gafûr
Pes Cehennem âteşinden eyle dûr

...

Anlar ile eylegil her dem bizi
Anlar ile eylegil haşrımızı

Dahi senden dilerem iy Pâdişâh
Pâdişâhlar pâdişâhı Pâdişâh

Bu kitâb Allah için makbûl ola
İşidenlerün dü'âsı bol ola

Bu za'if kula rahmet ideler
İşideler togrı yola gideler

...

şeklindeki beyitlerle şair; kendinden, atalarından, kitabının adın-
dan bahisle dua etmektedir.

Eserde sırasıyle; Hz. Muhammed'in mucizeleri, Hz. Ebubekir'in
kıssaları, Hz. Ayşe, Hz. Fatma, Hz. Ömer ile Şeytan, Hz. Osman'ın
şehâdeti, Hz. Ali'nin Küfe şehrine gidişi.. v.s. gibi konular, çeşitli hi-
kâyelerle manzum olarak işlenmektedir.

Kitab, 236/b varak'ta yer alan :

"Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenâtü'l-Hacı Hüseyin Ağa Gaferallah"

ibaresi ve :

"1135"

tarihi ile son bulmaktadır

B A H R Ü ' L - M A A R İ F

Kayıt numarası	: 24047
Cild ebadı	: 20,5 x 15
Yazı ebadı	: 14,5 x 7,5
Sayfa sayısı	: 256
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, kısmen yıpranmış mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Kitap, 1/b varak'ta ve şu beyitlerle başlamaktadır :

Hamd olsun ol Allah'a ki halk eyledi insan
İnsanda dehân kıldı dehân içre zebân

Bir kıldı zebânı ana bin virdi beyânı
Çok dürlü ma'âni anun ile oldu rıyân

...

Ol mu'cize fasihleri âciz eyledi
Buldu kelâm bâri vücûdunda ihtişâm

...

Yok sana lâyık anlara kâbil çü tuhfemiz
Ancak dürûdumuz salât oldu vesselâm

Bu mısraları takiben :

"Emmâ-ba'd"

başlığı altında müellif :

"Bu abd-i fakir, Sürûri hakir azîmet idüb, niyyet kılub ve ta'mim-i fâyide için Türki ile müsvedde kılub, ammâ tedvîn olunmayub kalub, ba'de küşe-i firâkda mutavattın ve künc-i uzletde mütemekkin olmuş idi. (...)"

demektedir.

Eserin muhtevası ve adı, 4/a varak'ta :

"Bu kitabı bir mukaddime ve üç makâle ve bir hâtîme üzere tertib eyledim. Mukaddime, ilm-i arûz'a beyân-ı hâcette ve istilâhât l-ı şî'riyyel beyânındadır.

Ve makâle-i evvelî, bahirlerün beyânındadır.
 Ve makâle-i sâniyye, sanâyi-i şî'riyye beyânındadır.
 Ve makâle-i sâlise teşbihât u mesâ'il enisü'l-uşşâk beyânındadır.
 Ve hâtîme, ilm-i şî'rin fevâid il beyânındadır.
 Bu kitâba Bahrü'l-Ma'ârif diyü ad virdim."

şeklinde ortaya konulmaktadır.

123/b varak'ta bulunan «Makâle-i Sâniyye»den bir kısmı nakle-
 delim :

"Makâle-i sâniyye sanâyi-i şî'riyye beyânındadır :

Bilgil ki, üstâdlar sanâyi-i şî'riyyede tersi' ile ibtidâ idegelmişler-
 dür. Tersî : Bunun yukaruda ma'nâ-yı lügavisi ve ma'nâ-yı ıstîlâhisi
 beyân olunmuşdur. Bunda, misâllerden irâd idelüm. Kur'an-ı Azîm'-
 den misâl : İnne'l-ebrâra le-fi na'im ve inne'l-füccâra le-fi cahim." (1)

Sürürî fakir dimiş :

G a z e l

Görmek için hüsnünü alsa ele yâr âyine
 Direm ana kendüni görme igen yâr âyine

Kalbini doğrıldığör Hakk'a dilersen feyz-i rast
 Aksin egri gösterir kesr olsa tâ çâr âyine

Gün yüzün iy gonce-leb virde nice teşbih idem
 Kim anun ömri günü varmaz çü her bâr âyine

İy Sürürî gün mukâbil oldu âya sanuram
 Görmek için hüsnini alsa ele yâr âyine

Bahrü'l-Maarif, 126/b varak'ta yer alan şu mısralarla sona er-
 mektedir :

Meskenin dünyâ serâyında serây it dâ'imâ
 Dâr-ı ukbâ'da ana Darü's-selâm'ı kıl makâm

Bu serây içre Sürürî hıdmete kâ'im olub
 Ol serây içinde dahi olsun anunla hümâm

Hakk refiki zâtına sa'di Sürürî eylesün
 İki âlemde şefi'i ola hem Hayrül-enâm

(1) Mânâsı : "İyiler Cennet'te; kötüler Cehennem'dedir."

Bu dü'aya her ki âmin dirse sıdk-ı kalb ile
Cânına olsun selâmetler muhassal vesselâm

Tarih : 1007 (M. 1598)

Bahrü'l-Maarif'in bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 486 numarada kayıtlıdır.

Mustafa Muslihiddin Sürûri Efendi'ye ait olan eser, H. 956 / M. 1549'da yazılmıştır. Adı geçen bu nüshayı, hattat Muhammed Mustafa Bin Muhammed Mustafa, İstanbul'da H. 1095 / M. 1683'de müellif hattından istinsah etmiştir.

Eser, 19,5 X 10 ebadındaki kahverengi deri cild içerisindedir. Yazısı Nesih olup, metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Tam adı, 1/a varak'ta da kaydedildiği üzere :

"Kitabu Bahrü'l-Ma'ârif-i Sürûri"dir.

C E V Â H İ R Ü ' L - E S D Â F

Kayıt numarası	: 23924
Cild ebadı	: 28,5 x 20
Yazı ebadı	: 21,5 x 13
Sayfa sayısı	: 414
Hattı	: Nesih kırmızı

Kırmızı renkli mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir Tefsir kitabıdır. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her sayfada 29 satır bulunmaktadır ve sayfalar kırmızı renkli, tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Son kısımda bulunan 206. ve 207. varaklar hiç yazılmamıştır; tamamen boştur.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta ve

"Emma ba'd :

Çün Sultân-ı a'zam ve Pâdişâh-ı muazzam (...) sultan İbn-i sultanü's-sultan Ebu'l-feth İsfendiyar bin Bayezid Han halled-Allahü mülkehü ve sultanehu ve evzah-ı ale'l-âlemîn bürhâne işâret kıldılar. Sultan-zâde-i a'zâm sâhibü's-seyfü'l-kalem İbrahim Beg Çelebi için halled-Allahü devleten ve ebbede sa'âdetehu bu za'if muhibbe pâk i'tikâdlarından ve tâhir nazarlarından buyurdular kim, Kelâ-

mullah tefsirini terceme idem. Evvelinden âhirine degin, tâ halvet-leründe mütâlaa kılalar, mübârek hâtırları safâ kulub, andan hemişe hazz alalar. Dâr-ı âhiretde anunla dost rızâsın bulalar.

Ben za'ife ki, inâyetle nazar kılasın ve miskîn ki medet idesin, bi-çâreni utandırmayan tevfikinle temâm itmek erzâni kılasın. Ben bu kitâbımı kim adını Cevâhirü'l-esdâf kıldım. Ol Hazret'e mübârek kılsın. Kereminden sa'yini zâyi' kılmayasın."

denilerek söze girilmektedir. Daha sonra :

"Sûreti'l-Bakara"

"Sûreti'l-İmrân"

"Sûre-i Yûsuf"

.. gibi metin başlıkları altında, ilgili sûrelerin tefsirlerine geçilmektedir. Kitapta, Kur'an baştan sona kadar tefsir edilmiştir.

Eser, 205/b varak'ta :

"... mine'l-cinneti vennâs :

Cinnilerden dahi Âdemoğlanlarından ba'zıları aydı: Şeytan Âdem'den olur, nice ki cinden olur, pes anun dahi şerrinden sakınmak gerek. Hazret-i Resûl'den (S.A.V.) rivâyet olundu; her kim mu'âvezeteyn okısa, gökden inen cem'i kitâbları okumuşca sevâb var. Sadaka Resûlullah ve sadaka Habîbullah, Allahümme sallü vesellem aleyhi teslimât. Senè : 985"

şeklinde sona ermektedir.

Adı geçen bu nüsha, H. 985 / M. 1577'de Halil Efendi adında bir zat tarafından istinsah edilmiştir.

CEVÂHİRÜ'L - KELİMÂT

Kayıt numarası : 23949

Cild ebadı : 20,5 x 11

Yazı ebadı : 14 x 6,5

Sayfa sayısı : 86

Hattı : Nesih

Kahverengi deri cildli, çok az yıpranmış, manzum, Arapça'dan Türkçe'ye bir lügattir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmış.

tır. Her sayfada 18 veya 19 beyit bulunmaktadır. Ancak, beyit sayısı, başlık durumuna göre 17'ye, 16'ya ve hattâ 13'e kadar düşmektedir.

Eserin tam adı, 1/a varak'ta yer alan :

"Lugat-ı Arabî Şemsi Efendi Cevâhirü'l-Kelimât"

şeklindedir.

Kitaba, 1/b varak'ta :

"Hazâ Lugat-ı Arabî Cevâhir-i Kelimât"

başlığı ve onun altında Besmele ile şu şekilde girilmektedir :

Hamd bi-hadd A'na ki Zâtı Ahad
Sıfatı lemyelid velem yüled

Oldurur Hayy ü Kâdir ü Kayyûm
İremez künhüne ukûl ü fühûm

Hikmetinün nihâyeti yokdur
Kudretinün de gâyeti yokdur

Yoğ iken var idüb bu eflâki
İtdi insan bir avuc hâki

Anda halk idüb dehân u zebân
Ana ta'lim itdi ilm ü beyân

İtdi güyâ lisân-ı insânı
Eyledi fark anunla hayvânı

Bildirüb her lûgatı cümle ana
Virdi teşrif-i ilmü'l-esmâ

İtdi neslinden enbiyâyı anun
İtdi aslında asfiyâyı anun

İçlerinden birin idüben mümtâz
Ana geydürdi özge hil'at-i nâz

Kimdür ol bil Habîb-i Ahmed'dür
Enbiyâ içre ol Ser-âmed'dür

Dendi şânında hem A'nun Levlâk
Halk olundu A'nun için eflâk

Ravzasına A'nun salât ü selâm
Rûz u şeb vâsıl ola ya'ni müdâm

Eserin ismi ayrıca, 3/b varak'ta bulunan :

Çün temâm oldu işbu tuhfe lügat
Oldı nâmı Cevâhirü'l-kelimât

şeklindeki beyitte zikr olunmaktadır.

14/b varak'tan bir kısmı nakl edelim :

Yardımcıdır mu'âvin dahi dinür müzâhir
Hem görüdi mülâki çağırıcı münâdi

Hem bozucu münâfi hem avcı mübâdir
Din gizleyen münâfık bâlig olan merâhik

Hem uyucu muvâfık geçüb giden muhâcir
Hem benzeyen mu'âdil karşı duran mukâbil

Ceng idici mukâtil aldayucu mugâdir
Yoldaşa di müsâhib her dem duran muvâzib

Hem uyucu münâsib başlayıcı mübâşir
Yardımcıdır müsâ'id ceng idici mücâhid

Müstef'ilün feülün müstef'ilün feülün
Bu tekye-i fenâda şâh u gedâ misâfir

Kitap, 25/a varak'ta :

Di firâk ayrılığa iş sonı hatm ü hem
Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Söz temâm oldu dimen temmül kelâm vesselâm
sene : 1044 (M. 1634)

şeklinde sona ermektedir.

D A K Â Y I K Ü ' L - A H B Â R

Kayıt numarası	: 23862
Cild ebadı	: 23 x 16
Yazı ebadı	: 17 x 10,5
Sayfa sayısı	: 402
Hattı	: Sülüs

Siyah mukavva cild içerisinde bulunan, kısmen yıpranmış mensur bir eserdir. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Metinler, sarı yıldızlı çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada 13 satır bulunmaktadır.

Eseri :

"Hazâ Kitâbu Dakâyikü'l-Ahbâr"

ifadesi ve onun altında yer alan Besmele ve Allah'a hamd ile şöyle başlanmaktadır :

"Haberde gelmişdür ki, Allahü-Te'âlâ bir ağac yaratdı. Ol ağacın dört budacı var ve ol ağaca şecere-i yakîn diyü ad virdi. Andan sonra Muhammed Mustafa'nun (S.A.V.) nûrın yaratdı. Ol şecere-i yakîn ağacı üzerine ol nûrı kodı. Pes ol nûr yetmiş bin yıl ol ağac üzerinde tesbih okudı...>

Dakâyikü'l-Ahbâr'da; dünya, âhiret bahisleri ile ilgili olarak çeşitli bilgiler yer almaktadır.

Meselâ, C e h e n n e m bahsinde z a k k u m ağacı için :

"... acukub ta'âm dileseler, tamu mâlikî bunlara zakkûm vire; ammâ zakkûm didükleri Cehennem içinde bir ağacdur kim, Cehennem'de hiç yir yokdur kim anun budacı ana irişmeye ve ol ağacın yemişleri vardır. Herbir yemişi bir sünek gibi ola ve ol yemişlerin içi tobtolu agudur. Ol agu şüncek bir agudur ki, eger anun bir katresi yiryüzine tamlayaydı, dünyâ yüzinde bir içim su bulunmayaydı ve eger denizlere düşseydi, deniz zehir olaydı. Kaçan ol zakkûmdan yiseler ağızlarındaki dişleri döküle ve bogazlarından aşağı geçince karınlarını kazan kaynar gibi kaydada ve başları içindeki beyinlerin hile kaydada.."

denilmektedir.

Eser, 199/b varak'ta bulunan :

"Kütbü'l-fakirü'l-hakir Abdullah Avni

sene : 970 (M. 1562)"

ve :

"Tokuz yüz yetmiş tarihinde yazılmışdur."

ifadeleri ile son bulmaktadır.

DİVÂN-I HÂFİZ (TERCÜMESİ)

Kayıt numarası	: 23873
Cild ebadı	: 21 x 15
Yazı ebadı	: 17,5 x 13
Sayfa sayısı	: 500
Hattı	: Tâlik

Kısmen yıpranmış kahverengi cild içerisinde bulunan bir eserdir.

En sonunda, 4 (dört) varak tamamen boştur.

Metin başlıkları ve beyit numaraları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Esere, 1/b varak'ta yer alan :

"Divân-ı Hoca Hâfız.."

ifadesiyle başlanmakta ve daha sonra, manzum kısma geçilmektedir. Bu kısım, 3/b varak'ta :

"El-kita'ât

adet : 38

rübâiyyât

adet : 75

El-mesneviyyât

adet-i ebyât : 36

Sâki-nâme

adet-i ebyât : 129

Ma'ni-nâme

adet-i ebyât : 49

Kaside der-medh-i şâh-ı Şücâ'

adet : 1

Kaside der-medh-i Muhammed bin Ali

adet : 1

sene : 1076 (M. 1665)"

şeklinde son bulmaktadır.

4/a varak'ta, kitabın - su gördüğü için - silinmiş adının ancak :

"Hazâ şerh-i Hâfız..."

kısmı okunabilmektedir.

4/b varak'ta da, Besmele ile mensur olan asıl metin kısmına geçilmektedir. Bu kısım da :

"966 (M. 1558)"

tarihinin ve :

"kütbü'l-fakirü'l-hakir Receb bin Firûz.."

isminin yer aldığı, 246/a varak ile tamamlanmaktadır.

DİVÂN-I İBRAHİM HAKKI

Kayıt numarası : 14232
 Cild ebadı : 22,5 x 16,5
 Yazı ebadı : 18 x 12,5
 Sayfa sayısı : 234
 Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan divân nüshasıdır. Kısmen yıpranmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar çift şeritli ve kırmızı renkli cedveler içine alınmıştır. Yalnız, 1/b varak tek şeritli, sarı yıldız çerçevelidir.

Her satırda 2 mısra yanyana 1 beyit teşkil etmekte ve her sayfada vasati 21 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı bazı sayfalarda 19'a, 18'e kadar düşmektedir.

1/a varak'ta :

"İbrahim Hakki Divânı"

ve :

"Erzurum Belediyesi, Halkevi Kütüphanesine hediye etmiştir. 1942"

kayıd bulunan esere 1/b varak'ta Besmele ile şu şekilde girilmektedir :

İyi mâlik-i mülk-i dü-cihân Vâhid-i Kahrâr
 Yokdur sana sâni

Sen dâ'im ü bâkîsin ü yok varda deyyâr
 Eşyâ heme fânî

Mevcûd-ı hakikî sen ü ma'dûmdur eşyâ
 Çün sâye vü rü'yâ

Sensin hep idüp eyleyen iy fâ'il-i muhtâr
 Ahvâl-i cihâni

Sun'unla var itdün nice bin enfüs ü ervâh
 Eşkâl ile eşbâh

Nûrunla semâvât u zemîn eyledün izhâr
 Hep kevn ü mekânî

İy evvel ü hem âhir ü hem bâtın ü zâhir
 Senden bu mezâhir

Hem havl ü dahi kuvvet alur endek ü bisyâr
Hem nâm ile şânı

Aşkunal dönüb rûz ile şeb raks ider eflâk
Hayretde kalur hâk

Şevkinle yanar şems ü kamer sâbit ü seyyâr
Eyler deverânı

Eflâk ü anâsırla mevâlîde çü hem-râh
Nûrundur iy Allah

Zerrâtı kamu eyledi ser-keşte çü pür-kâr
Aşkun hafakânı

Aşkunla hevâ cûş ider emvâc olur ebhâr
Şevkinle kamu pür

Aşkun düşürür şevk ile vâdilere nâçâr
Her âb-ı revânî

Aşkunla mu'amma-yı cihân hall olur ancak
İy Vâhid-i Mutlak

Bir şu'le imiş âlem idermiş anı tekrâr
Aşkun cevelânı

Her cân u gönül tab' iledür nûruna mâ'il
Nûr anlara şâmil

Zerrât-ı cihân Vahdet'ünü eylemiş ikrâr
Bi-nutk-ı lisânî

Nûrunla dil ü didemize göster İlâhî
Eşyâ-yı kemâhî

Te'sir idelüm şânlarun iy Kulzüm-i Zühhâr
Her ân-ı zemânî

Nûrunla zuhûr itdi çü eşyâ ile esmâ
Aşk oldu müsemmâ

Göster bize her mertebede sâ'ir-i etvâr
Bir ayn-i iyânı

Ger aşk-ı cihân-gir kâmil eylese zâhid
Olurdu müşâhid

...

İbrahim Hakkı, "Sefine-i Nüh Min Vâridâtü'l-Fütüh" adlı H. 1186 / M. 1772'de yazdığı diğer bir manzum eserinde bu Divân'ı için :

"Târih-i hicret'in 1168 sâlinde divânımız, İlâhî-nâme, inşâd ve tertib kılınmıştır."

demektedir (1)

İncelediğimiz bu divan nüshası, eserin yazılışından 2 yıl sonra; yani, H. 1170 / M. 1756 tarihinde istinsah olunmuştur. Nitekim, 117/a varak'ta :

"sene : 1170"

kaydı bulunmaktadır.

158/b varaktan, «vav» kafiyeli kısmı nakl edelim :

Kesildi ravza-i dilden hemân su
Gel iy sâki kerem kıl el-aman su

O sudan ki bu sular gö [r] mez anı
Virir kalbe hayât-ı câvidân su

Aceb memba'dur ol kim cünbişinden
Dolar her dem nice bin nehr-i cân su

Hemân bir lokma nân için gedâ-veş
Yüzinden tökme var iy mihmân su

Cihân başdan başa bir lokmadur çün
Ana hırs eyledün oldı nihân su

Bu hırsı terk iderse hût-i cânun
Varur bahrinde nûş eyler her an su

Hayât ol dem bulur bu ra [v] za-i dil
Ki ol yemden tolar bağ-ı cinân su

Revân u cânun ol dem şâd olur kim
O deryâdan tola cânun revân su

Gönüldür bağ-ı aşk iy Hakkı ancak
O sâkiden bulur bu gülistân su

(1) Fazla bilgi için bkz :

İbrahim Hakkı, "Sefine-i Nüh Min Vâridâtü'l-Fütüh" (Yazma nüshası)
Münâcât kısmı, s. : 50

202/b varak'ta bulunan, ünlü «Tafvîz-nâme»'si de şöyledir:

Hakk şerleri hayr eyler zann itme ki gayr eyler
Bilen anı seyr eyler Allah görelim neyler neylerse güzel eyler

Sen Hakk'a tevekkül kıl teslim ol ve rahat bul
Her işine râzı ol Allah görelim neyler velehu...

Dime şu niçün şöyle yirindedür ol öyle
Bak sonuna seyr eyle görelim Allah neyler velehu...

Hep işleri fâyıkdur birbirine lâyıkdur
Neylerse muvâfıkdur Allah görelim neyler velehu...

Sen adli zulüm sanma teslim ol oda yanma
Sabr eyle sen usanma Allah görelim neyler velehu...

Dilden gamı dür eyle cânunla huzür eyle
Tafvîz-i umûr eyle Allah görelim neyler velehu...

Hakk'ın olıcak işler boşdur gam u teşvişler
Ol hikmetini işler Allah görelim neyler velehu...

Bil kâzi-yi hâcâtı kıl A'na münâcâtı
Terk eyle mürâdâtı Allah görelim neyler velehu...

Bir işi murâd itme oldıysa inâd itme
Hakk'dandur o redd itme Allah görelim neyler velehu...

Sen halk ile yorulma bu nefis ile hem kalma
Kalbinden ırâk olma Allah görelim neyler velehu...

Hîç kimseye hor bakma incitme gönül yıkmâ
Sen kendine yan çıkma Allah görelim neyler velehu...

Mü'min işi renk olmaz âkil huyı cenk olmaz
Ârif dili tenk olmaz Allah görelim neyler velehu...

Eser, 117/a varak'ta şu şekilde sona ermektedir:

Rübâ'i

Çün seksen iki rübâ'i yazdı hâme
Hakkı didi nâmını Sa'âdet-nâme

Bin sâl ü yüz altmış sekiz sâlinde
Hatm oldu bu nazm, irişdi hoş-encâme

Alâ yed-i dervîş Yûsuf inşaallahü Te'âlâ muhibb-i sâdîki şeyh
Hakkı Hazretleri fi erbaa şa'ban;

sene : 1170

Bu suretle, Dîvân'ın H. 1170 / M. 1756 tarihinde Derviş Yûsuf adlı zât tarafından istinsah olunduğu anlaşılmaktadır.

ENİSÜ'L-MÜNKATI'İN

Kayıt numarası	: 23854
Cild ebadı	: 21,5 x 14,5
Yazı ebadı	: 15 x 8,5
Sayfa sayısı	: 536
Hattı	: Nesih

Siyah renkli deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır. Bazı kısımları su ile temas ettiğinden, sararmıştır. Son kısımda 6 varak tamamen boştur.

Sayfaları tek şeritli kırmızı cedveller içine alınmış olup;

"Pes ol hadis-i şerife'nün evvelkisi budur"

"Tercüme"

"Hikâye"

"İkincisi budur"

...

"Toksan tokuzuncısı budur"

...

"İki yüz altmış dördüncüsü budur"

.. v.s şeklindeki metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 17 satır yer almaktadır.

1/b varak'da :

"Kemâl Paşa-zâde"

ismi ve onun altında :

Gel iy vâ'iz sırat'ın havfın anma lûtf-ı Hakk çokdur
Geçenlerden eşitdük biz ki anda korkuluk yokdur

İbâdetden übüdiyyetdurur âlemde iy âbid
Hakikât Ka'be'ye secde ider ma'nide her sâcid

beyitleri bulunmaktadır.

Bunların yanında, «Mes'ele» başlığı altında Ebussuud Efendi'ye ait bir fetva vardır.

Daha sonra, aynı sayfanın altından başlamak ve 2/a varak'ta devam etmek üzere Fihrist kısmı görülmektedir

Esere, 1/b varak'ta Besmele ile ve :

"Allahü-Sübhâne ve Te'âlâ'ya hamd ü şükr-i bî-nihâye idüb, Habîb-i Ekrem'i Resûl-i a'zâm'ı seyyidinâ Muhammed hâtemü'l-enbiyâ-yı aleyh ve aleyhi-mü's-selâm Hazret-i âlilerine ve âl ü etbâ' vü ashâbına tasliye ve teslim eyledüğümüzden sonra, şöyle ma'lûm-ı erbâb-ı irfân ü mefhûm-ı ashâb-ı iz'ân ola ki, e'azze-i ulemâdan şeyh Mu'âfâ Bin İsmâ'il rahmetullahü-Te'âlâ aleyhe cem' ü te'lif eylediği üç yüz Hadis-i şerif'i ve akiblerince üç yüz hikâyeyi müstemil Enisü'l-Munkatî'in; ilâ-ibâdet Rabbü'l-âlemin nâm-ı kitâb-ı lâtif sa'âdetlü ve şevketlü Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerinin makbûl tab'-ı pâkleri ve mergûb hâtır-ı derrâkleri olub, sâhibetü'l-hayrât ve'l-âsârü'l-cemile ve râğıbetü'l-hasenât ve's-selâtü'l-celile devletlü ve sa'âdetlü Vâlide Sultân hazretlerinin dahi meyl-i hâtırları olmagın ol kitâbun lisân-ı Türki âsânla terceme olunması için bu bendelerine işâret-i aliyye buyurdılar. (...) Bu dahi ma'lûm ola ki, bu fakir, kitâb-ı mezkûre-deki herbir Hadis-i Şerif'i aynı ile yazub akibince tercemesin alâ-kadrü'l-inkân âsân ve cehle ıyân ü beyân eyleyüb, hikâyelerün dahi ancak lafz-ı Türki ile terceme itmege sürü' eyledüm. Allahü Tebârek ve Te'âlâ itmâmın müyesser idüb, mübârek ve ferhûnde kıla. Âmin!" denilerek girilmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi; metin kısmında önce Hadis'ler zikr olunmakta ve arkasından «Terceme» sözü ile esere geçilmektedir. Ayrıca, her tercümenin sonunda, o Hadis ile ilgili bir «Hikâye»'ye de yer verilmektedir.

Meselâ, 3/a - 3/b varaklar'da bulunan :

"İkincisi budur :

Men neffese an ehihi kürbeten min kürebi'd-dünyâ neffese Allâhü anhu kürbeten min kürebi yevmi'l-kıyâmeti vallâhi fi avni'l-abdi mâ-dâme el-abdü fi avni ehihi.

Terceme :

Şol kimse ki, kendü dîn karındaşundan dünyâ gussalarundan bir azacak gussasını giderüb anı sevindürür, Allahü Te'âlâ dahi andan kıyâmet günü gussalarundan bir azim gussasını izâle idüb vü anı sevindürür ve dahi Allahü Te'âlâ kulunun avninde vü nusratundadır. Mâdâm ki ol kul bir dîn karındaşunun avnindedür, ya'ni kişi bir müslümân karındaşının işünü malı, yâ eli, yâ dili ile andan bir

nesne recâsında olmayub da ancak rızâ'en-lillâhü-Te'âlâ bitürmege sa'y idince, Allahü-Te'âlâ dahi ana her mühimminde mu'in ü nâsir olur.

Hikâye :

Kibâr-ı ulemâ'dan birisi şöyle hikâye idüb vü dir ki : Bir korkunç düş gördüm ki, gûyâ ki vâkı'mda kıyâmet kopub Allahü-Te'âlâ beni inceden ince hisâba çiküb, azîm mihnete vü gussaya düşüb, nice idecegüm bilmem. Ben bu hâlde iken anı gördüm ki, bir fakir fellâh konşumuz var idi ki, gâyetle medyün olub, anı borcluları ortaya alub derd-mendi pek incidürlerdi. Anun ise, borcın ödemege kudreti yok idi. Ol bi-çâreye yüregim acıyub cümle borcın ödeyivirdüm. Pes ol çiftci dahi (Ferrece Allahü anke kemâ ferrecte annî) diyerek çikilüb gitmişdü. Ya'ni, Allahü-Te'âlâ senden gussa vü şiddeti giderüb seni mesrûr şâd-mân eyleye. Nitekim, beni sen sevindürdin. İşte ben ol mihnetde vü gussada iken, ol kişi Divân-ı Hakk-Te'âlâ'da turub dir ki : Yârabbi, bu kulun benden bir dünyâ gussasını gidermiş idi. Pes Allahü-Te'âlâ dahi benüm Resûlüm vü Hâbibim sâdıkdur. Çünkü, bu kulum dünyâda sana şefkat idüb vü bevk demekde bulunmuş idi. İmdi ben, şimdi andan avf idüb mihnetden şunu halâs iyledüm, diyü buyırub vü bu sevinç ile uyandum, gâyetle şâd-mân oldum."

.. gibi.

Eser,

"El-hadisü'l-hâmis-i aşer"

başlığı altında yer alan kısım ile sona ermektedir.

ENVÂRÜ'L - ÂŞİKÎN

Kayıt numarası	: 16012
Cild ebadı	: 27 x 18,5
Yazı ebadı	: 20 x 13
Sayfa sayısı	: 526
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmış durumdadır. En başında yeni yazı ile :

"Halkevi reisi Sayın, Ömer Olgun tarafından hediye edilmiştir.
15.12.942."

kaydı bulunmaktadır.

(F. : 8)

Aynı sayfada ayrıca :

"Envârü'l-Âşıkîn"

ismi yer almaktadır.

"Müfessir", "Allah hakkıyçün", "nakildür ki", "Ayşe eyitdi" gibi kelime, kelime grupları ve cümleler ile, "Hakk Te'âlâ", "Peygamber", "İbn-i Abbas", "Firdevs-i A'lâ", "Davud, Ebu Bekr ü Osman", "Münkir ü Nekir".. v.s. şeklindeki özel isimler kırmızı mürekkeple; metin kısımları da, siyah mürekkeple kaleme alınmıştır.

Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

İlk sayfanın orta yerindeki motif, zamanın tahribine uğramış ve hemen hemen silinmeye yüz tutmuştur.

Eser :

"Elhamdülillah ol Pâdişâh'a kim kendünün Zâtını ve sıfatını ve ef'âlini tevhid eyledi."

ifadesiyle giriş yapılmaktadır.

Muhtevasına; yeryüzü, gökyüzü hakkındaki bilgiler; Hz. Âdem, Şit, İdris, Nüh, Hüd, Salih, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Eyyüb, Şuayb, İlyas peygamberler; Kâbenin yapılması; çeşitli kıssalar; Hz. Davut, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed ile ilgili bölümler; Namaz, Oruç, Hac, Cihad, Kur'an, sadaka, ilim, âlim, Kıyâmet, Mahşer, Şefaat, Mizan, Cennet, Cehennem, Havz, Sırat... v.s gibi bahisler girmektedir.

Nitekim :

"El bâbü'l-evvel fi tertibü'l-mevcûdât"

adı verilen ilk bölüme :

"Hakk - Te'âlâ'nun on sekiz bin âlemi vardır. Birüsi dünyanız ol âlemlerden bir âlemdir."

şeklinde başlanmaktadır.

Eserin en sonunda da :

"Tənri rahmet eylesün ol cân için kim okuya Fâtihâ, yazançün rahmet eyleye. Allah için kim dü'âlar eyleyeler yazana, her kim rahmeti çok kazana. Fâtihâ ihsân ide bunu yazana."

diye dua faslı ve :

"960" (M. 1552)

tarihi yer almaktadır.

EVSÂF-I PEYGAMBERÎ

Kayıt numarası	: 24043
Cild ebadı	: 31 x 21
Yazı ebadı	: 23 x 13
Sayfa sayısı	: 154
Hattı	: Sülüs

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır. 1/b ve 2/a varaklar tezhiblidir. Diğer sayfalar, kısmen sarı yaldızlı, kısmen de yeşil, kırmızı renkli ve tek şeritli çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada, 21 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta ve :

"Rûkn-i sâni : Delâ'il-i Nebeviyye-i Ahmediyye ve şemâ'il-i feteviyye-i Muhammediyye kitaplarında ol Hazret-i Server-i Kâ'inât aleyhi efdalü's-salavât ve ekmelü't-tahiyyât Muhammed Mustafa Aleyhisselâm'ın vilâdetinden mukaddem vâki olan delâ'ili ve şevâhidi ve dahi vilâdetlerini ve irdâ'nı tâ nüzül-i vahy gelinceye kadar ve anlardan gayri dahi nice ahvâli beyân ider. Ve bu rûkn yedi bâba müstemildür. Bâb-ı evvel : Hazret-i (S.A.V.)'in ba'sinün beşâretlerini beyân ider. Ve bu bâb beş fasla müstemildür ki beyân olunur. Faslı evvel : Kütüb-i mütekaddimede ol Hazret-i Aleyhisselâm için her ne beşâret ki vâki olmuştur ve mertebesini ve kemâlini ve ulüvv-i derecesini bi'l-cümle beyân ider. Egerçi anun nihâyetinün beyânı hadd-i imkândan mütecâvizdir. Velâkin, bir nice beşâret ki, rivâyet-i sahiha ile vârid olmuştur, tahrir getürüldü. Ammâ, şol beşâretler ki, Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın suhûfunda vâki oldı. Ve beyne'l-ulemâ şöhet buldı. Fenn-i tevârih ve Siyer'in uluları ve muhabbir-i ahâdis-i şerif'in meşhûrları (R.A.) buyurmuşlar ki, Hazret-i Zü'l-Celâl ve Kâdir-i pür-kemâl Celle zikruhu, Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'a nâzil olan suhûfun birinde ol Hazret-i (S.A.V.)'in evsâfından bir şemme buyurmuş. Şerhinde olan mazmûn-ı şerifi ma'nâyî lâtifî böyle edâ olunmuşdur ki, benüm ol Hüdâvend [i]l Zü'l-Celâl Ve'l-ikrâm mübeyyin-i Harem-i Mekke ve Müzeyyin-i Mescidi'l-Harâm anda mukim olanlar benüm ıyâlim ve cârımdırlar. Zirâ kim benüm mihmânımdurlar, ol buk'a-yı ehl-i zemine ve ehl-i âsümâne ziyâret-gâh idüb müşerref iderim. Ve şevk-i silsileleriyle Lebbeyk diyerek etraf-ı âlemden ve eknâf-ı semâvât'dan cümle saçlarun ve sakallarun toza bulaşmış, yalınayak ve başıkabak kefenlerini omuzlarında getürürler. Kimisi Mecnûn misâli tağlarda ser-gerdân ve kimi si Leylâ miscâli harem'de hırâmân iderler ve dahi düşerek, kalkarak gözlerinden yaşlar dökerek ve matlûbları için sa'y idüb (Leb-

beyke ve sa'deyke vahdehu lâ şerike leke Lebbeyk) diyerek telbiyelerinin sadâsını eflâke ve tesbihlerinin âvâzını semâya irişdürürler. İy âdem kim ol hânenün ziyâretiyle müşerref olsa, tahkik benüm şerefim bulmuşdur. Ve tavâf-ı ihsânım ziyâretine sa'y itmişdür. Keremime lâyıklardur ve kerâmetim ile mükerrerlerdür ve anları kendi gılmânım zümresine irişdiririm. Andan sonra senün girinden ve cvlâdından kalb-i selim ve vasf-ı halim ve hasb-i kerim ve ism-i İbrâhim bir kimseyi A'nın sûretinin imâretine ve teşrifinün ziyâretine irsâl iderim. Ve A'nın menâsikini ve meşâ'irini A'na ta'lim iderim. Andan sonra muhlislerden ve kavmin sinnilerinden bir kavmi ol beytin hıfzına ve bevâblığına ta'yin iderim. Tâ kim A'nun ta'mîrine ve ta'zîmine ve tevkîrine sa'y ideler."

denilmektedir.

Eser, 72/a varak'ta :

"... Halime bu devlete vâsıl oldu. A'nın keyfiyeti oîdur ki, ehl-i Mekke'nin ve sanâdid-i Kureys'in âdetleri ve ba'zularının azamet ve şevket sebebiyle ve ba'zısının Mekke-yi Mükerreme'nin hevâsının harâreti sebebiyle ve kimisi Vebâ"

şeklinde sona ermektedir. Kitap tamamlanmamıştır.

İstinsah tarihi ve müstensihi de belli değildir.

G Â Y E T Ü ' L - B E Y Â N

Kayıt numarası	: 23989
Cild ebadı	: 22 x 13
Yazı ebadı	: 18,5 x 8
Sayfa sayısı	: 212
Hattı	: Tâlik

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. 7/b ve 8/a varaklar, sarı yıldız çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada 35 satır bulunmaktadır.

Esere 4/b varak'ta :

"Makâle-i evveli esbâb-ı sitte-i zarâriyyenün beyânındadır. Bu dahi üç fasl u bir hâtimeyi müştêmildir."

başlığı altındaki «fihrist» kısmı ile girilerek :

“Fasl-ı evvel :

Hevânun tedbiri beyânındadır.

Fasl-ı sâni :

Yemek vü içmek tedbirinün beyânındadır.

Fasl-ı sâlis :

Bedenün hareket ü sükûnu tedbirinde ve bunlara müte'allik ahvâl beyânındadır.

Fasl-ı râbi :

Hareket ü sükûn-ı nefsâni beyânındadır.

Fasl-ı hâmis :

Uyumak ve uyanmak beyânındadır.

Fasl-ı sâdis :

İstifrağ ve ihtibâs beyânındadır.

Fasl-ı sâbi' :

Cimâ' beyânındadır.

Fasl-ı sâmin :

Hammâma girmek beyânındadır.

Fasl-ı tâsi :

Fesad eylemek tedbiri beyânındadır.

Fasl-ı âşir :

Şerbet içmek tedbirinün beyânındadır.

Hâtime :

Fusûl-i erba'ada tedbir-i hıfz-ı sıhhat beyânındadır.

İkinci makâle iki bâbı müstemildür :

Evvelki bâb : Müfredât beyânındadır.

İkinci bâb : Mürekkebat beyânındadır. Bu bâb dahi üç fasl üzerine tertib olunmuştur.

Fasl-ı evvel :

Emrâz-ı müte'addidede isti'mâl olunan mürekkebat şerbetler beyânındadır.

Fasl-ı sâni :

Ma'cûnlar ve cevârişler beyânındadır.

Fasl-ı sâlis :

Müşhil olan ma'cûnlar ve cevârişler beyânındadır.

Dördüncü fasl :

Hablar beyânındadır.”

... v.s. denilmektedir.

Eserin tamamı 4 (dört) «makâle»den müteşekkildir. Bu dört «makâle»nin içinde âdâb, erkân, tıb, kimyâ.. v.b. gibi muhtelif mevzulara temas eden 61 (altmış bir) bölüm bulunmaktadır.

4/b varak'ta yer alan «Fasl-ı sâni» kısmını nakl edelim :

"Yimek ve içmek tedbirinün beyânındadır :

Ma'lûm olsun ki, ta'amdan evvel bir mikdar hareketcik idüb, gezinmek lâzımdur. Ba'de ta'am yimege mübâşeret ideler. Ammâ, ta'am yidükden sonra ifrâtle hareket zarardur. Zirâ, henüz ta'am hazm olmadın, ham iken tamarlara çekilüb süddeye sebep olur. Ve bir nevbette ta'am yirken yab yab yiyüb çok eğlenmemek gerek. Zirâ, yab yab yimekte evvelki yidüğü ta'am hazm olunmaga başlar. Sonra beriki hazmdan dür kalub, hazm bir düzüye olmaz. Pes tabi'at-ı hazm da zahmet çeker. Ve gâyetle tez dahi yinmeye! İ'tidâl üzerine bir hoş çiğneyüb yuta! Çiğnemededen yutmaya! Zirâ, mi'de hazmda güçlük çeker. Lâzımdur ki, mu'tidelü'l-mi'zâç olan kimesneler hıfz-ı sıhhat için mu'tedil gıdâlar yâhud i'tidâle karib gıdâlar isti'mâl ideler. Tavuk eti ve keklük ve çöl kuşu ve dürrâc ve süglün kuşu ve kebûter yavrusunun etleri gibi. Ve koyun eti ve yitişmiş kuzu eti ve oğlak eti ve buzağı eti. Ve kepekden pâk olub, arınmış buğday etmegi lekmegil. Ve kızıl üzüm hoş-âbı içeler."

Gâyetü'l-beyân, Salih Bin Nasrullah adlı zâtn eseridir. Ahmed Bin Muhammed Efendi tarafından, H. 1123 / M. 1711 tarihinde Trab-luşşam'da istinsah olunmuştur.

Eser, 98/b varak'ta :

"... ve hâتونlar dahi bu minvâl üzerine isti'mâl eyleyeler. Hâmi-le olmaga sebep olur vesselâm!"

şeklinde ve onu takiben «dua faslı» ile sona ermektedir.

G E N C İ N E - İ R Â Z

Kayıt numarası	: 23957
Cild ebadi	: 19 x 13,5
Yazı ebadi	: 14,5 x 8,5
Sayfa sayısı	: 164
Hattı	: Sülüs

Kahverengi deri cildli, kısmen yıpranmış manzum bir eserdir. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Her sayfada iki msra yan yana olmak üzere, 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan sayfalarda 18'e, 17'ye ve hatta 12'ye kadar düşmektedir.

Esere 1/b varak'ta :

"Gencine-i Râz-ı Yahyâ Efendi"

başlığı altında, «Hamdele ve Salvele»'den sonra şöyle girilmektedir :

Cân ü dilden diyelüm Bismillah
 Açalum sözle söz gencine-i râh
 Sözlerün Besmele'dür sultanı
 Kibriyyâ ile durur diyü anı
 Şecere Sidre gibi zibâdur
 Cümleden anın için a'lâdur
 Nite kim Hazret-i Cibril-i Emîn
 Gidemez andan öte akl-i güzîn
 Bu gülistân-ı lâtif ü ra'nâ
 O drahtiyle bulur hüsn ü behâ
 Serv-i gülzâr-ı bekâdur ki revân
 Togrılıb ana uçar tâ'ir-i cân
 Cümle hurûfdan o ser-hayl-i makâl
 Saldı Tübâ gibi her yâne nihâl

...

72/ a varak'ta bulunan :

"On üçüncü makâle fazilet-i kana'at"

başlığı altındaki bölümden bir kısmını nakledelim :

Bir gün iy gâfil ecell var dimedün
 Ekl ü şürbi koyuban gam yimedün
 Karlu tağ gibi pulad olmasa ger
 Sovumaz yüregün iy bed güher
 Gözle yirsin idüb kem nazarı
 Sofra-i çerhden kurs-ı kameri
 Gelse bir kimse kapuna eli boş
 Hırsıla tolub olur isen hâmûş
 Cehelle kurba olan ten-perver
 Veled-i ma'rifeti lâgar ider

Toldurub cismini işiyle avam
Ma'rifet tarafım ider zarf-ı ta'âm

Karnı anun ki ola gayr ile pür
İlm-i hikmetden içi hâlidür

İl ta'âmın uman hem-çü kilâb
Hırsla âhir olub hâli harâb

Ümmet-i din-i Resûl isen eger
Sana bir lokma ve bir hırka yiter

Kitap, 163/b ve 164/a varak'ta şu şekilde son bulmaktadır :

Âşıkı olana vir ömr-i kesir
Anı tahkîr ideni eyle hakîr

Her kim eylerse ana bed-nazarı
Nûrdan dideleri ide beri

Kim ki divânelik idüb mahzâ
Ta'n taşım eger attıysa ana

Yağsun anun başma seng-i belâ
Kurusun desti sınık şâh-ı kuba

Bağ içinde nite ki berk-i hazân
Dili topragile olsun yeksân

Cümle-i hastalar için ulemâ
Bu kitâbı açıcak bula şifâ

...

Başı olsun anun kaf gibi
Nekbete uğrasun ol kâf gibi

Gözi nergis gibi bi-nûr olsun
Az zemân içre yiri kûr olsun

Rûhunu eyle tenden ifrâz
Dem-i vuslat gibi kıl ömrünü az

Bu kitâbı dimeden iy Yahyâ
Garazım oldu hemân hayr dü'â

Her kim eylerse bu maksûdı atâ
Hayr ide âkıbeti Mevlâ

Terjemânî kalemim kıldı sükût
Nice bir fâş ola râz-ı melekût

Âlem-i sohbet ise ancak olur
Lezzet-i izzet ise ancak olur

Bâde-i aşkile câm-ı vahdet
Hâsılı virdi bana keyfiyyet

Kalemim elde amelden kaldı
Gözümü pertev-i hayret aldı

Bu makâlât-ı sa'âdet-i encâm
Oldu noksanile bir ide temâm

Gökden âvâz-ı bülend ile sürüş
Didi târihini anun hâmûş

Bu eser, 16. yüzyılın önde gelen Divân şairlerinden Taşlıcalı Yahyâ Bey'e aittir.

Gencine-i Râz'ın bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 289 numarada kayıtlı cildin 2. kısmında bulunmaktadır. Siyah deri cild içerisinde olan bu eserin yazısı, tâlik'tir. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Tamamı 95 varak'tır. Her sayfada ortalamalama 17 beyit bulunmaktadır. Aynı cildin 1. kısmında Gülşen-i Râz, 3. kısmında da Şâh u Gedâ'nın manzum tercümelere yer almaktadır. Kitap, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Diğer bir yazma nüshası da, gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 430 numarada kayıtlı bulunmaktadır. 20 X 12,5 ebadındaki kahverengi deri cild içerisinde yer almaktadır. Yazısı nesih olup, H. 1116 / M. 1704'de istinsah olunmuştur. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada ortalama 19 beyit vardır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Kitap, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Ayrıca, aynı eserin H. 948 / M. 1541 tarihinde istinsah edilmiş bir başka yazma nüshası da, Diyarbakır Kütüphanesi'nde 2265/A numarada kayıtlı bulunmaktadır.

HAYR - ÂBÂD - I NÂBÎ

Kayıt numarası	: 23991
Cild ebadı	: 22 x 15,5
Yazı ebadı	: 16 x 8,5
Sayfa sayısı	: 68
Hattı	: Sülüs

Üzerine mavi desenli ebru yapıştırılmış kahverengi deri cild ile kaplı, kısmen yıpranmış manzum bir eserdir (1).

Tamamı siyah mürekkeple kalemé alınmıştır.

1/a varak'ta :

"Sene : 1275

Sâhibü'l-kitâb

Es-seyyid Yûsuf Bin Abdülaziz İbrahim Hakkı Efendi Rahmetullahu aleyh"

kaydı ve üzerinde :

"Es-seyyid Yûsuf - 1257"

ismi ve tarihi yazılı mühür bulunmaktadır. Tarihi, mu'cem'dir.

Eser, 17. yüzyılın nülü Divân şâiri Urfalı Nabi (? - 1712)'ye aittir. Mesnevi tarzında yazılmıştır. Dört kısımdan müteşekkil bir hikâ-yedir. Bunun 1. kısmı, Attar'ın İlâhi-nâme'sinde de mevcuttur. Nâbi Attar'dan daha muhtevalı bir eser vücuda getirmiştir.

Kitap, devrinin dil hususiyetlerini aksettirmesi bakımından ay rıca dikkate şayandır.

Hayrâbâd, gerek muhteva, gerekse üslûp yönünden Şeyh Gâlib'in bir hayli tenkidine maruz kalmıştır. Nitekim, Hüsn ü Aşk'ta şöyle denilmektedir :

Bir meclis-i ünse mahrem oldum
Ol Cennet içinde Âdem oldum

Meclis velî gülşen-i mahabbet
Bülbülleri yekser ehl-i ülfet

Her birisi şâir-i sühan-senc
Gencineler elde cümlesi genç

Ülfetleri şî'r ü fazl u irfân
Sohbetleri nazm u nesr ü elhân

Ben mest-i sabûh-i nükte-dânî
Vakt ise sabah-ı nev-civânî

(1) Bu eser, yanlış bir tesbitte; adı geçen kütüphanenin kayıtlarına, "Divân-ı Nâbi" olarak geçmiştir. (Ö. Ç.)

Gâhî okunurdu Hayr-âbâd
Nâbî olunurdu hayr ile yâd

Hakkaa ki acîb bir eserdir
Erbâbı yanında mu'teberdir

Hengâm-ı heremde söylemişdir
Pir olduğu demde söylemişdir

Ol nazmın edip bir ehl-i ma'nâ
Medhinde mübâlagayla itrâ

Bezm ehli serâser itdi ikrâr
Bu kavli muvâfakatla tekrâr

Bir gâyete irdi kim me'âli
Tanzirinin olmaz ihtimâli

Ol ritl bana girân göründü
Bir sûret-i imtihân göründü

Ta'rizâne idüb hitâbı
Virdim o gürûha bu cevâbı

Kim Nâbî'ye hiç düşer mi evfâk
Şeyhin sözüne kelâm katmak

İy kıssadan olmayan haberdâr
Nâkıs mı bıraktı Şeyh Attâr

İşte o kadardır ol hikâyet
Bâkisi dürûg-ı bi-nihâyet

Manzûme-i Fârisi-ves ebyât
Bi'l-cümle tetâbu-ı izâfât

İnşâya virir egerçi ziynet
Türki söz içinde ayn-i sıklet

Az olsa eger değildi mâni
Dirdik ana belki de sanâyi

Hem bir dahi var ki ol sühan-sâz
İçrakda mürg-ı pest-pervâz

Evsâf-ı Burâk-ı Fahr-ı Âlem
Rahşiyye-i Nef'i andan akdem

**Lâzım mı Burak'ı medh u tevsif
Bu kârı ana kim itdi teklif (1)**

...

Bununla birlikte, Hayr-âbâd'ın; Hüsn ü Aşk'a kaynak teşkil ettiğini söylemek mümkün olabilir, kanaatindeyiz.

Nâbî, bu mesnevisini aşağı yukarı 63 yaşında kaleme almıştır. Bu sebeple, O'nun olgunluk devri eseri sayılmaktadır.

Hayrâbâd'ın yazma bir başka nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 30 numarada kayıtlıdır. Bu nüsha H. 1117 / M. 1705'de yazılmıştır. Müstensihi, Ali Çelebi-zâde'dir. Yazısı Tâlik'dir. 1/b varak tezhibli, 1/b ve 2/a varaklar da, altın yıldız çerçvelidir. Pembe mukavva cild içerisindedir. Miklâplı'dır. 140 sayfadır. Atatürk Üniversitesi tarafından, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Ayrıca, gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 573 numarada kayıtlı, siyah deri cildli, 20,5 X 12,5 ebadındaki «Mecmua»'nın 9/b ile 55/a varakları arasında da bir Hayrâbâd yazma nüshası vardır. Tamamı 46 varak olup, yazısı Sülûs'dür. Siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada ortalama 18 beyit vardır. H. 1117 / M. 1705'de istinsah edilmiştir. Eser, Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

Erzurum Kütüphanesi'ndeki asıl inceleme konumuz olan Hayrâbâd'a; 1/b varak'ta Besmele ve O'nun altında Münâcât faslında yer alan :

**Ham A'na ki A'na revâdur
Hamdin dahi hamdine sezâdur**

**Hamd A'na ki olmayaydı mutlak
Hamd olmaz idi vücûda mülhak**

...

şeklindeki beyitlerle başlanmaktadır.

4/b varak'ta bulunan "Sıfat-ı Mirac" faslından bir kısmı nakle-
delim :

**Bir şeb ki inâyet-i İlâhî
Zeyn itmiş idi bu bâr-gâhı**

(1) Divân-ı Şeyh Gâlib, "Hüsn ü Aşk-ı Gâlib Dede" - Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lif - İst. 1284, s. 9 - 10 - 11 - 12.

Ahterle sipihr olub müzehheb
 Zer câme ile saturdı kevkeb
 Bu köhne serây-ı âbnûsı
 Geymişdi libâçe-i arûsı
 Şeb salmışdı cihâne sâye
 Mey yakmışdı çerâg-ı pâye
 Rihlet idicek kavâfil-i çîn
 Tolmuşdı cihân ıyâr-ı müşkin
 Olmuşdı çerâg-ı mâh-ı enver
 Meş'al-keş-i kârvân-ı ahter
 Olmuşdı o şâm cennet-âsâ
 Pür-neş'e-i feyz-i heft-minâ
 Oldı felek şükûfe-i cûşân
 Ma'mûre-i şâma seyr-i meydân
 Olmuşdı zemâne pür-reyâhin
 Ammâ ara yirdi berk-i nesrîn
 Çerh eyleyüb ol şeb-i iftihârı
 Geymişdi kabâ-yı pûte-dârı
 Oldukda şikeste beyza-i zer
 Kışrı tagılub göründi ahter
 Kat' oldı enâr-ı mihr-i rahşân
 Her cânibe dâne oldı galtân

Eser, 34/b varak'ta :

Bu nakşda oldı tâze rengin
 Âsâr-ı sühan-verân-ı bilişin
 Bende olub ol gürûha peyrev
 Virdim rûh-ı nazma ziyet-i nev
 Silk-i sühâne çeküb cevâhir
 Nazm eylediler nice me'âsir
 Ma'nâsın idüb hem istifâde
 Hem nef' ideler ma'a'z-ziyâde
 Mazmûnun idüb medâr-ı irşâd
 Ekdârdan ola kalbi âzâd

Olmaya nazarlarından mübhem
Ahvâl-i takallübât-ı âlem

Bakdıkça bulub safâ-yı evkât
Kalbin ide şeste mevc-i ebyât

Berceste olunca kâr u bârım
Kala bu cihânda yâdigârim

Olursa kimin nazar-güzârı
Hayr ile ana bu hâk-sârı

Her kim ki görürse bu kitâbı
Bir Fâtiha'dur recâ-yı nâbi

El-Fâtihâ

Târih

Bu tâze eserle yine Nâbi
Mecmu'â-i rûzgâr tolsun

Yazsun varak-ı sipihre hurşid
Târihin eser-i mübârek olsun

Bu suretle eserin H. 1117 / M. 1705 tarihinde yazıldığı anlaşıl-
maktadır.

HULVİYYÂT- SULTÂNİ

Kayıt numarası	: 23919
Cild ebadı	: 31 x 21
Yazı ebadı	: 21 x 13
Sayfa sayısı	: 566
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan ve çok az yıpran-
mış mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple
kaleme alınmıştır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Fihristü'l-ebvâb"

ifadesi ve onun altında yer alan «Fihrist» kısmı ile başlanmak-
ta ve meselâ :

"Evvelki bâb :
Peygamber'e mütâba'at itmekligin ve namaz faziletindedür."

"İkinci bâb :
Namazın farziyyeti ve imân beyânındadır."

"Üçüncü bâb :
Namazın şartları ve rükünleri beyânındadır."

...

"Sekizinci bâb :
Abdest beyânındadır."

...

"Yigirmi birinci bâb :
Tekbir-i evvel ve anun fazileti beyânındadır."

...

"Elli birinci bâb :
Sadaka-i fitr beyânındadır."

"Elli ikinci bâb :
Kurbân beyânındadır."

...

"Yetmiş altıncı bâb :
Oruc'un sırrını ve hakikatini beyân ider. Oruc tutucak teşrif ü lâtif ü fâzıl eyyâmları bildirür."

denilmektedir.

Kitap, yetmiş beş bâb'dan müteşekkil bir «İlm-i hâl» hüviyetindedir. Tam adı, 3/a varak'ta bulunan :

"Hazâ Kitâbu Hulviyyât-ı Sultânî ve Mübeyyen İbâdâti's-Süb-hânî"

şeklindedir.

Metin kısmına da, 3/b varak'ta girilmekte; «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

««Ebu'l-Hasan İsmâ'il bin İbrahim bin İsfendiyâr bin Bâyezid bin Âdil bin Emir Ya'kûb bin Şemseddin bin Yemen Cendâr gaferallahu lehüm ve'l-cemi'il-mü'minine ve'l-mü'minât ve'l-müslimine ve'l-müslimât el-ahyâi minhüm ve'l-embvât eydür ki, Allahü Te'âlâ Kur'an-ı Kerim'de buyurmuşdur ki : Felev le.. (Tevbe Süresi; 122. Âyet)"

ifadelerine yer verilmiştir.

108/a varak'ta bulunan bir kısmı nakledeyim :

"Yigirmi sekizinci bâb, namazın vâcibleri beyânındadır :

Mes'ûdide denmiş ki: Namaz'ın vâciblerinün hükmi oldur ki, sehv ile terk olunsa ya te'hîr olunsa, sehv-i secde vâcib olur. Terkinün ve te'hîrinün misâlleri sehv-i secde bâbında zikr oluna. İnşaalâhü Te'âlâ denmiş ki, eger namazın farzlarından terk olunsa, gerü kılmak farz'dur. Eger vâciblerinden terk olsa [olunsa], gerü kılmak vâcibdür. Ya'ni, eger kasdla olcuk olursa, ya sevhle olub secde-i sehv olunmayıcak olursa, Mes'ûdi'de namazın vâciblerinden amd ile terk olunsa, anun kefâreti yokdur. Ve denmiş ki, namazın iki rek'atinde Kur'anı okumak farzdur."

Hulviyyât-ı Sultâni, İdris Bin Hıdır tarafından yazılmış ve H. 1012 / M. 1603'de istinsah olunmuştur.

Bu eserin başka bir mensur yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 433 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Adı geçen bu nüsha, 15 x 8,5 ebadındaki şemseli, miklaplı ve nefis tezhibli kahverengi deri cild içerisinde bulunmaktadır. Sayfaları tek şeritli yıldız çerçeveli cedveller içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Hattı, Nesih'tir. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Tamamı 285 varak'tır. 1/b - 2/a-b varaklar'da «Fihrist» kısmı bulunan eserin tam adı, 3/a varak'ta yer alan :

"Kitâbu Hulviyyât-ı Sultâni"dir.

H. 999 / M. 1590'da istinsah olunmuştur.

İ L M - İ H Â L

Kayıt numarası	: 23863
Cild ebadı	: 23 x 16
Yazı ebadı	: 17 x 10
Sayfa sayısı	: 376
Hattı	: Sülüs

Siyah karton cild içerisinde bulunan oldukça yıpranmış, mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada, 11 satır bulunmaktadır.

Esere, Besmele ile başlanmakta ve:

"Beyânü's-sıfatü's-selbiyye"

"Beyânü's-sıfatü's-sübütiyye"

"Kerâmat-ı evliyâ"

"Azâb-ı kabr"

"Alâmet-i kıyâmet"

"Sırat"

"Cennet ve Cehennem"

"Takvâ"

"Farz"

"Abdest"

"Namaz"

.. v.s. gibi bahislere yer verilmektedir.

Nitekim, «Sırat» bahsinde :

"Ve dahi Sırat köprüsü ki hakkdur; kıldan ince ve kılıcdan keskindür. Cehennem'in üzerine kurulsa gerekdür, bu mümkündür ve muhbir-i sâdık dahi haber virdi, elbette inanmak vâcibdür. Kuşları hevâda uçurmaga kâdir olan Allahü-Te'âlâ insanı Sırat üzerinde yürütmege kâdirdür. Cümle halk anın üzerinden giçseler gerekdür. Gerek kâfir, gerek mü'min, kâfirlerin ve ehl-i nâr olanların ayakları taynub içine düşse gerekdür. Ehl-i Cennet olanlar kimi yıldırım gibi ve kimi segirdir at gibi ve kimi eser yel gibi ve kimi yürür at gibi ve kimi imeklü imeklü günahı yüklenmiş düşüb Cehennem'e girse gerekdür."

denilmektedir.

Eser, 187/b varak'ta yer alan «teznîb» kısmı ile :

"İkiz toguran avretün nifâsı veled-i evveldendür. İddeti tamâm olmak, veled-i sânidendür. Veledün ekalli çıkdukda nifâs olmaz. İmdi namazı kılmazsa, âsiye olur. Bir çukur kazub bir çölmek üzerine oturub, veled-i mutazarrır olmasun için namazı kılmak gerekdür.

Sene : 1133 (M. 1720)"

şeklinde sona ermektedir.

İLM-İ İNŞÂ LÜGATI

Kayıt numarası	: 23994
Cild ebadı	: 21 x 16
Yazı ebadı	: 15,5 x 9

Sayfa sayısı : 200
Hattı : Rik'a

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Metin kısımları, sağ baş esas alınmak suretiyle yatık olarak yerleştirilmiştir. Her sayfada 20 satır bulunmaktadır.

10/b varak'ta :

"İlm-i İnşâ'da Lügat-ı Müste'milât"

ifadesi ve onun takiben, 15/a varak'a kadar devam etmek üzere:

"Kird-gâr :

Tanrı

Perverd-gâr :

Tanrı

Hüdâ :

Tanrı

Nâdide :

Görülmemiş

Ni'am :

Ni'metler

Ma'nidâr :

Ma'nâlı

Sipihr :

Felek

Behişt :

Cennet

Zevâhir :

Çiçekler

Hadika :

Bağçe

Nâ-mütenâhi :

Nihâyetsiz

Zâhire :

Bellü

Belde :
Şehr

Senâ-kâr :
Dü'acı

Sitâyiş :
Ögmek

İnşirâh :
Açıklık

İhtirâm :
Hürmet etmek

Müveddet :
Mahabbet

Ser-âmed :
Başa çıkmak

Kûtah :
Kısa

.. v.s. şeklinde önce kelimeler, sonra da altlarında Türkçe karşılıkları verilmiştir.

Eser, kâtibler'in vasıflarını; nasıl olmaları, ne şekilde hareket etmeleri ve yazmaları hususunda açıklayıcı malumatı da ihtiva etmesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir. Meselâ, bu hususta 15/b varak'ta :

"Ma'lûm oluna ki, kâtib olanda gerekdür ki, her kimesnenün kadr ü i'tibârın bilüb kadrlı ine lâyük ve i'tibârına mutâbık elkâbu istilahatı mektûb ile mürsel eyleye.

Bir meclisde bulduklarında birbirlerine ne güne mu'âmele ide ve gâyet ta'zîm olunan celilü'l-kadr kimesnelere mektûbu sûret-i arz-ı hâlde tahrîr idüb ve evvelinde dü'â ve hâtimesinde emr ü fermân devletlû, merhametlû efendim hazretlerinündür diyü yaza."

denilmektedir.

83/a varak'ta da :

"Akrandan akrana bu kâ'ide üzre tahrîr-i şedd :

Sa'âdetlû, mürüvvetlû, meveddedlû, birâder-i e'azzim efendim hazretleri..."

ifadesiyle söz girilmekte ve ayrıca 92/b varak'ın nihayetine kadar, sayfaların yan taraflarında :

Güzârende :
Geçirmek

Peyâm :
Haber

Çeşm :
Göz

Ale'd-devâm :
Devâm üzre

Pûs :
Öpmek

İrsâl :
Göndermek

Sâye
Gölge

Rûy :
Yüz

Rûz u şeb :
Gece gündüz

Tahrîr :
Yazmak

Ahyâr :
Hayırlar

Zuhûr :
Âşikâre olmak

Hemişe :
Dâ'im

İrfân :
Anlamak

Hurşid :
Güneş

Misâl-i bârân :
Yağmur gibi

Mülâkât :
Görüşmek

şeklinde, metinde geçen bazı kelimelerin mânâları verilmektedir.
Eser, 92/b varak'ta :

"Ferzend-i dil-bendleri mir'at"

başlığı altındaki kısım ve :

"1252" (M. 1836)

tarihi ile sona ermektedir.

Aynı sayfaların yan taraflarında yine :

Ferzend-i dil-bend :

Oğul

Mir'at :

Ayna

Müş'ir :

Bildirmek

Dil-firib :

Gönül alıcı

.. gibi kelimeler ve mânâları verilmektedir.

K E N Z Ü ' L - F Ü T Ü H

Kayıt numarası : 23914

Cild ebadı : 21 x 14,5

Yazı ebadı : 18,5 x 10

Sayfa sayısı : 118

Hattı : Sülûs

Kırmızı renkli mukavva cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Son derece muntazam bir hâldedir; yıpranmamıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. 2/b ve 3/a varaklar kırmızı, mavi renkli, çift şeritli cedveler içine alınmıştır. Diğer sayfalar çerçevesizdir. Beyit sayısı sayfalarda 11, bazı sayfalarda da 10 ve 9'dur.

Eser, Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir. Tasavvuf ve ahlâka dair bir manzumedir. Türkçe ve Arapça 1020 müfred - beyit - bulunmaktadır. Bunların baş kısımlarına kırmızı mürekkeple :

Müfte'ilün / Fâ'ilün

Müstef'ilün

Fâ'ilâtün

Fâ'ilâtün / Fâ'ilât
 Fâ'ilâtün / Mefâ'ilün / Fa'lün
 Mefâ'ilün / Fâ'ilâtün

şeklinde, bahr'lerin isimleri yazılmıştır.

Birkaç misâl verelim :

Müstef'ilün - 4

İmdâdı Hakk'dan iste kim oldur sana imdâd iden
 Gönülün ana vir kim O'dur her dem seni irşâd iden

Mefâ'ilün Fe'ilâtün - 2

Zebânıma ne gelürse o söz ziyânımdur
 Sözüm zer ise de andan sükût kânımdur
 Hakkı sükût eyle hemân oldur sana emn ü emân
 Râhat bulur cânun her an âlemde görmezsın yamân

Mefâ'ilün Fe'ilâtün - 2

Aç olmadıkça yime toyma az yi aç kal aç
 Ömründe olma tabibin ilâcına muhtac

Mefâ'ilün - 4

Gönül bahrine kim taldı ise andan bir haber gelmez
 Gel iy Hakkı sükût- it kim bilen dimez diyen bilmez

Kitap, 59/a varak'ta bulunan :

Mefâ'ilün - 4

İlâhî vechün için eyledim müfredleri inşâd
 Okuyub tâlibün vezn ile dil-şâd ola hem irşâd

Fâ'ilâtün - 32

İy fakirî bin yigirmi müfred oldu bu kitâb
 Sâl-i Hicret seksen ü sekkiz tedâhüldür hisâb
 Hakk'a hamd olsun Habîb ü Âli'ne yüz bin selâm
 Buldu bu Kenzül-Fütüh ebyâtımız bunda hitâm

şeklindeki beyitlerle ve :

"Feragat tahrir-i kitâb Kenzül-Fütüh İbrahim Hakkı Erzener-
 rûmî bende fakirül-hakirül-kesir Ömer Nasûhi"
 diye sona ermektedir.

KİTÂB- MUHAMMEDİYYE

Kayıt numarası	: 16013
Cild ebadı	: 26 x 18
Yazı ebadı	: 21,5 x 13
Sayfa sayısı	: 504
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Bazı yaprakları yıpranmış, ancak alt, üst ve yan kenarlarına kâğıt yapıştırılmak suretiyle sağlamlaştırılmıştır.

Sayfalar kırmızı renkli, tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her satırda 2 mısra - 1 beyit - olmak üzere, bir sayfada 19 beyit yer almaktadır. Beyit sayısı, metin başlıkları bulunan sayfalarda 18'e, 17'ye hattâ 14'e kadar düşmektedir.

Esere ve «Tevhid» kısmına 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâbü'l-Muhammediyye"

ibaresi ve onun altında yer alan Besmele ile şöyle başlanmaktadır :

İlâhün Vâhidün Rabbün Te'âlâ
Hüve'llâhü'l-Bediü'l-Hakku'l-alâ

Te'âlâ zâtühü lemmâ tecellâ
Mine'l-gaybi ile'l-ayni fecellâ

Ehaddür zâtı müstecmi sıfâtı
Tecelli zâtına esmâsı meclâ

Mukaddesdür celâl-i kibriyası
Kemâl-i saltanatda şânı eclâ

Kemâline bu mevcûdât âyât
Cemâline dü-âlemler mücellâ

Çün oldur Âlim-i gayb ü şehâdet
Pes oldur Kâdir ü Hallâk u Mevlâ

Tahayyürde kamu efhâm u evhâm
Anun dergâhı izzetde Te'âlâ

Cemî'i kâyinâtı kıldı ibdâ
Delâyil kıldı zâtına mu'allâ

Anındur nasr u izzet cûd u rahmet
 Anındur gayb u ayn uhrâ vü ulâ
 Çü ferdâniyyet A'nın hamd A'nadur
 Çü Vahidâniyyet A'nın şükr-i evlâ

Bu beyitlerin sağ tarafında ve kırmızı çizgili cedvellerin dışında :

"Yazıcı-zâde Mehmed Efendi"

kaydı bulunmaktadır.

Daha Sonra :

Ki mahbûbunu itdi bize irsâl
 Muhammed Ahmed ü Mahmûd u asfâ

A'nı kendüyiçün halkı A'nunçün
 Yaratdı tal'atı itdi musaffâ

Cemi'i enbiyâ ümmetdir A'na
 Kamu âlemlere aksâ-yı mervâ

...

beyitleriyle başlayan, «Na't» kısmına geçilmektedir.

2/a-b ve 3/a-b varaklardaki «Sebeb-i te'lif» faslında :

Meger günlerde bir gün emr-i takdir
 Oturmuşdum Gelibolu'da sırrâ

Elümi çekmiş idüm cümle halkdan
 Dilümde zikr idi kalbümde zikrâ

Gelibolu'nun ol âşıklarından
 Derildiler gelüb katuma turrâ

Didiler kim niçün kılmazsın iy dost
 Resülün vafını âlemde büşrâ

Didüm iy gözlerüm nûrı cemâ'at
 İrün devletlere izzen ve nasrâ

Bulun Allah Resûlullah katında
 Yüce izzetleri mecden ve fahrâ

...

şeklinde, Kitâb-ı Muhammediyye'nin yazılış sebebini açıklama-ya başlayan Yazıcıoğlu Mehmed, eserini;

"İftitâhü'l-Kitâbü'l-Muhammediyye"

"İslâm-ı Ömer (R.A.)"

"Ahlâkı'n-Nebi (A.S.)"

"Tahvilü'l-Kible"

"Fasl-ı fi'l-mu'cizât"

... v.s. gibi daha birçok bölümlerden sonra :

Kitâb irişdi çünkim intihâya
Hakk'a hamd ile medh-i bi-nihâye

Habibine salât ile tahiyyât
Dahi âline kim hayrû'l-beriyât

beyitleriyle bitirmektedir.

Yukarıdaki beyitlerin altında da :

"sene : 985" (M. 1577)

kayıdı bulunmaktadır (1).

Adı geçen bu eserin bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 209 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Siyah deri cild içerisindedir. Çok az yıpranmıştır. Sayfaları tek şeritli, sarı yıldız çerçeveler içine alınmıştır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada ortalama 15 beyit bulunmaktadır. 25 X 17 ebadında ve 312 varak olup, yazısı harekeli Nesih'dir. Âgâh Sırrı Levent'ten satın alınmıştır.

KİTÂB-I SUBHA-İ SIBYAN

Kayıt numarası : 23982
Cild ebadı : 22,5 x 16
Yazı ebadı : 17 x 8,5
Sayfa sayısı : 34
Hattı : Sülüs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, kısmen yıpranmış manzum bir eserdir.

(1) Fazla bilgi için bkz. :

Doç. Dr. Âmil Çelebioğlu, "Yazıcıoğlu Mehmed - Muhammediye" (İst. 1976)

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yanyana bir beyit teşkil ederler. Bazı sayfalarda, her satırda 1 mısra bulunmaktadır. Beyit sayısı 18, 16, 14, 12 ve 9 olmak üzere sayfadan sayfaya değişmektedir. Sayfalar, tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Tamamı 454 (dört yüz elli dört) beyittir. 1/b ve 14/a varaklar arasındaki metin harekeli; 14/b ve 17/b varaklar arasındaki metin harekesizdir.

Eser; içinde Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî, Risâle-i Akâid-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın, 1. kısmında bulunmaktadır.

1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâb-ı Subhâ-i Sıbyân"

ismi ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»den sonra :

"Der-beyân-ı sebeb-i nazm-ı kitâb"

başlığı altında şunlar denilmektedir :

Nâm-ı Hüdâ çünki söze virdi tâb
Dinle nedir bâ'is-i nazm-ı kitâb

Nâzmla bir nice lugat yazdılar
Silk-i me'ânide dürer dirdiler

Kangı sabî kim okuyub hıfz ide
Â'id olur A'na nice fâ'ide

Zabt-ı lugat ile olur behre-dâr
Vezinle nazm içre bulur iktidâr

Lâkin anın ekserinin ma'nisi
Olmağla terceme-i Fârisi

Fehm idemez anı bu ehl-i diyâr
Ola husûsa okıyanlar sigâr

Hıfza haleldir bu dahi vâkı'â
Terceme lafz üzre mukadem ola

Yâhud ara yirde ola fâsıla
Vezn için irâd olunan lafzıla

Gerçi selâsetde gelür bi-nazîr
Lâkin olur zabt-ı lugatde asîr

İmdi bu manzûmı bu abd-i za'if
Lûtf-ı İlâhî ile yazdım lâtif

Nazmı husûsunda idüb ihtimâm
Ahsen-i tertibiyle virdim nizâm

Lafz-ı mukaddem akabince hemân
Tercemesi buldı ana iktirân

Lafz ile ma'nâsı idüb izdivâc
Kalmadı sürh u rakam [a] ihtiyac

Tâ ki ola fehmi vü hıfzı yesir
Hacmi sagir ola lugatı kesir

İbn-i Ferište lugatı gibi genc
Oldı vü Kur'an lugatın itdi derc

Bir nice bahr üzre açub perr ü bâl
Kıt'aları oldı sefine-misâl

Kıt'a temâmında dahi âşikâr
Hem lakâb-ı bahri vü hem vezni var

Hayr ile şâyed sebebi yâd ola
Subha-i Sıbyân ana hem ad ola

Nazm-ı selis üzre bu rüşen kelâm
Avn-i Hüdâ ile çün oldı temâm

Geldi bu mir'ât-i dile münceli
Tâ ana târih ola nazm-ı celi

Daha sonra, «Der-beyân-ı Münâcât» kısmı gelmekte ve onu ta-
kiben 2/b varak'ta metin kısmına şöyle geçilmektedir :

Allah Tanrı bir ismi Rahmân
Kuddüs adı bir Na't-i Sübhân

İnşâ yaratmak imân inanmak
Cennetdir uçmak firdevs bostân

Şems ü zükâ gün bedr ü kamer ay
Kevkeb sitâre dürr dirahşân

Lüccî derik su hem lücce deryâ
Nâr u cahim od hem cemi' nîrân

Sirbâl gömlek miyâl ölçek
Kirtâs kâğıd kıstâs mîzân

Â'il gedâdır sâ'il dilenci
Fâcîl piyâde âcil şitâbân

Sa'b u asîr'in ma'nâsı gücdür
Sehl ü yesîr'in mefhûmı âsân

Müstef'ilâtün bahr-i recez'dir
Bilmek gerekdir nazm ile evzân

Bu beyitleri takiben, «El-Bahrü'l-Hezec» başlığı altındaki kısma geçilerek :

Resül elçi vü peygamber livâ sancak alem bayrak
Delil ü hâdiyedir rehber verâ halef iktidâ uymak
Seviyy doğru sivâ gayri sevâ orta dahi yeksân
Nedâ anmadır sūdâ mühmel seriyy ırmak serâ toprak
Münekkis ser-nigün iden mükibb yüz üstüne düşen
Hafiyy gizli celiyy rûşen seniyy yüce deni alçak
Hem istebrak kalın dibâ vü sündüs ince dibâdır
Dakik ufak rakik ince ariz enlü varak yaprak
Mefâ'ilün mefâ'ilün budur behr-i hezec sâlim
Te'alleme öğrenübdür gör tekellüm söyle unzur bak

denilmektedir.

Eser, 17/a ve 17/b varak'ta, «El-Bahrü'l-Remelü'l-Müseddesü'l-Maksûr» başlığı altında ve şu şekilde sona ermektedir:

Rab sâhib Rab hem perverdigâr
Gayb gizlidir şehâdet âşikâr

Veche kible hem teveccüh ismidir
Şatra cânib oldı hâcib perde-dâr

Kânıs u sayyâd avcı kayd bağ
İstiyâd ü sayd avlamak şikâr

Sâk incik sük cem'i rekbe diz
Berk şimşek vîdk yağmur selc kar

Müblisün nevmîd olanlar kerh güc
Muhtemî ve müttaki perhîz-kâr

Sa'b iki dağ arası hem dağ yolu
Şâtıb egri şatt u şâti' der-kenâr

Bir eser ko tâ ki kala yâdigâr
Bir amel kıl sana ola yâr-ı gâr

Eser, Muhammed Bin İsâ Erzurûmî tarafından H. 1271 / M. 1854 tarihinde istinsah olunmuştur.

KİTÂB-I ŞÜKR-NÂME

Kayıt numarası	: 23982
Cild ebadı	: 22,5 x 16
Yazı ebadı	: 16 x 10
Sayfa sayısı	: 6
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, yıpranmamış durumda manzum bir eserdir. Metin başlığı kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Metin harekelidir.

Her satırda, 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler. Bu suretle, her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, 1/b varak'ta 16'dır.

Sayfalar, tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Kitâb-ı Şükr-nâme; içinde Subha-i Sıbyân, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 2. kısmında bulunmaktadır.

Erzurumlu İbrahim Hakkî'ya ait, Türkçe bir manzumedir.

Vezni :

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün'dür.

Esere, 1/b varak'ta :

"Kitâb-ı Şükr-nâme"

ismi ve onun altındaki Besmele ile girilmekte ve şöyle denilmektedir :

Hakk'a şükr idelüm her-bâr yaratdı sûret-i insan
Kim Ol'dur fâ'il-i muhtâr A'nun emrindedür eşyâ

Düzen Ol'dur kamu resmi O'dur ihyâ iden cismi
Gerekdür kim A'nun ismi kamu dilde ola destân

Cihânı eyleyen pür-nûr kamuyu eyleyen ma'mûr
O'dur yağdıran yağmur bitüren bağ ile bostân

Çün evvelden düzen Ol'dur kamu nakşı yazan Ol'dur
Girü sonra bozan Ol'dur inan mü'min isen inan

Nazar kıl söz usûline bu işlerden husûline
Salat eyle Resûl'ine getürdi Âyet-i Kur'an

Budur lâyük olan câna gerek kim yolna yana
Kamu cinn ü insana getürdi Âyet-i Furkân

Hevâda gezmegil her dem kulagın tut bana bir dem
Sana bir bir beyân idem nedür gör Âyet-i Furkân

Hakk'a her dem ibâdet kıl bu nefsine siyâset kıl
Gice gündüz riyâzet kıl bulasın her dem dahi rıdvân

Hazer eyle menâhiden elini çek melâhiden
Yanub derd-i İlâhî'den ola tâ cigerin biryân

Her işde emrini gözle Resûl'ün izini izle
Yürekde emrini gözle kim Ol'dur cânına cânân

Sakın dünyâya aldanma bunu sana kalur sanma
Adûyu dost olur sanma dışın biler sana her an

Anın anla harâbını su sanmagıl serâbını
İçüb aklın şerâbını elinde olmagıl sekrân

Eger âkil isen bugün tefekkür kıl bunun sonın
İmâret gösterir bugün veli sonı olur virân

Giyer şâli libâsını hariri vü kabâsını
Koyub cümle libâsını gidiserdir sonı üryân

Bunun hergiz safâsı yok hemân cevr ü cefâsı çok
Hiç ahbine vefâsı yok kamu kavli olur yalan

Cihânda almagıl lezzet sakın kim eyleme rağbet
Bu dünyâ kâfire cennet olubdur mü'mine zindân

Kişi hiç zevk u işretde olur mu dâr-ı mihnetde
Ne yatarsın bu gafletde geçüp gider yürür kârbân

Gel imdi çıkmadan serden siçe gör hayrını şerden
Geç imdi bu hevâlardan uyan imdi ahî uyan

Hevâya oluban tâbi' gel itme ömrünü zâyi'
Bu hâle olmagıl kâni yüce tut himmetin iy cân

...

İbrahim Hakkı, - görüldüğü üzere - bu eserinde; hem Allah'a verdiği her türlü nimetlerinden dolayı şükretmekte ve hem de insanlara birçok nasihatlerde bulunarak, nasıl olmaları ve hareket etmeleri gerektiği hususunda yol göstermektedir.

Eser, şu dua ve niyaz fazlı ile sona ermektedir :

İlâhî huşm bize itme bizi âsilere katma
Cehennem nârına atma eyâ Hannân veyâ Mennân

Şular kim Cennet içinde safâ vü işret içinde
Kalalar lezzet içinde ideler Cennet'i seyrân

Gönülde kalmaya gamlar sürerler aşk ile demler
Demine irmeye demler zehî devlet zehî ihsan

Cemâle çün olalar düş ola halleri dahi hûş
İdüb vuslat şerâbın nûş safâdan olalar sekrân

İlâhî izzetin hakkı nasîb it bize bu zevki
Cemâlinle bulub şevki olavuz mest ile hayrân

Nidem fi'lim sana lâyük degildür bilürin fâ'ik
Veli oldur sana lâyük idesin afv ile gufrân

Şükr-nâme, Muhammed Bin İsa El-Erzurûmi tarafından H. 1271 /
M. 1854 tarihinde istinsah olunmuştur.

L Ü G A T - I F Â R İ S İ

Kayıt numarası	: 23871
Cild ebadı	: 21 x 14
Yazı ebadı	: 13 x 8,5
Sayfa sayısı	: 38
Hattı	: Tâlik

Yıpranmış kahverengi deri cild içerisinde bulunan Farsça'dan Türkçe'ye bir lügat'tır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Kelimeler, kırmızı noktalarla birbirinden ayrılarak yan yana yazılmış ve her kelimenin Türkçe anlamı altında gösterilmiştir.

Yan yana dizilmiş olan Farsça kelimeler, her sayfada 9 satır teşkil etmektedir.

Bu eser; içinde bulunduğu cildin 2. kısmında (201/a ile 219/b varaklar arasında) yer almaktadır. Cildin 1. kısmında (1/a ile 135/b varaklar arasında) ise, Lügat-ı Müntahab adlı Arabça'dan Türkçe'ye başka bir lügat bulunmaktadır.

Kitaba, 201/a varak'ta bulunan :

"Hazâ Lügatü'l-Fârisi Alâ-Lisani't-Türki"

ibâresi ve onun arkasında, 201/b varak'ta yer alan Besmele ile başlanmaktadır.

Kelimeler, Farsça harf sistemine göre sıralanmıştır. Meselâ :

"El-hâbü'l-evvel, Elif :

âgâziden	âverden	âmeden	âmûzâniden
(başlamak)	(getirmek)	(gelmek)	(öğrendirmek)

El-bâbü'l-bâ :

büriden	pûşiden	pâşiden	bâriden
(kesmek)	(örtmek)	(saçmak)	(yağmak)

Bâbü'l-sin :

sâhten	siteden	sutûden	sigâlıden "
(düzmek)	(almak)	(öğmek)	(endişe eylemek)

.. v.s. gibi.

L Ü G A T - İ M Ü N T A H A B

Kayıt numarası : 23871

Cild ebadı : 21 x 14

Yazı ebadı : 16 x 11

Sayfa sayısı : 270

Hattı : Talik

Yıpranmış, kahverengi deri cild içerisinde bulunan Arabça'dan Türkçe'ye bir lügat'tır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Kelimeler, kırmızı virgül işaretleri ile birbirinden ayrılarak yan yana yazılmış ve her kelimenin Türkçe anlamı o kelimenin altında, üstünde veya yan tarafında gösterilmiştir.

Bu eserin yer aldığı cildin 2. kısmında (201/a ile 219/b varaklar arasında) Lügat-ı Fârisi adlı Farsça'dan Türkçe'ye başka bir lügat bulunmaktadır. Nitekim, cildin sırt kısmında bulunan :

"Lugat-ı Müntahab u Lugat-ı Fârisi"

ifadesi, her iki esere de işaret etmektedir.

Yan yana dizilmiş Arabça kelimeler, her sayfada 7'şer satırdır.

Lügat-ı Müntahab'a Bismele ile başlamaktadır ve kelimeler Arabça harf sistemine göre :

(ni'metler) (Âdem Peygamber) (Mersin ağacı) (Kıyâmet)
 âlâ , âdem , âs , âzife
 (ayın on dördüncü gicesi) (gövde ve ten) (yücelmek ve ziyâde olmak)
 bedr , beden , bereket
 (yaban yir) (sürici) (turucu) (Ka'be hâdimi) (saklayıcı)
 berr , sâ'ik , sâkin , sâdin , sâysis
 .. v.s. şeklinde sıralanmıştır.

Eserin sonunda, 135/a varak'ta :

"... Mustafa Bin Hıdır,

Şehr-i Kostantiniyye fi - medrese-i Ali Paşa"

kaydı ve :

Her kim bu mektûbu görüb kâtibe dü'â ide
 Hakk-Te'âlâ A'na dahi rahmet-i müdâm ide

beyti bulunmaktadır.

LUGAT - I Ş Â H İ D İ

Kayıt numarası : 23878
 Cild ebadı : 20,5 x 15
 Yazı ebadı : 15 x 9,5
 Sayfa sayısı : 58
 Hattı : Sülüs

Sırt kısmı kırmızı, kapak kısmı da sarı renkli karton cild içeri-
 sinde bulunan manzum bir eserdir.

Kısmen yıpranmıştır ve su ile temas eden bazı sayfalar solmuş,
 mürekkebi dağılan yazılar da okunamaz hâle gelmiştir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple
 yazılmıştır. Sayfaları kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her say-
 fada ortalama 13 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan
 sayfalarda 12'ye ve 1/b varak'ta 8'e kadar düşmektedir.

14/b varak'ta :

"Lugat-ı Şâhidi"

başlığı altında, metne şu şekilde girilmektedir :

(F. : 10)

Be-nâm Hâhk u hayy ü tüvânâ
 Kadim ü kâdir ü binâ vü dâñâ
 Senâ vü hamd ü şükrü bi-nihâye
 Sipâs ü minnet bi-hadd ü gâye
 Ana kim var idüb bu kâ'inâtı
 Yaratdı hem hayâtı hem memâtı
 Yoğ iken ol didi var oldu âlem
 Hem itdi kudretiyle hâki âdem
 A'nın neslinden itdi enbiyâyı
 Husûsâ kim habîbi Mustafa'yı

...

Metnin bazı kelimelerinin üst veya yan taraflarına, açıklamaları da yazılmıştır. Nitekim, yukarıdaki kısımda geçen :

«tüvânâ» kelimesinin üstünde «güçlü»;
 «binâ» kelimesinin üstünde «ziyâde görücü demekdür»;
 «dâñâ» kelimesinin üstünde «mübalaga ile bilici demekdür»;
 «sipâs» kelimesinin üstünde «şükr»;

ifadeleri görülmektedir.

Aynı cildin 2. kısmında, "Subhaü'l-Sıbyân" ve 3. kısmında da "Manzûm Akâ'id" adlı eserler bulunmaktadır.

Lugat-ı Şâhidî'de arüz'un çeşitli bahr'leri örneklerle gösterilmek-
 te ve bu arada bazı kelimelerin mısra içinde anlamları verilerek,
 böylece manzum lügat ortaya çıkmaktadır. Nitekim, "Bahr-i muzârî"
 başlığı altında :

Peyveste kurulu tutar oldu kaşın kemân
 Yârâb ne şüh zâlim olur işbu bed-gümân
 Mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilât
 Bahr-i muzârî ahreb-i mekfûfdur iyân

...

"Bahr-i recez-i sâlim" başlığı altında :

...

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
 Sâlim recez işbu durur ilme'l-yakîn ayne'l-yakîn

Karın şikem nâfe göbek beldür miyân kuşak kemer
Dahi zenahdândur enek sine göğüsdür dahi beser

"Bahr-i hezec-i sâlim" başlığı altında :

Gel imdi akl-ı gavvâs it eyâ ilm-i hüner-perver
Arûzın bahrine talub çıkargıl dürr ile gevher

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
Buna dirler hezec-i sâlim ögünde tut eyâ server

...

Rübûden kapmağa dirler nümûden ya'ni göstermek
Züdûden pasdan açmaktur bûsûden dahi sürmek

denilmektedir.

Eser :

"Der - beyân-ı hisâb-ı ebced"

başlığı altında, şu şekilde sona eriyor :

Dinle gel ebced hisâbın iy püser
Kim elif'den yâ'ya dek bir bir sayar

Say yâ'dan kaf'a dek on on ekle pek
Kaf'dan yüz yüz sayılır ayn'a dek

Çün hisâb-ı ebced'i bildin temâm
Tuhfemün târihini bil iy hümâm

Bu hisâb üzre it bu mısra'dan şümâr
Kaldı senden Şâhidi nev-yâdigâr

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bu kitâbı öğren iç âb-ı hayât

Şâhidi'ye her kim eylerse dü'a
İde Mahşer'de şefâ'at Mustafa

Eser, H. 1238 / M 1822 tarihinde istinsah olunmuştur.

Bir nüshası da, «Şâhidi Manzûmesi» adı altında, Diyarbakır Kü-
tüphanesi'nde 1548 / B numarada kayıtlı bulunmaktadır.

L Ü C C E T Ü ' L - E S R Â R

Kayıt numarası : 23961

Cild ebadı	: 19 x 12,5
Yazı ebadı	: 15,5 x 9,5
Sayfa sayısı	: 180
Hattı	: Tâlik

Siyah deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Tamamı siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları, kurşun kalem ile tek şeritli cedveller içine alınmıştır. 5/a-b, 6/a-b, 7/a, 92/b, 93/a-b, 94/a-b, 95/a-b varaklar tamamen boştur; hiç yazılmamıştır. Sadece çerçeveleri mevcuttur.

Esere, 1/b varak'ta :

"Mehcetü'l-Ebrâr Alâ Lüccetü'l-Esrâr"

ismi ve onun altında yer alan Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben asıl metne geçilmektedir.

Lüccetü'l-Esrâr; Türkçe mesnevi olup, Kara Fazlı Er-Rûmî'nin eseridir. Bunu, Es-Seyyid Muhammed Salih Er-Rûmî şerh etmiştir ve "Mehcetü'l-Ebrâr Fi-Şerh-i Lüccetü'l-Esrâr" adını vermiştir (1).

7/b varak'ta yer alan metni nakl edelim :

"Küngür kâf-ı Arabî'nün zammı ve nûn'un sükûnı ve kâf-ı Fârisî'nün zammı ile her şey'in tabaka tabaka yüksek yirine dinür ve hâssaten minâre ve hisâr korkuluguna dinür. Eyvân, sofa ve di-vân-hâne ve şah-nişin olan mahall."

Eser, Muhammed Şükrü Efendi tarafından H. 1207 / M. 1792 tarihinde istinsah edilmiştir.

M Â - H A Z A R

Kayıt numarası	: 24062
Cild ebadı	: 18 x 12
Yazı ebadı	: 14 x 7
Sayfa sayısı	: 152
Hattı	: Tâlik

Kahverengi, işlemeli deri cild içerisinde bulunan mensur bir

(1) Fazla bilgi için bkz :

Keşfü'z-Zünûn Zeyli, c: 2, s: 401

eserdir. 1/b varak tezhipli, 1/b ve 2/a varaklar altın yıldız çerçevesindedir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar kırmızı renkli ve tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

Esere Bismele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

“Emma ba'd :

Ma'lûm ola ki bu mübtelâ-yı şebke-i kesret, ya'ni Ebûbekir Nusret bir müddet-i medide bi'l-iktizâ kütbi't-tıb'dan elsine-i selâse üzre mevcûd olanlarına mütâla'a ve zarûri gâh müfredâtında vü gâh terki binde istimdâd iderek vü gâh erkâbından şifâhen istifâde olunarak tecribe-i sahiha üzre Mâ-Hazar ismiyle müsemmâ bu risâleyi tertib eyledi. Lâkin bu fakîr, bir üstâd-ı kâmil tabîbe hizmet itmedüm. Bu mecmu'â, cem' eyledigüm iki kısımdan ibâretdür. Biri kendim tecribe eyledigüm eşyâlardır. Biri dahi kütbi'l-etibbâ'da mücerreb ve sahîhdür diyü yazduklarından hüsn-i zann ile ve im'ân-ı fikr ile istihsan itdügim menâfi'lerdür. Böyle olunca bu mecmu'âdan bir müfredin ya bir mürekkebin isti'mâline meyl idenler [el münâsib olan; etibbâ'dan biriyle müşâvere idüb, şu illetüme böyle bir ilâc buldum, münâsib midür? Yâhud bir zararı var mıdur? diyü sül'âl itmekdür. Zirâ, bir ilete etibbâ'dan beş yüz ilâc yazarlar. Biri fâ'ide itmez ise, biri ider.”

denilmektedir.

Eserde; «Mes'ele», «Cevâb», «Fasl».. v.s. gibi muhtelif başlıklar altında birçok tıbbi hussular izah olunmaktadır. Ayrıca, bazı beyitlerle hikmetli sözler söylenmektedir.

44/b varak'tan bir misâl verelim :

“Fasl :

Kibrit suyu yanaktan çıkarasın. Zirâ, yazacağım hassa böyle olmayınca kizbe haml olunur. Yüz direm kibrit bir kur'aya koyub, gâyet lâtif ateşde yünden direm kadar bir tatlı su taktir olur. Alub bir şişede ağzını muhkem sedd idüb, hıfz ide. Âlemde bu mizâcda bârid ü râtib su tedâriki muhâldür.

Beyt

Hâkim âteşden eyler âbı peydâ
Suyum bulursa da câhil susuzdur

Bu suyun pederi âteştir ammâ, bu bürûdet neden hâsıl oldu? Elbette pederin evlâdında bir alâmeti lâzımdır. Yoksa, bir şübhe-i azime irâs ider. Sonra, fakir cevâb virmege alâmeti vardır. Muhakkak. Lâkin, mahsûsatdan degül. Ya'ni peder âteş olduğu o hakimin ındinde sâbit olur ki, bu suyun âteşte ittifâk u ittihâd idüb bir dahi müfârekatı muhâl olduğunu müşâhedê eyleye. Böyle hakim nevâdirden olınca, müdde'ânun isbâtı müşkil oldu."

Ma-Hazar, 18. asırda yaşamış bulunan Harput'lu Nusret Ebûbekir Efendi (Ölümü, İstanbul H. 1210 / M. 1796)'nin eseridir. Nusret Efendi Mecmu'ası adıyla de bilinmektedir. Ayrıca, basılmıştır. Devrinin dil hususiyetlerini aksettirmesi bakımından da, önem taşımaktadır.

Kitap, 76/a varak'ta :

"Def'-i bâsur için"

başlığı altındaki fasl ile sona ermektedir.

H. 1246 /M. 1830 tarihinde İsmail Erzurûmi Efendi tarafından istinsah edilmiştir.

MANZUM AKÂİD

Kayıt numarası	: 23878
Cild ebadı	: 20,5 x 15
Yazı ebadı	: 16 x 10
Sayfa sayısı	: 115
Hattı	: Sülûs

Sırt kısmı kırmızı, kapak kısmı da sarı renkli karton cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Sayfaları oldukça muntazam ve sağlam bir görünüşe sahiptir. İlk iki sayfası sarı yaldızlı çerçeveler içine alınmıştır. Diğer sayfalar, çerçevesiz bir şekilde tertip edilmiştir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra - 1 beyit - esas olmak üzere, her sayfada 13 beyit bulunmaktadır. Başlık bulunan sayfalarda beyit sayısı 12'ye, 11'e ve 10'a düşmektedir.

Esere :

"Manzûm Akâ'id"

başlığı ve onun altında yer alan Besmele ile :

Sipâs u şükr ü ferid bi-zevâl'e
 Senâ vü hamd Rabb-i Zü'l-celâl'e
 Hidâyet eyleyüben cümlemüzi
 Muhammed ümmeti itdi Ol bizi

...

şeklindedir girilmektedir.

Daha sonra gelen;

"Fî beyân-ı el-sıfatü's-selbiyye"

bölümüne :

Vasiyyet mü'min'in mü'minâte
 Nasihât müslim'in ü müslimâte
 Şehâdet iderin arz u semâda
 Bileler farz olan budur ibâda
 İhâdet olmaga her an vü her gâh
 Ki yokdur müstahak illâ ki Allah'a

...

beyitleri ile başlanarak Allah'ın; Kıdem, Bekâ, Vahdâniyyet sıfatlarına yer verilmektedir.

Bunu takibeden :

Ne var ise zemîn ü âsümânda
 Gerek gizlide olsun gerek iyânda

...

Kamunun hâtırına geldüğünü
 Dii ile dahi söyledüğünü

Ne var ise hem insanın içinde
 Dahi her ne ki var ise taşında

Bular ma'lûmudur cümle Hüdâ'nın
 Muhit oldı ezelden ilmi A'nın

mısralarının yer aldığı :

"Fî beyân-ı el-sıfatü's-sübûtiyye"

bölümünde de Allah'ın; Hayat, İlim, Semi', Basar, İrâde, Kudret Kelâm, Tekvin sıfatları anlatılmaktadır.

Nihayet :

- "Fi kerâmetü'l-evliyâ"
 - "Fi beyân-ı azâbü'l-kabr"
 - "Fi beyân-ı alâmâtü'l-kıyâmet"
 - "Fi beyân-ı ahvâlü'l-kıyâmet"
 - "Fi beyânü'l-mizân"
 - "Fi beyânü'l-sırât"
 - "Fi beyânü'l-cennet"
 - "Fi beyânü'l-cehennem"
 - "Fi beyânü'l-kazâ vü kader"
- .. v.s. gibi bölümlerin bulunduğu eser :

Budur bâ'is bu nazma iy birâder
Bu olmuşdur sebab buna mukarrer

Sitanbul içre vardı bir muhakkik
Fazilet sâhibidür ol müdekkik

Hemânâ ders ider ol hâs ü âm'a
İfâdedür işi her dem enâm'a

Cihân A'nın tilâmiziyle toldı
Benim de ma'nevî üstâdım oldı

Hüdâ eyleye üstâdına rahmet
Vire âbâ ve ecdâdına Cennet

...

şeklinde başlayan «Hâtîme» faslı ve onu takibeden «Tetimme» kısmı ile şöyle biter :

İlâhî âcizim zârım zelilim
Marazî derd-i isyânım alilim

Güneh-kârem esîrem rû-yi siyâhem
Giriftârem zebûnem pür-günâhem

...

Uyub şeytana çok itdim günâhı
Meded iy Pâdişahlar Pâdişahı

Bu zârı nefis-i zâlimden halâs it
Bu bî-çâreye afvım ihtisâs it

Egerçi zerrece yok elde zâdım
Veli havf u recâ iki kanadım

...

Kamu itdiklerime tevbe Yârab
Müyesser it bana hulk-i mühezzeb

Lisânımda olub tehlil ü Kur'ân
Nasib it son nefesde bana imân

...

Hurûf-ı bâ nokta târihi ma'lûm
Bin elli ikisinde oldı manzûm

Bu suretle eserin H. 1052 / M. 1642 tarihinde yazıldığı anlaşıl-
maktadır. «Tetimme» kısmının sonunda kurşun kalem ile sonradan
yazılmış H. 1231 / M. 1815 tarihi görülmektedir. Muhtemelen bu,
eserin istinsah tarihidir.

M E B H A S - İ İ M Â N

Kayıt numarası : 23980
Cild ebadı : 24 x 16,5
Yazı ebadı : 19,5 x 11
Sayfa sayısı : 128
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kis-
men yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple ya-
zılmıştır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Mebhas-i İmân"

başlığı altında ve Besmele ile şöyle girilmektedir :

Aziz tutgıl anı iy cân
Ne hoş ni'metdürür imân
Gel iy derviş gel iy sultân
Bilegör mebhas-i imân

Halim Ol'dur Hakim Ol'dur
Rahim Ol'dur Azim Ol'dur
Kadim Ol'dur Mukim Ol'dur
Oku gör mebhas-i imân

Okuyıgör hayâtında
Gerek olur memâtında
Yazılır hoş berâtında
Okursan mebhas-i imân

Sana Tanrı hitâb eyler
Günahundan sü'âl eyler
Seni Uçmag'a dâl eyler
Bilürsen mebhas-i imân

Eger mü'min isen tahkik
Sana himmet vire tasdik
Vire Hakk kamuya tevfik
Bilürsen mebhas-i imân

Bilüb imânı ol insân
Ki bilmeyendürür hayvân
Kılır çok müşekkel insân
Okursan mebhas-ı imân

Bu sözün yokdurur lâfı
Gele iy ma'ni sarrafı
Getür kendüne insâfı
Bilegör mebhas-i imân

Daha sonra :

"Emmâ ba'd"

ifadesiyle metin kısmına geçilerek :

"Bilgil vü âgâh olgıl kim, en evvel mü'mine farz u vâcib olan, kişi ne tarikle ind-Allah u inde'n-nâs mü'min-i kâmil olur, anı öğrenüb bilmekdür. Ba'de ne tarik ile inde'n-nâs mü'min-i kâmil ve ind-Allah mü'min-i fâsık olur. Ba'de ne tarik ile inde'n-nâs mü'min vü ind-Allah kâfir olur, öğrenüb her kişinün üzerine farz u vâcibdür. İmdi bunları birer birer çalışub, öğrenmek din ü dünyâ sa'âdetidür. Zirâ, nice sâlih kimesneler vardur ki, yetmiş seksen yıl Allah Sübhâne ve Te'âlâ Hazreti'ne ibâdetler ve tâ'atler itmişdür, birisi kabûl olmamışdur. Eger, akidesinde fesâd var ise, ya'ni i'tikâdında ehl-i ümmet ü cemâ'at i'tikâdına muhâlif i'tikâdı var ise ve dahi nice kimesneyi sulahâ şeklinde görürsen bil ki elini öpersen, dü'âsın taleb idersen ammâ içerisin bilmezsin ki, i'tikâd-ı fâside ile tolmuş-

dur. Ne'uzibillahü Te'âlâ kendü dahi bilmez, ne tarik ü ne mezheb-
dedür."

denilmektedir.

2/a ve 2/b varak'ta eserin yazılışı ile ilgili olarak :

"Şol kimseler ki, Hakk'dan ayrılmışlardır; bu kitâbda olan akâ'id-i diniyye'yi kabûl eylemezler ve dahi ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdını bilmege bu kitâbdan âsân ve bu kitâbdan âşikâr söylemiş yoktur. Ve bu kitâb kırkdan ziyâde kitâblardan istibrâc olunmuşdur. Lâkin, ba'zısının isimleri beyân olunub, ba'zısının beyân olunmamışdır ve bir kimesne ilm-i akâ'idde otuz kırk kitâb okusa ve bir kişi dahi bu kitâbı bir hoşca ehlinden okuyub mütâla'a itse, Türki'dür ben anların dimese, muhtâc olan yirlerde yine üstâddan sü'âl eylese ve müşkil olan mahallerin sü'âl itse, ol otuz kırk kitâb okuyandan bu kişi ziyâde ehl-i ilm olur. Bunu üstâddan okuyan bir yılda ehl-i ilm olur. Ammâ, ol Arabî kitâblar ki sana zikr iderem yigirmi otuz yılda ancak tahsîl olur ve ehl-i kible cümlesi yetmiş üç fırka olmuşlardır. Cümlesi ehl-i nâr'dur. İllâ, ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebinde olanlar ehl-i nâr degildür. Ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebi ki, bizüm mezhebimizdür, bu kitâbda beyân olunmuşdur. İmdi iy mü'min, bir kişi yitmiş yıl gündüz sâ'im vü gice kâ'im olsa, i'tikâdı ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdına muhâlif olsa, ol kişi ehl-i sünnet ve cemâ'at mezhebinden degildür; ehl-i nâr'dur. İmdi, bir kimesnenün i'tikâdı ehl-i sünnet ve cemâ'at i'tikâdı gibi olsa, lîkin ömründe Allahü Te'âlâ Hazreti'ne aslâ ibâdet ü tâ'at itmiş olmasa, oruc tutmuş olmasa ve zekât virmiş olmasa ve Hacca varmış olmasa ve cemî' muharremâtdan ve menhiyyâtdan ictinâb itmiş olmasa, câ'izdür ki, ibâdeti terk itdüğü kadar Cehennem'de mu'azzeb ola, ba'de Cennet'e dâhil oluna ve câ'izdür ki, togrı Cehennem azâbını görmeye. İmdi, bunu bilüb, anlayan mü'min-i kâmiller bu kitâbı gice gündüz ellerinde ezber idüb, gönüllerinde muhkem nakş ideler.

Ba'de :

Ma'lûm ola ki, bu kitâbda mezkûr olan akâ'id-i diniyye ve i'tikâdât-ı İslâmiyye, makbûl ve mergûb olan kitâblardan ihzâr ve tercem olunmuşdur ki, zikr olunur :

Biri merhûm Birgivi Muhammed Efendi'nin Vasiyyet-nâme'sidür ve biri merhûm Ahmed Rûmî'nin Vasiyyet-nâme'sidür ve biri Hidâyetü'l-Muhlisin'dür ve biri e'azze-i kirâm'dan birinün Vasiyyet-nâme'sidür ve biri Akîdetü'l-Mü'minin'dür ve biri Letâifü'l-İşâret'dür ve biri Behcetü'l-Ârifin'dür ve biri Ravzatü's-Sâlikin'dür ve biri

Şerâit-i İslâm'dur. Bu sekiz risâle, Türkçe risâlelerdür. Mu'teber kitâblardan istihrâc olunmuşdur."

ifadelerine yer verilmektedir.

62/a varak'ta bulunan ve «Mes'ele» başlığı altındaki kısmı nakl edelim :

"Bir kimesne Allahü Te'âlâ her mekânda bulunur dise, kâfir olur. Bir kişi Peygamber'in tırnağı uzun idi dise, istihfâfen kâfir olur. Veyâhud, sevbi eski idi dise, veyâhud karnı ac idi dise, istihfâfen kâfir olur. Bir kişi harâm ekl iderken Bismillâh dise, kâfir olur. Bir kişi akcesi olmayana bir akce degmesin dise, kâfir olur."

Eser, 64/a varak'ta :

"Mes'ele :

Beş nesne orucu bozar, likin kazâsı lâzım gelmez. Kizb ki, yalan söylemekdür ve gıybet itmekdür ve kovculuk itmekdür ve yalan yire yemin itmekdür ve sehv ile harâma nazar itmekdür.

Sene : 1241 (M. 1825)"

şeklinde sona ermektedir.

64/b Varak'ta da :

"Ziya Efendi"

kaydı bulunmaktadır.

Kitap, tamamlanmamış durumdadır.

M E C M U A

Kayıt numarası	: 20679
Cild ebadı	21 x 15
Yazı ebadı	: 18,5 x 9,5
Sayfa sayısı	: 156
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan bir eserdir. Gerek cild kapağı ve gerekse sayfaları kısmen yıpranmış durumdadır. Baştan ve sondan ikişer yaprak kopmuştur, daha doğrusu kesilmiştir. Bazı sayfalar, üzerlerine başka bir kağıt yapıştırılmak suretiyle değişikliğe uğramıştır. Nitekim :

"Yâ Fettâh, yâ Allah, yâ Mu'in"

hitabı ile başlayan 67/b varak böyledir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple kaleme alınmıştır.

Esere :

"Allahümme Salli Vesellem ve Barekallahi Hakkı Efendi (R.A.)"

ifadesi ve onun altında yer alan :

İlâhî vasf-ı aşkın yazdı şevkinle bu ednâ

İlâhî-nâme nâmıyle kabûl it bunu iy Mevlâ

Sana hamd ü senâ olsun ki virdün gönlüme aşkun

Selâm olsun ana kim rûh-ı pâkî aşkdur mahzâ

Bu Hakkı dir çü halkın sohbetinden buldum lezzet

Ketb-i cem'iyetle ülfet itdüm bir zemân tenhâ

Pes ehlullah kelâmın cem idüb haddimce nazm itdüm

Ki ba'zı tercüme ba'zı nazîre eyledüm inşâ

İlâhî sen bu divânı enis-i ehl-i aşk it kim

Rumuzu lezzetinden âşık olsun ârif-i dânâ

Bu vahdet-nâme'nin bu mısra'ı oldu târihi

İlâhî-nâme-i Hakkı enis-i âşık-ı şeydâ

«Gazel»'i ile başlanmaktadır.

12. ve 13. varaklar tamamen boş bırakılmıştır.

15/a varak'ın en başında siyah mürekkeple :

"Mecmu'â"

kaydı bulunmaktadır. Onun altında kırmızı mürekkeple müstakil olarak (elif, be, te, se, cim, ha, hı, dal, zel...) şeklinde harfler görülmekte ve onları takiben de gene siyah mürekkeple, bunların tekabül ettikleri hususiyetler zikr olunmaktadır.

Meselâ :

be

delâlet ider ki :

râhat ola

hı

delâlet ider ki :

murâdına irişe

re
delâlet ider ki :
mâle erişe

zı
delâlet ider ki :
nusret bula

kaf
delâlet ider ki :
devlet bula

lâm
delâlet ider ki :
murâdına irişe

mim
delâlet ider ki :
murâdına irişe

.. gibi.

Bunları takiben, 15/b varak'ta :

"Yâ Fettâh"

kitabı ve Besmele ile metne geçilmektedir.

MESNEVİ ŞERHİ

Kayıt numarası : 23917
Cild ebadı : 30,5 x 21
Yazı ebadı : 21,5 x 13,5
Sayfa sayısı : 668
Hattı : Sülüs

Sırt kısmı yeşil, kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır. Son kısmında 8 varak tamamen boştur.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Mesnevî Şerhi"

şeklinde eserin ismi ile, onun altında :

"Ahmed Na'im an-hâce-gân kâtib-i divân Cenâb-ı Müfti Paşa Erzurumi"

ifadesi bulunmaktadır.

Aynı sayfada ayrıca :

"Hadis-i Kudsi'dir :

Ramazan-ı Şerif'in on beşinci gicesi iftarı su ile nûş itmeli"

yazısı yer almaktadır.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ve bir dua ile başlanmakta, daha sonra :

"Emma-ba'd"

tabiri ile "Sebeb-i te'lif"e şöyle geçilmektedir :

"... Bu hakir ü fakir ü kesirü'l-taksir cild-i sâlis'ün şerhini tahrir eylemeden fârig oldukda, ihtilâl-i zemân ü sù-i hâl ehl-i cühhâli görüb tahrir ü tasnif eylemeden kalbime azîm kelâl ü melâl geldi. Bâhusûs ki, nedret-i kitâb u killet-i tullâb cihetinden dahi meyl-i derûnum noksan-pezir oldu. Gördüm ki, bu ilm-i zâhîrin tâlibi katı nâdir, egerçi müstemii ziyâde vâfirdir ve tâlibi mertebesinde olanlar bunu ehlinden ta'lim eylemeden müstahyi ve nâfirdür. Alel-husûs ol veled-i muhterem Ce'al-Allahü min ashabü'l-himem vesara bi'l-ülüm-ı ganiyyen ve ağtenem a'ni Derviş Ganem'in bu şerhi yazması ve müsvedde olan ıslâh idüb yazması kalbime kuvvet virüb çeşm-i za'ifimi rü'yet ve cism-i nahifimi tākāt mertebesine ırgürüb cân ü cenânımı cild-i râbi'in şerhine şürû' eylemege getürdi. Pes anun mu'âvenet ü mutâlebeti sebebiyle bu ahsen-i mürâbi olan cild-i râbi'in şerhine mütevekkilen al-Allah şürû' kıldım. Hakk Sübhâne ve Te'âlâ'dan ümidim budur ki, ihtimâmı mukadder ve itmâmı müyesser ola ve ahsen-i vechle nihâyet bulub, zuhûra gele."

Bu suretle eserin niçin ve neye istinaden, hangi niyetle yazıldığı ortaya konulmuş olmaktadır.

36/b ile 37/a varak'ta bulunan bir kısmı nakledelim :

"Yek hâne ezân hezârân hâne virân, küni an heme virân şevved ve yek divar kâ'im nemâned.

Bu terkipte vâki' olan hânelerden murâd, hâric-i âlemde vâki' olan hâneler degildür ki, anların birinün virân olması, gayrisinün virân olmasını müstelzim olmaz. Bunda olan hânelerden murâd, en-

biyâ-yı izâm'ın vücûdî hâneleridür. Ve ma'nâ böyle demek olur ki, ol hezârân hânedan bir hâneyi virân eylesen, ol hezârân Peygamber'-den bir Peygamber'i tekzîb idüb imân getürmeyesin. Ol denlü hâne virân olur. Ya'ni enbiyânun cümlesine olan imân virân olub, bir imân yirinde kâ'im olmaz. Zirâ, birine inkâr, cümleye inkârı vâcib olur."

Eser, 325/a varak'ta :

"Temmeti cildü'r-râbiü'l-Mesneviyyü'l-şerifü'l-ma'neviyyü'l-lâtîfî'l-Mevlâ bi-inâyeti Hazret-i Rabbü'l-Bâri ve himmet-i rûhâniyyet-i Cenâb-ı Molla-yı Rûmî kuddise sırrıhu'l-âli ahkerü'l-ibâd ü ednâ el-ki-tâb Ahmed Na'im el-Erzurumî an hâce-gân-ı divân-ı hümâyun kâ-tib-i divân-ı mutasarrıf-ı livâ Ankara'da vezir Âsaf nazir ü müşir Felâtun -tedbir es-seyyid el-hâc müfti Abdurrahmân Paşa yüsür-Al-lahü bi'l-hayrümâ yüridü mâyeşâ işbu kitâb-ı müstetâb-ı mübârekin tahririne Ankara'da bed' olunub ve hamde'l-lillah yine Ankara'da tahriri hitâma reside olmagla tahrirden arz-ı dü'âya vesile olmasına mebnî ihvân-ı mü'mininden recâ ve niyâz ve tazarrû-yı âcizâ-nemdir ki, bu fenâ dünyanun bekâsı olmayub mütâla'a iden mü'min karındaşlarımız bu hakir-i pür-kusûru ve kitâb-ı pür-ma'ârifin ev-râkın mıstarlamada emek voe hizmeti sebkat eden veled-i ma'nevi-miz Selim İlhâmî'yi dü'â-yı hayr ile yâd ü tezkâra himmet buyurmaları niyâzımızdır. Hitâm-ı tahriri fi'l-yevmi'l-tâsi' aşer min şehri Şa'banü'l-mu'azzam sene elf ü mi'etin ve işrin."

şeklinde sona ermektedir.

Böylece eserin, H. 1120 / M. 1708 tarihinde yazıldığı anlaşılmaktadır.

MEŞÂRİÜ'L - EŞVÂK

Kayıt numarası	: 23921
Cild ebadı	29 x 19
Yazı ebadı	: 22,5 x 14,5
Sayfa sayısı	: 644
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple

kaleme alınmıştır. Sayfalar çift şeritli, kırmızı renkli cedveller içindedir. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Metin, harekelidir.

1/a varak'ta eserin tam adı olan :

"Hazâ kitabı Meşâriü'l-Eşvâk El-emsâü'l-Uşşâk"

kaydı bulunmaktadır.

Ayrıca, aynı sayfada :

"Sahibi, İbrahim Efendi

sene : 1325"

kaydına rastladık.

Kitaba 1/b varak'ta Besmele ve «Hamdele ve Salvele» ile başlanmaktadır.

39/b varak'ta bulunan bir kısmı nakl edelim :

"On ikinci fasıl :

Anun beyânındadır ki, bir kimesne dâ'im savm u salât u zikr üzere olsa, mücâhid amelinün öşürine yitişmez. Ma'az bin Enes (R.A.) rivâyetinde vârid olmuştur ki, bir hâtun Resulullah (S.A.V.) Hazreti'nün hizmetine gelüb eyitdi : Yâ Resulullah, benüm erüm gazâyâ gitdi. Bunda iken namaz kıldığı zamanda iktidâ iderdüm ve sâ'ir ahvâline tâbi olurdum. İmdi, bana bir amel haberin vir ki, beni erimün sevâbına yitişdürsün didi ve buyurdu ki, kâdir olur mısın ki, erün seferden dönünce namaza turasın, hiç oturmayasın ve oruc tuta hiç bozmayasın ve zikrullah idesin, hiç za'if olub gülmeyesin didi. Eyitdi : Yâ Resulullah buna kim, olur kâdir degülem didi. Ve buyurdu ki, ol Allah hakkıyçün benüm nefsum O'nun kudreti e'indedür. Eger kâdir olsan da yine A'nun amelinün öşürine yitişemedün."

Eser, devrinin dil özelliklerini aksettirmesi bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır.

«Meşâriü'l-Eşvâk», Mevlâna Ahmed Bin İbrahim Efendi'ye aittir. Kanaatimize göre bu nüsha, H. 1325 / M. 1907 tarihinde istinsah olunmuştur.

M İ Y Â R Ü ' L - E V K Â T

Kayıt numarası : 24050

(F. : 11)

Cild ebadı : 20,5 x 15,5

Yazı ebadı : 16 x 10

Sayfa sayısı : 58

Hattı : Sülüs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları çift şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ El-risâle-i ism-hâ Mi'yârü'l-Evkât İsmâ'il El-Fehim Bin İbrahim El-Hakkı Rahmetullahi Aleyh"

ifadesi ve onun altındaki Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben de :

"Emmâ ba'd :

Bu fakir-i pür-taksir İsmâ'il Fehim Bin Seyyid İbrahim Hakkıdır ki: İlm-i riyâziyye'den fenn-i âlât-ı irtifâ'iyye ile ülfetim olduğundan, şeri'at-i garrâ'ya hizmet niyetiyle ta'yin-i evkât-ı salât u sıyâm için alâ kaderi'l-vüs' va't-tâka arzına muvâfık a'nî arz-ı belled otuz sekiz derece bulunan büldâne mutâbık bu rûz-nâme'yi istih-râc idüb sebep-i vücûd-ı zâtım ve kurretü'l-ayn-ı hayâtım ve dürre-i tâc-ı mübâhatim peder efendim hazretlerinin dü'â-yı bi'l-hayrlarını isticlâb mülâhazasıyla kendülerine fakirâne hediye eyledim. Ol mü-rüvvet kânı dahi dâmen-i afv ile bu rûz-nâmemize Mi'yârü'l-Evkât tesmiye eylemişdür. Bu fakir dahi ahhâba yâdigâr olmak için bir mukaddime ve on beş fasl u bir hâtıme tertibiyle peder efendim hazretlerinin fûnûn-ı ulvî câmi' olan Ma'rifet-nâme kitabından ba'zı kavâ'id beyânıyla birkaç varak tahrir eyledim. Ola ki istifâde iden ihvân-ı safâ bizi bir Fâtiha ile zikr ideler."

şeklinde söze girilmektedir.

Eser, Erzurum'lu İbrahim Hakkı'nın oğlu İsmail Fehim Efendi'ye aittir. Yukarıda da zikr olunduğu üzere, 1 «Mukaddime», 15 «Fasıl» ve 1 «Hâtıme» kısmından teşekkül etmiştir. Yer yer «Mârifet-nâme»'den de iktibaslar mevcuttur. Bilhassa, bazı fennî şekiller ile bunları izah eden kısımlar, tamamen «Mârifet-nâme»'ye dayanmaktadır.

Tamamı 870 (sekiz yüz yetmiş) satırdan, 2 (iki) şekilden ve 8 (sekiz) hesap cedvelinden müteşekkildir.

2/a varak'ta «Mukaddime» kısmında, bölümler hakkında şu bilgi verilmektedir :

“Bu rûz-nâme'nün rûsûmunun beyânındadır :

Fasl-ı evvel :

Subh u şafakın hakikatinün beyânındadır.

Fasl-ı sâni :

Leyl ü nehârın hadd ü sâ'âtının beyânındadır.

Fasl-ı sâlis :

Sen'e-i şemsiyye-i hakikiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı râbi' :

Sen'e-i kameriyye-i hakikiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı hâmis :

Gurer-i şühûr-ı Arabiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı sâdis :

Gurer-i şühûr-ı Rûmiyye'nün beyânındadır.

Fasl-ı sâbi :

Miftâ [h] sahifesi'nün istihracı beyânındadır.

Fasl-ı sâmin :

Miftâh sahifesi'nde yazılan tevârih-i hamse'nün beyânındadır.

Fasl-ı tâsi' :

Sâl sahifesi'nün ma'rifeti beyânındadır.

Fasl-ı âşir :

Bu rûz-nâme'nün sahâyifinde bulunan a'dâd-ı müsteviyye-i yüm-nâ'sı beyânındadır.

(...)

Mukaddime - [Târih] 1193

Bu rûz-nâme'nün rûsûmunun beyânındadır :

Ma'lûm ola ki, bu rûz-nâme on aded sahifeden mürettebdür ki, her sahifenün ismi adediyle kendi re'sinde tahrir olunmuşdur.”

Şimdi de, 6/a - 6/b varak'ta bulunan «Fasl-ı sâlis» ve 7/a - 7/b - 8/a varak'ta bulunan «Fasl-ı râbi'» kısımlarını nakledeyim :

“Fasl-ı sâlis :

Sen'e-i şemsiyye-i hakikiyye'nün beyânındadır :

Ma'lûm ola ki, ehl-i hey'et ü ehl-i nücûm ittifâk ile dimişlerdür ki, sen'e-i şemsiyye-i hakikiyye'nün müddeti felek-i burûc'un bir nokta-i mefrûzasından kurs-ı şems kendi hareketi-i hasse-i garbiyye-siyle müfârekat idüb, tâ yine ol noktaya avdet idinceye dek mürür

iden zemandur. Ammâ, ehl-i nücüm, sen'e-i şemsiyye'nün ibtidâsını âfitâb-ı âlem-tâb'un re's-i burc-ı hamle hulûlünden bed' itmişlerdür.

Bu sen'e-i şemsiyye'nün aded-i eyyâmı üç yüz altmış beş yevm ü beş sâ'at ü sekiz dakikadur. Bu makâmda yevm'den murâd bir gün gicesiyledür. İkinci sen'e de rebî' yevm ziyâde olmagla altmış beş buçuk yevm olur. Üçüncü ve dördüncü sen'ede birer rebî' ziyâde olmagla dört sen'ede bir kerre üç yüz altmış altı gün temâm olur ki, ol sen'eye kebisâ dirler."

"Fasl-ı râbî' :

Sen'e-i kameriyye ve şühür-ı hilâliyye'nün beyânındadır :

Ma'lûm ola ki, ehl-i hey'et ü ehl-i hisâb ittifâk üzre dimişlerdür ki, sen'e-yi kameriyye on iki şehri kamerî'dür ve her bir şehri kamerî kamer'ün şems'de farz olunan vaz'mdan kendi hareket-i garbiyye-i şerî'asiyle müfârekâtından tâ yine ol vaz'ma avdet idinceye dek mürür iden zemândur ve kamer'ün şems'den farz olunan evzâ'ınun azheri hilâldür. Anınçün ehl-i hisâb ibtidâ-yı şehri kamerî'yi şems ile kamer'ün ictimâ' u mihâkından i'tibâr itmişlerdür ve bu şehrin zemânı iki ictimâ' arası olmagla aded-i eyyâmı yigirmi tokuz buçuk gündür ve bu sen'e-i kameriyye'nün zemânı üç yüz elli dört yevm ü hams yevm ü sedes yevm'dür ki, sen'e-i şemsiyye'den on gün ve yigirmi bir sâ'at nâkısdir."

Eserin metin kısmı, 24/a varak'ta bulunan :

Evvelâ cemre âfitâba düşer
Sâniyen şiddetinden âya düşer

Sâlisen gâyet tevâzu'dan
Ser-fürü eyleyüb türâba düşer

Pes Fehimâ hamûş ol eyle hazer
İhtimaldür sühan itnâbe düşer

şeklindeki beyitlerle sona ermektedir.

24/b varak'ta :

"Sahife-i evveli ez-Mi'yârü'l-Evkât-ı Fehim"

başlığı altında :

"sene : 1193"

ifadesi ile bir şema;

25/a varak'ta da :

"Sahife-i sâniyye"

başlığı altında :

"sene : 1193"

ifadesi ile başka bir şema bulunmaktadır.

25/b, 26/a-b, 27/a-b, 28/a-b, 29/a varaklar'da hesap cedvellerinin bulunduğu eser, 29/b varak'ta :

"El-fakirü's-sakim İsmâ'il El-Fehim Bin İbrahim El-Hakkı El-âli-mü'l-fâzıl (R.A.) sen'e : 1194 (M. 1780)"

denilerek sona ermektedir.

NETÂYİCÜ'L - FÜNÜN

Kayıt numarası	: 23973
Cild ebadı	: 18,5 x 11,5
Yazı ebadı	: 12 x 6
Sayfa sayısı	: 222
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan, çok az yıpranmış mensur bir eserdir.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar, çift şeritli ve altın yıldızlı çerçeveler içine alınmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır. Baş kısmında 4 (dört), son kısmında da 7 (yedi) varak boşutr.

İlk varak'ta :

"El-Netâyicü'l-Fünün Nev'i Efendi Merhûm"

kaydı ve 1/a varak'ta da :

"Kitâbü'l-müsemmâ Netâyicü'l-Fünün Nev'i Efendi El-merhûm"

ifadesi bulunmaktadır.

2/a varak'ta, Besmele ile esere girilmekte ve «Hamdele ve Salvele»'yi takiben Münâcât, Na't kısımlarına geçilmektedir.

Netâyicü'l-Fünün; tarih, hikmet, siyaset, astronomi, kelâm, usûl, tefsir, tasavvuf, rü'yâ tabiri, büyü, tıp, çiftçilik, tevhid, nahiv, sarf,

şiiir, lügat, hat, fıkıh gibi ilimlerden bahseden - âdetâ ansiplopedik - bir eserdir.

Eser, 16. yüzyılda yaşayan ve Bursalı Mehmed Tahir Efendi'nin ifadesiyle, «asrının allâmesi ve reisü's-şuarâsı sayılan âlim, fazilet ve hikmet sahibi bir zât» (1) olan Malkara'lı Nev'i Yahyâ Efendi (Malkaravi)'ye aittir.

42/a varak'ta yer alan «astronomi» ile ilgili bir bölümü nakl edelim :

Adı geçen sayfanın başında, «Merkez-i âlem» yazılı bir nokta-nın etrafında 14 daire çizilmiş ve her daireye - merkezden itibaren - sırasıyla :

Kürre-i Arz
Kürre-i Mâ
Kürre-i Hevâ
Kürre-i Enâr
Felek-i Kamer
Felek-i Utarid
Felek-i Zühre
Felek-i Şems
Felek-i Merih
Felek-i Müşteri
Felek-i Zühal
Felek-i Sevâbit
Kutbü'l-Eflâk

isimleri verilmiştir. Bunların altında da :

"Mes'ele :

Fi-Harekâti'l-eflâk

Cevâb :

Ma'lûm ola ki, cümle eflâkun harekâtına bu muhtasarda vukûf müyesser degildir. Ammâ, zikr-i icmâli budur ki arz, şâmil olan eflâkin harekâti iki kısımdır.

Kısm-ı evvel; maşrik'dan mağrib'e devrân ve kısm-ı sâni mağrib'den maşrik'a güzârândur ve kısm-ı evvel'de eflâk-ı erba'a müştereklerdür."

(1) Osmanlı Müellifleri, cild: 2, s: 251

ifadeleri bulunmaktadır.

10/a varak'ta yer alan "İlme't-târih" başlığı altındaki kısmı da nakl edelim :

"İlm-i târih, ibret-nümâ-yı âlem ü basiret-fezâ-yı beni-âdem'dür. Kişi, vekâyi'-i dühûra vukûf ile mücerreb umûr u müdebbir-i me-sâlih-i cumhûr ile menâfi'ine hadd yokdur. Ulûm-ı edebiyye'den-dür."

Eser, 100/a varak'ta "Dü'â" fashı ile sona ermektedir.

PEND-İ GÜLİSTÂN-I ŞERİF

Kayıt numarası	: 15455
Cild ebadı	: 21,5 x 15
Yazı ebadı	: 16,5 x 10,5
Sayfa sayısı	: 804
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları kırmızı renkli ve tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Metin harekelidir. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve her sayfada 17 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, bazı sayfalarda 15'e düşmektedir.

1/a varak'ta «fihrist» kısmı bulunan esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ kitâbu Pend-i Gülistân-ı Şerif"

başlığı altında Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben sırasıyla :

"Der Na't-i Çâr-yâr-i Güzin"

"Der Na't-i Devlet-i Osmâniyye"

"Der Beyân-ı Sebeb-i Te'lif-i Kitâb"

"Kasîde Nâm u Târih-i Kitâb"

"Münâcât"

"Mebhas-i İmân"

"Sıfat-ı İmân"

"Fasl-ı Mezheb"

"Mu'cize-i Enbiyâ"

"Fazl-ı İmân u Tevhid ü Şehâdet"

- "Mebhas-i Salât-ı Hamse"
 "Fasl-ı Gusl"
 "Fasl-ı Şurütü's-Salât"
 "Fasl-ı Vuzû"
 "Bâb-ı Ferâ'izü'l-Vuzû"
 "Fasl-ı Teyemmüm"
 "Fasl-ı Ezân u İkâmet"
 "Kaside-i Ezân"
 "Fasl-ı Evkât-ı Salât"
 "Fasl-ı Fi-Fezâ'ilü's-Salât"
 "Der-Beyân-ı Fezâ'il-i Mesâcid"
 "Fasl-ı Niyyet"
 "Fasl-ı Tekbir-i İftitâh"
 "Fasl-ı Fi-Faziletü's-Senâ"
 "Fasl-ı Sücûd"
 "Fasl-ı Ka'de vü Tahiyât"
 "Fasl-ı Dü'â vü Senâ"
 "Mebhas-i Teheccüd"
 "Kaside-i Hâb-ı Seher"
 "Mebhas-i Fezâ'il-i Cum'a"
 "Kaside-i Cum'a"
 "Mebhas-i Fezâ'il-i Savm-ı Receb"
 "Kaside-i Mi'râciyye"
 "Mebhas-i Fezâ'il-i Şa'bân"
 "Fasl-ı Leyle-i Berât"
 "Kaside-i Leyle-i Berât"
 "Mebhas-i Savm-ı Ramazan"
 "Fasl-ı Leyle-i Kadir"
 "Kaside-i Şehr-i Ramazan"
 "Kaside-i Rûz-i İyd"
 .. v.s. gibi bölümlere geçilmektedir.

37/a-b varak'ta yer alan "Fasl-ı Evkât-ı Salât" kısmını nakl edelim :

Vaktini gözle namazın iy'ogul
 Kılma vaktinden evvel olma acül

Tâ hayr ile vakti fevt itme ahi
 Kıl namazı vakt-i evsâtda dahi

Tan namazın ta'cil it rûz-ı şitâ
 Yaz gününde te'hiri oldı revâ

Yaz günü ko zuhri tebrîd eyle sen
Gün sararmadan ikindi kıla sen

İtme te'hîr şâm namazını diger
Kılma dahi var iken günden eser

Efdâl oldı sülüs-i ley'l'de kıl ışâ
Özr olunca vakt-i evvel'de revâ

Te'hîr itmez bu namazı âkil er
Te'hîr eyler ol ki bilmez hayr u şer

Te'hîr iden İblis'in yoldaşudur
Te'hîr itmez ol ki sâlih kişidür

Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün

Evkât-ı hamsin aslın birâder
İşid aydayım sana serâser

Kıldı salâti subh-ı evvel Âdem
Atdı cihâna çün Hâlık-ı A'zam

Tolandı güneş irişdi zulmet
Ol gice gördi çok havf u haşyet

Çün subh-ı sâdik eyledi cevelân
Kıldı tetavvü'-ı şükrâne ol ân

Öyle namazın kıldı Halili
Gördi çü efvân lûtf-i Celili

Buldı halâsı çâr u belâdan
Dinle aydam ol sun-ı Hüdâ'dan

Kırışdı Nemrüd'un putlarını hep
Kurtardı anlar şerrinden ol Rab

İkinci oldı çün nâre biryân
Ol âteş oldı A'na gülistân

Üçüncü lûtf-ı en'âmı dinle
Kıldı helâk ol Nemrüd'ı Mevlâ

Dördüncü lûtf-ı hûsı dinle iy cân
Zebhe fidâ koç gönderdi Sübhân

Oldı çü tekmil çâr-ı lûtf u izzet
Bilgil ki sâ'at-i zuhr idi ol vakt

Şükrâne kıldı dört rek'at ol ân
 Geldi bize hûş farzla bürhân
 Hem kıldı evvel ol asrı Yûnus
 Çün oldu balık karnında mahbûs
 Zarf olmuş iken ol çâr u zulmet
 Şeb mâ-i batn hût ile vahşet
 Çıkardı batn-ı mâhi'den ol vakt
 Buldı halâs dört zulmetden el-hakk
 Şükrânesiyçün dört dürlü in'âm
 Kıldı tetavvu' dört rek'at ilhâm
 Makbûl olub ol dergâh-ı izzet
 Nakl oldu bize farz-ı meveddet
 Kılmışdı İsâ ahşam namâzın
 Üç rek'at olmak bil asl-ı râzın
 Kâfirler itdi çün A'na bühtân
 Didiler A'na İsâ bin Yezdân
 Hem Tanrı üç diyüb muhakkak
 Pes İsâ Meryem hem biri ol Hakk
 Pes iki rek'at nefy oldu isnâd
 Müşriklerün ol kulina azdâd
 Makbûl idüb ol Hallâk-ı Yezdân
 Kıldı bize hem farz ile ihsân

...

Eser; 400/b, 401/a-b ve 402/a varaklar'da şu şekilde sona ermektedir :

Tetimme-i Kitâb

Şükr elhamdülillah bu kitâbım
 Temâm oldu hatâ vü ger sevâbım
 Hüdâ'ya hüsn-i zannım var begâyet
 Tuta noksanımı cümle temâmet
 Egerçi sâdır oldu dil hatâsı
 Kerim Allah'umun çokdur atâsı
 Eger kavî-i sevâba dil mutâbık
 Olubdur niyyete ol söz muvâfık

Budur Sen'den niyâzım yâ Hüdâvend
Kabûl ile bizi eyle behremend

Niyâzım bu dil ü cân ile Sen'den
Temâme yaz İlâhî bunı benden

Kusûrum çok bilürem her sözümde
Hacâlet perdesi her dem yüzümde

Bu nazm içre uyûbum bi-nihâyet
Olur mu ayb olan sözde halâvet

Kamü ahvâle Allâmü'l-guyûbsun
Dahi gâyetle Settârü'l-uyûbsun

Kusûr-ı ayb ile noksan ile hep
Kabûl eyle bu hayrâtımı Yârab

Eger lütfunla setr olursa illet
Bulur bu pendimiz halk içre şöhret

Kapunda sâ'il-i lütf u atâyem
Elimde bundan özge yok hedâyem

Kabûl eyle bu kim hayrâtımı Sen
Bilürsin hoş bu özr ü hâlimi Sen

Anı vir ehl-i nazmın destine hûş
Bilür kâderini eyler pendimi gûş

Olara vir ki kadrinden bilürler
Okuyub yazdurub izzet kılurlar

İlâhî vir bu nush ı pende râğbet
Ola mü'minlere hem nef'i kesret

İdenler uşbu pende i'tibârı
Mekân it anlara Darü'l-karârı

Tutan hoş bu Gülistân-ı Şerif'i
Dü âlemde bula avn-i lâtifî

Yazub neşr itmege kim ide himmet
Bula iki cihânda izz ü devlet

Amel defterleri kıl sağdan ihsân
Hisâbımızı kıl ol demde âsân

Civâr eyle habibin Mustafâ'ya
Müşerref kıl bizi zevk u safâya

Hüdâ avniyle oldı bu kelâmım
Hemân lütf-ı Hüdâ maksad-ı murâdım

Dahi yazub okuyub dinleyenler
Ola kim rahmetle ana anlar

Dahi bir Fâtiha ile iden yâd
Dü âlem devletiyle ola dilşâd

Sena vü hamd ile hatm itdim kelâmı
Habibün rûhna yüz bir selâmı

Dahi ashâb ü âl ü çâr-yârı
Bulalar lütf-ı fazl-ı Kird-gârı

Temettü'l-kitâb :

El-fakirü'l-hakir Muhammed Şerif, nâzım-ı Pend-i Gülistân-ı Şerif
Sene : 1244 (M. 1828)

RİSÂLE-İ AKÂ'İD-İ MANZÛM

Kayıt numarası : 23982

Cild ebadı : 22,5 x 16

Yazı ebadı : 16 x 9

Sayfa sayısı : 7

Hattı : Nesih

Kahverengi deri oıld içerisinde bulunan manzum bir eserdir.
Kısmen yıpranmıştır.

Sadece ismi kırmızı, metin kısmı da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve böylece her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı 1/b varak'ta 9'dur.

Eserin tamamı, 123 (yüz yirmi üç) beyittir. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Risâle-i Akâ'id-i manzûm; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofi adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 7. ve son kısmında bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Risâle-i Akâ'id-i Manzûm İbrahim Hakkı Erzurûmî"

ibaresi ve onun altındaki Bismele ile başlanmakta ve :

"İ'tikâd-ı kalbi tashîh ve ehl-i sünnet ü cemâ'at mezhebine tatbiki bildirür :

İy aziz ma'lûm olsun ki, sahâbe-i güzîn ve anlara tâbî'in ve e'imme-i dîn-i mübin ve selef-i sâlihîn Radiyallahü-Te'âlâ anhüm ecma'-in cümlesinin i'tikâdı bu manzûmenin mezâmininde nizâm bulmuşdur.

Manzûme :

Hüdâ Rabhim Nebi'm Hakk'a Muhammed'dür Resûlullah
Hem İslâm dini'dir dinim kitâbımdur Kelâmullah

Dahi zürriyetim Hazret-i Âdem Nebi'nün hem
Halil'in milletiyim dahi kalbim Ka'be Beytullah

Şeriki yok beridir doğmadan doğurmadan ancak
Ahad'dür küfvi yok ihlâs içinde zikr ider Allah

Ne cism ü ne arz dur ne mütehâyiz ne cevherdür
Yimez içmez zemân giçmez beridir cümleden Allah

Tebeddülden tegayyürden dahi elvân u eşkâlden
Muhakkak Ol müberrâdur budur selb-i sıfat-ullah

Ne göklerde ne yirlerde ne sağ u sol u ön ü arda
Cihetlerden münezzehdür ki hiç olmaz mekân-ullah

Hüdâ vardır velî varlığına yok evvel ü âhir
Yine ol varlığıdur kendinden gayri değil Vallah

Bu âlem yoğ iken Ol var idi ferd ü tek ü tenhâ
Degildür kimseye muhtâc ve hep muhtâc gayr-ullah

A'na hâdis hulûl itmez ve birşey vâcib olmaz kim
Her işde hikmeti vardır abes fi'l işlemez Allah

A'na bir kimse cebr ile bir iş işledemez aslâ
Ne kim kendi murâd eyler vücûda ol gelür billâh

A'nun her bir kemâlî bi-tagayyür hâsıl olmuşdur
Ki yokdur muntazır olunacak hiçbir kemâl-ullah

Alim Ol'dur ki ilmüne erişmez kimsenün aklı
İhâta eylemişdür cümle bu eşyâyı ilm-ullah

denilmektedir.

Erzurumlu İbrahim Hakki Hazretleri'ne ait olan bu eserin vezni :

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün'dür.

Kitap, 4/b varak'ta :

İlâhî çü hidâyet eyledün Sen gönlüme İslâm
Tarik-i ehl-i sünnet içre sâbit eyle yâ-Allah

İnâyetle himâyet eyle Sen bu abd-i lâ-şey'i
Tarik-i ehl-i sünnet içre kalsun masûn gümrah

İlâhî çünki tevfikin refik itdün bana her an
Temâm it ömrümü imân ile hatm eyle yâ-Allah

Bizi Mahşer'de haşr it ehl-i sünnet ve'l-cemâ'atle
Hem ashâb-ı kirâm u Tâbi'in'e kıl bizi hem-râh

Habibin hubbini dâ'im gönülde münisim kıl kim
Kiyâmet'de şefi' olsun bu abdine Habib-ullah

A'nunla Cennet-i A'lâ'ya dâhil kıl bu ednâyı
Cemâl-i bâ-kemâlin anda göster iy Cemil-ullah

Ne haddi var sana lâyük ibâdet ide bu Hakki
Hemân Sen kendine lâyük olanı kıl ana her-gâh

şeklinde sona ermektedir.

Eser, H. 1285 / M. 1868 tarihinde Muhammed Bin İsâ Erzurûmî tarafından istinsah olunmuştur.

4/b varak'ta, en altta kırmızı mürekkeple ayrıca :

"Târih-i tasnif-i kitâb

sene : 1175 (M. 1761)"

kaydı bulunmaktadır.

RİSÂLE-İ ELFÂZ-I KÜFR

Kayıt numarası : 23895

Cild ebadi : 21 x 15,5

Yazı ebadi : 16 x 9,5

Sayfa sayısı : 54
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları tek şeritli, kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 11 satır bulunmaktadır.

Eser, "Risâle-i İlm-i Hâl" in yer aldığı cildin 2. kısmında - 84/b varak'la 111/a varak arasında - bulunmaktadır.

Risâle'ye; 84/b varak'ta yer alan "Mesâ'il" başlığı altında ve Besmele ile şöyle girilmektedir :

"Bu fasıl, elfâz-ı küfr ve ef'âl-i küfr beyânındadır ki, bu elfâz u ef'âlî söyleyen ve işleyen kimesne kâfir olup, cemi' a'mâl il bâtil olup mahv olur. Şeyhü'l-İslâm Muhammed Bin İsmail Bin Mahmûd Bin Muhammedü'l-Ma'rûf Bedrür-Reşid Rahimullahü-Te'âlâ eydür ki, bu halkun kalbleri fâsid olduysa, cemi' a'zâları fâsid olur..."

Kitapta, "Mes'ele" başlığı altında muhtelif İslâmî hususlara temas olunmaktadır :

"Mes'ele (55) :

Bir kişi, Vallahi ben namaz kılmazam dese, kâfir olur.

Mes'ele (56) :

Bir kişi, Vallahi ben Kur'an okumam dese kâfir olur.

Mes'ele (57) :

Bir kişi, Allah benim malumdan eksik virdi. Ben dahi onun hakkını eksik virürin dese, kâfir olur.

Mes'ele (58) :

Bir kişi, namaz farz degildir; kılmam dese, kâfir olur.

Mes'ele (59) :

Bir kişi, namaz kılmam dese, istihfâfen kâfir olur.

Mes'ele (60) :

Bir kişi, namaz kılmak farz degildir; kılmam dese, kâfir olur.

Mes'ele (61) :

Bir kişi, ben bugün namaz kılmam dese, kâfir olur.

Mes'ele (62) :

Bir kişi, ben ebedî namaz kılmam dese, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi, Ramazan-ı Şerif'de namaz kılub, gayri aylarda kılmasa, niçün kılmazsın diseler; ol dahi, bu da çokdur dese, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişiye namaz kıl, diseler; ol dahi, halk bizüm için kılar di-
se, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişiye namaz kıl diseler; ol dahi zevcüm ve vâlidem yokdur.
Kimin için kılayın, dise kâfir olur.

Mes'ele (86) :

Eger, Hakk-Te'âlâ beş vakit namazdan ziyâde emr ide idi, kıl-
mazdum dise, kâfir olur.

Mes'ele (87) :

Bir kişi ne gökcek olur namaz kılmamak dise, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi, abdestsiz cemâ'atle namaz kılsa veyâ münferid kılsa
kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi Kible'den gayriye kasdla namaz kılsa, kâfir olur.

Mes'ele :

Bir kişi, namaz terk itmekde ne var diyü terk eylese, kâfir olur."

... v.s. gibi.

Risâle, 111/a varak'ta :

"Temmetü'l-kitâb :

Bi-avni'llahi el-meliki el-vahhab kütibehu fi ehoyi şehri. Kete-
behu el-hakir el-fakir el-muhtâc ilellahi'l-vedûdi güfirellahü velivâ-
lideyye ve li üstâzi ve ahsene ileyhima ve ileyhi'l-meâb temâm oldu
bu kitabun intihâsı, gerekdür kâtibe şerbet behâsı,"

şeklinde ve :

"sene : 1123 (M. 1711)"

tarihi ile sona ermektedir.

RİSÂLE-İ İLM-İ HÂL

Kayıt numarası : 23895

Cild ebadı : 21 x 15,5

Yazı ebadı : 16 x 9,5

Sayfa sayısı : 92
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Tamamen siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmış olup, her sayfada 11 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta yer alan Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

“... her insana ilm-i hâlini bilmek ve muktezâsını amel lâzımdur. Ve dahi i'tikâdât yapanda lisân-ı Türki üzere nice risâle te'lif olunmuşdur. Husûsan kim bu Birgili Mehmed Efendi (R.A.)'in cem' itdüğü risâle i'tikâdı ve ibâdâtı câmi olub âm u hâs anun ile müntefi' olmuşlardır. Velâkin mu'âmelât yapanda bey ü şirâ sâyir husûslarda riyâdan ve fesâddan halâs olmak için lisân-ı Türki üzere bir risâle meşhûr ve mütedâvil olmadıysa bunun birle ki bu dahi ziyâde mühim olandandır. Zirâ, bir kimse ticâret üzere olub mesâ'il-i şer'iyeye bilmese ol kimse elbetde riyâyaya gark olur. (...)”

denilmektedir.

Muhtevası hakkında da 3/a varak'ta :

“... bu risâle, bir mukaddimeyle, üç bâb ve bir hâtîme ahvâli üzere tertîb olunmuşdur. Sefer ü bâzar gidüb gelmek ahvâli beyânındadır. Evvel bey ü şirâ fesaddan ve kerâhatden sakınmanun beyânındadır. Sâni rivden sakınmanun beyânındadır.”

... v.s. şeklinde bilgi verilmektedir.

En sonunda, 46/a varak'ta :

“... bu risâlede zikr olunan mesâ'il her ne var ise, birkaç kitâbdan ahz olunmuşdur. (...) mahalline mürâca'at iden kimesneye âsân olub, şübheden halâs ola!. (...) bi-fazli'l-kerâmât-ı emîn, yâ-Rabbe'l-Âlemin.”

kaydı vardır.

Kitap, “Risâle-i Elfâz-ı Küfr” adlı eserin yer aldığı cildin 1. kısmında bulunmaktadır.

(F. : 12)

RİSÂLE-İ KAVÂ'İD-İ FÂRİSİYYE

Kayıt numarası	: 23892
Cild ebadı	: 21 x 13
Yazı ebadı	: 12,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 37
Hattı	: Tâlik

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

Risâle; "Dürr-i Yetim Şerhi" adlı kitabın cildinin 4. kısmında, - 68/b ile 80/a varak arasında - yer almaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir.

1 Mukaddime, 4 Bâb ve 1 Hâtıme'den ibarettir. Dil ve gramer bakımından büyük önem taşıyan, Farsça-Türkçe bir sözlük'tür.

Esere, 68/b varak'ta yer alan :

"Bu risâle Kavâ'id-i Fârisiyye'dür ki, Hakkı dostlarına hediye-dür."

ifadesi ve Besmele ile :

"Hamd-i bi-nihâye ve şükr-i bi-gâye ol kir Hüdâ'ya olsun ki, cins-i hayvândan nev-insan sûretin ahsen-i takvîm eylemişdür. Anı mahlûkatı üzerine tafdil ü ikrâmiyle tekrîm eylemişdür ve anı ihsânîyle garik-i bahr-i na'im eylemişdür. (...)"

şeklinde girilmektedir.

"Mukaddime" kısmında da :

"Lisân-ı Arabî'nün fesâhatin ve zebân-ı Fârisî'nün halâvetin bildirür :

İy benüm, Seyyid Reşid oğlum, ma'lûm olsun ki, cem'i elsinenün efsâhı lisân-ı Arabiyye'dür ve ecell ü ihlâsı zebân-ı Fârisiyye'dür."

denilmektedir.

"Bâb-ı evvel"

"Bâb-ı sâni"

"Bâb-ı sâlis"

"Bâb-ı râbi"

başlıkları altındaki 4 bölümü takiben risâle :

“Hâtimetü'l-kitâb”

kısmı ile son bulmaktadır.

“Bâb-ı sâni”den bir parçayı nakl edelim :

“Zebân-ı Fârisi'nün tasrîf-i emsilesin tildirür :

İy benüm Seyyid Reşid oğlum, ma'lûm olsun ki, Fârisiyye'nün emsile-i sarf'ı toksan sîga'dur. Anun iki sîga'sı büyük masdar içündür ki; küniden eylemek, künidenha eylemekler dimekdür. Ve anun iki sîga'sı küçük masdar içündür ki; kerden eylemek, kerdenha eylemekler dimekdür. Ve anun altı sîga'sı fi'l-i mâzî içündür ki; kerd eyledi, kerdend eylediler, kerdî eyledin, kerdid eyledünüz, kerdem eyledüm, kerdim eyledük dimekdür. Ve anun altısı fi'l-i muzâri içündür ki; küned eyler, künen eylerler, küni eylersün, künid eylersiz, künem eylerem, künim eylerüz dimekdür.”

RİSÂLE-İ RUB'İ'L-MÜCEYYEB

Kayıt numarası	: 23892
Cild ebadı	: 21 x 13
Yazı ebadı	: 12,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 24
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır vardır.

Risâle; “Dürr-i Yetim Şerhi” adlı kitabın cildinin 2. kısmında - 38/b varak'la, 50/a varak arasında - yer almaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir. 1 Mukaddime ile 20 Bâb'dan müteşekkildir. Astronomi'ye yarayan ve Ceyb Tahtası denilen bir âletin kullanılışı hususunda bilgiler vermektedir.

“Hazâ Risâletü'r-Rub'î'l-Müceyyebü'l-Hakkı Rahmetullahü Aleyh”

ismi ve onun altında yer alan Besmele ile esere şöyle girilmektedir :

“E.hamdü'llâhi Rabbe'l-âlemîn. Vessalâtü vesselâm aleyhi sey-yidina ve nebiyyina Muhammedün ve alâ ve sahbihi ecma'in.

Emmâ ba'd :

Bu fakîr Hakkı, İbrahim Hakkı'dır ki, bu risâlenün âlimi Rub'i'l-Müceyyeb âmildür. Bu bir Mukaddime ile yigirmi Bâb'a hâtimesiyle şâmildür."

Bu ifadenin altında bulunan "Mukaddimetü'l-kitâb" kısmında ise:

"Anun rüsûmunun esmâsı beyânunda kâmilüdür. Ammâ merkez ol delikdür ki, hayt ana dâhildür.

Ve ammâ merî ol riştedür ki, hayt anı [n] i'mâlinde nâkildür. Ve ammâ şâkûl ol sakildür ki, irtifâ alındukda hayt anı hâmildür. Ve ammâ hadd-ı fetin ol iki zâ'iddür ki, ma'rifet-i şu'â u irtifâ anlarla hâsıldur. Ve ammâ kavs-ı irtifâ ol rub'-ı muhit olub, toksan bir ibre kısmet kılmandur."

denilmektedir.

Kitap, 20 bâb'a :

"Evvelki bâb"

"İkinci bâb"

"Üçüncü bâb"

.. v.s. şeklinde ayrılmıştır.

Her bâb, ayrı bir konuyu işlemektedir :

"Evvelki bâb :

Derece-i şems'i bildirür."

"İkinci bâb :

Meyl-i cüz'i 'yi bildirür."

"On yedinci bâb :

Semt-i kible'yi bildirür."

gibi..

Bir misâl verelim :

"On birinci bâb :

Ol vakt-i asr'ı bildirür :

Ammâ ol vakt-i asr'ı bilmenün tarîkı budur ki; Ol günin gâyet-i irtifâ'mdan zill-i zevâl olub, anunla asr-ı irtifâ'm bulasm. Ya'ni,

eger güneş ber-vech-i şimâli'de ise, ol günün meylini temâm-ı arz bildür. Üzerine ziyâde kılasın. Ve eger ber-vech-i cenûbi'de ise, ol meyli bu temâmdan girü alasin. Bu iki amelden ne hâsıl oldu ise, ol günün gâyet-i irtifâ'ı odur, bilesin."

Anlatılan hususlarla ilgili olarak; "Yigirminci kâb"dan sonra gelen "Hâtimü'l-kitâb" faslına takiben, 50/a varak'da iç içe dairelerden müteşekkil bir şema verilmiştir. Onun da yanında :

"1189"

tarihine rastladık.

"Hâtimü'l-kitâb" faslına nihayetinde ise :

"H. 1155" (M. 1742)

tarihi bulunmaktadır.

RİSÂLE-İ SAAT - NÂME

Kayıt numarası	: 23892
Cild ebadı	: 21 x 13
Yazı ebadı	: 12,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 5
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur ve manzum bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

Risâle; "Dürr-i Yetim Şerhi" adlı kitabın cildinin 3. kısmında - 64/a varak'la, 65/b varak arasında - yer almaktadır. Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya aittir.

Esere, 64/a varak'ta görülen :

"Bu nesr ü nazm Hakkı'nun Sa'at-nâme'sidür. (R.A.)"

ifadesi ve Besmele ile girilerek :

"Öyle ma'lûm olsun iy oğlum Nesim kim, bu sa'at-nâme hikmetdür. Kadim ehl-i ibret ü ashâb dimişlerdür ki, bu âlem ne aceb ihtirârâ' vü icâddur. Ve bu eflâk ü encüm ne garib san'at ü hikmetdür. Ve bu cihânı tanzim ne nihâyetsiz kudret ü azametdür. (...) Nazm :

Hüdâ'ya şükr kim halk itdi bunca eflâk
Salât ol dostuna olsun ki şânında dimiş Levlâk"

denilmektedir.

Risâle, 65/b varak'ta :

"... Yedi seyyâre ahkâmı bu tertib üzre kânündür. Gel iy Hakkı, bil ol Hakkı ki, cümle hüküm A'nunladur. Kamu nahs'i, kamu sa'd'i, kamu şerr'i, kamu hayr'ı hep idüb, eyleyen Hakk'dur.

Hüve'l-hayy u hüve'l-bâki."

şeklinde sona ermektedir.

R İ S Â L E - İ S O F İ

Kayıt numarası	: 23982
Cild ebadı	: 22,5 x 16
Yazı ebadı	: 16 x 9
Sayfa sayısı	: 16
Hattı	: Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve böylece her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Tamamı 267 (iki yüz altmış yedi) beyittir. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Yalnız, 4/b varak şeritsizdir.

Risâle-i Sofi, içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 6. kısmında bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Risâle-i Sofi"

ismi ve onun altındaki Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'den sonra :

"Sü'âl-i Sofi Ez - Molla Sa'idi"

başlığı altında :

Gelüb nâ-geh bir sofi-yi sâfi
 Sü'âl idüb bana kıldı bidâyet
 Didi iy ehl-i dil sâhib-i basîret
 Salât için vuzû' kim oldu müsbet
 Kamu a'zânun içinde sebep ne
 Hemân dört uzva mahsûs indi Âyet
 Yiter iken her uzva gusl-i vâhid
 Nedir teslîs gusle asl ü hikmet
 Niçün olur türâb ile teyemmüm
 Su bulunmasa ya olmasa miknet
 Vuzû'da uzva dört iken sebep ne
 Teyemmümde iki uzv oldu müsbet
 Pes ol beş vakt içinde ana evvel
 Ezân kim okudu kıldı ikâmet
 Salât-ı subh kim evvel kılupdur
 Nedür hikmet ki oldu iki rek'at
 Salât-ı zuhrı kim kıldı mukaddem
 Nedür aslı ol oldu çâr rek'at
 Salât-ı asra kim kıldı şurû'ı
 Niçün oldu o dahi çâr rek'at
 Salât-ı mağrib'i kim kıldı evvel
 Nedir bâ'is kim oldu üç rek'at
 Kim evvel kıldı Yatsı'nun namâzın
 Niçün ol dahi oldu çâr rek'at
 Salât-ı vitr'e kim başladı evvel
 Niçün ol dahi oldu üç rek'at

şeklinde metne geçilmektedir.

Eser, 10/a varak'ta şöyle sona erer :

Dünyâ'yı sevme alma riyâset
 Hükkâma gitme çekme siyâset
 Her hâlde Hakk'a sen i'timâd it
 Her işde A'nı cânınla yâd it
 Her emri tefvîz it eyle râhat
 Teslîm-i râzı ol bul sa'âdet

İlm ü ameldür maksûd cihândan
Hem ma'rifetdür matlûb cândan

Ta'lim-i dîn'dür çün lübb-i tâ'at
Din ilmin okut sâ'at-be-sâ'at

Tahsil-i ilmin budur tariki
Ehven ü akreb yoldur hakiki

Tâliblere bu manzûme işdür
Târih bin yüz altmışla beşdür

Hakkı bu pendin hakkdur muhakkak
İlm ü amel hem tevfik ide Hakk

Bu son kısım aynen, "Tertib-i Ulûm" adlı ve Erzurumlu İbrahim Hakkı'ya ait manzum risalenin sonunda da mevcuttur. Bu kısmın, "Risâle-i Sofi"nin nihayetine bir müstensih hatası olarak yazıldığı-
nı sanıyoruz.

Nitekim, "Risâle-i Sofi"nin devamı mahiyetinde olmak üzere, 11/a varak'ta, "Hâtıme-i Risâle-i Sofi" başlığı altında şu mısralara rastlıyoruz :

Bu maksûd ukde-i hall itdi Sa'di
Rahimâ ol kuluna eyle rahmet

Habibin hürmetine dahi Yâ-Rabb
Okuyup dinleyenler bula Cennet

İşidüb bu dü'âyı diyen âmin
Hemişe bula maksûdına vuslat

Eser, H. 1275 / M. 1858 tarihinde Muhammed Bin İsâ tarafından istinsah olunmuştur.

R İ S Â L E - İ Y Ū S U F

Kayıt numarası : 23982
Cild ebadı : 22,5 x 16
Yazı ebadı : 16 x 7,5
Sayfa sayısı : 5
Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir.
Çok az yıpranmıştır.

Yalnız eserin ismi kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve her sayfada 19, 1/b varak'ta 15 ve 3/b varak'ta 9 beyit bulunmaktadır. Tamamı 81 (seksen bir) beyittir.

Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveler içine alınmıştır. Metnin bütünü harekelidir.

Risâle-i Yûsuf; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Tertib-i Ulûm, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı cildin 3. kısmında bulunmaktadır.

Vezni :

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün'dür.

Esere, 1/b varak'ta :

"Risâle-i Yûsuf - Lugat"

ismi ve onun altındaki Besmele ile başlanmakta ve şunlar denilmektedir :

Hamdilillah çok salavat hem senâ
Kıldı mezîd ni'metimiz Rabbenâ

Ol bizi kâbil şehâdet kıldı hem
Vâcib-i makbûl ibâdet kıldı hem

Her kuluna bir işi arz eyledi
İlm taleb kılmağı farz eyledi

Zeliha kardaşım Yûsuf oğlum benim
Lugat okumağı irdi bil cânım

Pes lugatsız ilm okumaktır muhâl
Özge lugatde çok olur kıyl ü kâl

İbtidâ kıldım lugat tahfif hemân
İhtirâz itdim sakilden der-zamân

Tahrif ile ibtidâ kılmağı gulâm
Düşvâr olmaz intihâda pes kelâm

Hıfzımızda var idi müşkil lugat
Fehm idemezdi anı Yûsuf fakat

Başlayalım söze Bismillâh ile
Kâdir ü Âdil Kerim Pâdişah ile

Adı çokdur illâ özi birdürür
 Hikmeti âlemlerinden sırdurur
 Cennet ü Firdevs ü Rıdvân u Hulûd
 Uçmak adıdır kamusu iy sa'üd
 Hem Cehennem Sa'ir hem Cahim
 Tamu adıdır bular olma mukim
 Semâvât gökler arâzi yirler
 Ulv yukaru süfl aşağı dirler
 Azm kemik cild deri re's baş
 Cebhe alın şa'r saçdır hâcib kaş
 Ayn gözdür enf burun şef dudak
 Veche yüzdür sem' işitmek üzñ kulak
 Fem ağız ilk sakız dem kan
 Sinn dişdir fi'l işdir dil lisân
 Lihye sakal halk boğaz yed el
 Zahir arka batın karın sulb bel
 Sadr göğüs asab sinir rûh cân
 Rükbe diz'dir ricl ayak add say
 Cid boyun rusg bilek fahz bûd
 Ka'd oturmak kubl öpmek nâr od
 Na'l başmak kamis gömlek enin vay
 Kevkeb yıldız nehâr gündüz kamer ay
 Leyl gece keyf nice sene yıl
 Şehr ay'dır yevm gün'dür pîl fil
 Sevb ton'dır sofrâ hân'dır zeyl etek
 Kem yen'dir kutn panbuk şâm benek
 Reml kum'dur kühl sürme taş hacir
 Nahl bostân cümle agaclar şecer

Eser, 3/b varak'ta şöyle sona ermektedir :

Dâhil giren hâric çıkan zenb günâh
 Vasl irişmek seyr gezmek âh vâh
 Hamr şerâb sekrân esrik amm amu
 Cem' yığmak cem'uküm sizler kamu

Salb asmak şerik ortak rızık nasib
Bâgi âsi gücl alınan mal gasib

Nesh yazmak fesh bozmak hüsn güzel
Kubh çirkin kadimü'l-eyyâm ezel

Hubb sevmek şitâb ivmek nesne şey
İ'tâ virmek nevm uyku kusmak kay'

Hâme kalem nâme biti zayf konak
İnâ çanak avret boşamak talâk

Sakil ağır hafif yiglik söz kelâm
Habbe dânedür esenlik vesselâm

Bu beyitleri takiben Risâle-i Yûsuf'un, Erzurumlu Muhammed Bin İsa tarafından yazıldığına işaret olunmakta ve en altta :

"H. 1271" (M. 1854)

tarihi bulunmaktadır.

S A Â D E T - N Â M E

Kayıt numarası	: 13946
Cild ebadı	: 22,5 x 15,5
Yazı ebadı	: 18 x 10,5
Sayfa sayısı	: 114
Hattı	: Nesih kırmısı

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Bazı metin kısımları harekelidir.

Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

İçinde, "Tuhfetü's-Şâhidi" adlı eserin de bulunduğu cildin 1. kısmında (1/a - 56/b varaklar arasında) yer almaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâb-ı Saâdet-nâme Fi- Şerh-i Pend-nâme"

başlığı altında Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»yi takiben, metne şu şekilde girilmektedir :

"Sebeb-i te'lif-i kitâb :

Fasl-ı bahârda rûz-i nev-rûz'dan bir tâ'ife-i hûb u dil-küşâ vü lâtif ü rûh-efzâ bir makâmda birbiri ile neşât u sürûr u beşâset ü huzûrla mülâtafat u musâhabet eylesen iken ilm ü ma'rifet ile ârâst ü zühd ü salâh ile pîrâste-i azîz ü dil-pesend ü muhterem ü ercümend ile muttasîf olan Ömer Bin Hüseyin dir ki, nevâ-nâm bir lâtif ü şerîf makâmdan peydâ vü zâhir olmuştur; Hakk-Te'âlâ Hazret-i İzz-i İsm'e dünyâda anı ma'mûr ü ber-hurdâr idüb Âhret'de sa'âdet-i ebediyye'ye vâsıl eylesün. Murâd idüdü ki, Şeyh Attâr Hazretleri'nün Pend-nâme kitâbı hakikatde, Kimyâ-yı Sa'âdet ü sermâye-i siyâdetdür; lisân-ı Türki ile şerh olunub, dibâcesi âfitâb-ı rif'at-ı felek, rütbet-i devlet-mend-i sa'âdet-mend-i azimü'l-kadr refi'ü's-sadr, kerimü's-şân sâhibü'l-insân sühân-şinâs u nükte-dân mu'azzez ü mükerrem sultân-ı selâtin cihân-ı hakân-ı havâkin zemân-ı zıll-ullâh mevâhib-i şehin-şâhi ile mesrûr ü âsûde-hâl idüb, ku evsâfla mevsûf ve bu elkâbla ma'rûf olan zât-ı pâk ü dürr-i tâb-nâk Ziyrek Ağa Hazretleri'nün ism-i şerîfi ile vasf-ı lâtif ile müzeyyen ola. Tâ ki ol kitâb-ı müstetâbdan müntefî olan kimseler cûd u sehâ ile defterini tayy iden sâhib-i sa'âdet ve bu tercemeye bâ'is olan Ömer Bin Hüseyin zemânla şikeste-hâl ü perişân şârih olan hakîr Şemî'i dü'â-yı hayr'la yâd eyleyeler.

Kıt'a

Sa'âdet-mend-i âlem Ziyrek Ağa
Cihânı nâm-nik ile tutubdur
A'nun ism-i şerîfinden muhakkak
Hısâl-i nik hep ma'lûm olubdur

Kıt'a

Murâd olan bu fânî dehr içinde
Eyü nâmla şöhretdür [bul cihânda
Sehâ vü lâtifle buldı eyü nâm
A'na mânend kim ola bu cihânda"

"Sebeb-i te'lif" kısmından da anlaşılacağı üzere Sa'âdet-nâme; 16. yüzyılın şair ve âlim zatlarından Şemî Efendi'nin, Sultan 3. Murad'ın yakınlarından Zeyrek Ağa adına Feridüddin-i Attar'ın Pend-nâme'sine yaptığı şerh'dir.

Bazı metin kısımlarını nakl edelim :

8/b ve 9/a varak'tan;

"Der-fevâ'id-i hâmuşi migüyed

İy birâder eger sen Hakk taleb idici isen, A'nun fermânından gayri ile İsözl açma, murâd-ı Hakk sözden gayri söyleme. Eger Hayy-i lâ-yemût'dan haber tutar isen; (Hayy-i lâ-yemût, ebedi ölmez, diri ma'nâsınadır ki, murâd Bâri-Te'âlâ'dur.) kendü dehânun üzre sükût mührünü ko. Eger azâb u belâdan temâm necât u halâs gerekse hâmûş ol. Her kim ki A'nun sözi çok ola, ya'ni çok söyleye; A'nun kalbi sinesi içinde bimâr olur. Âkillerün âdeti sükûtdur. Hz. Ali buyurmuşdur :

Sükûtü'l-lisân
Selâmetü'l-insân

Câhilün pişe vü âdeti ferâmuşlukdur. Kizb ü gıybetden sükût vâcibdür. Ol kimseler kizb ü gıybet söylemege râgıb u mâ'ıldür. İy birâder Hakk - Te'âlâ Hazreti'nün senâsından gayri bir söz söyleme.

Her kim ki, fesâhat ü belâgat hevâsıyla ibâret kaydında ola, her ne ki tutar, cümle gâret olur. Gönül bedende çok söylemekden ölü. Egerçi anun sözi letâfet ü bahâda dürr-i Aden'den ola, Aden meşhûrdur; bir yerin ismidür. Ol kimse ki, fesâhate sa'y eyler, gönül püzni mecrûh eyler. Zirâ, ana sa'y u cehd itmekden kalbine ziyâde ıztırâb u inkıbâz irişür. Zebânuni dehânda mahbûs tut. Kendüni halayıkdan me'yûs u nevmid tut. Zirâ, Hakk-Te'âlâ Hazreti'nden gayri bir ferd, bir nesne kâdir degildür. Her kim ki, o kendü aybını görici ola, Hakk-Te'âlâ cânibinden anun rûhına bir kuvvet peydâ olur. Zirâ, gaflet ü gurûruna halâs bulu [r]."

Sa'âdet-nâme, 56/b varak'ta şu şekilde sona ermektedir :

Kâtibine her kim eylerse dü'â
Eyleye yârim A'na rahmet Hüdâ

sene : 1231 (M. 1815)

S U B H A Ü ' L - S I B Y Â N

Kayıt numarası : 23878
Cild ebadı : 20,5 x 15
Yazı ebadı : 17 x 9
Sayfa sayısı : 34
Hattı : Sülüs

Sirt kısmı kırmızı, kapak kısmı da sarı renkli karton cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir.

Sayfaları biraz yıpranmış durumdadır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra - 1 beyit - olmak üzere, her sayfada ortalama 16 beyit bulunmaktadır.

Yer aldığı cildin 1. kısmında "Lügat-ı Şâhidi" ve 3. kısmında da "Manzûm Akâid" adlı eserler vardır.

Esere;

"Hazâ El-Manzûme-i Subhaü'l-Sıbyân"

ifadesi ve onun altında Besmele'yi takiben :

Nâm-ı Hüdâ zikr idelüm ibtidâ
Menzil-i maksûda O'dur reh-nümâ

mısraları ile girilmektedir.

Beyitlerde yer alan bazı kelimelerin üzerlerine veya yan taraflarına kırmızı mürekkeple anlamlarının yazılmış olması, ayrıca dik-katimizi çekti.

Nitekim :

«nâm» kelimesinin üzerine, «ya'ni ad»;
«reh-nümâ» kelimesinin sol yanına, «yol gösterici»;
«münir» kelimesinin kenarına, «nûrlandırıcı»;
«necm» kelimesinin sağ yanına, «yıldız»;
«subh u şâm» kelimelerinin altına, «sabah ve akşam»
yazılması gibi..

Daha sonra :

Ey kerem-i şâmil ü ihsânı bol
Lütfunla eyle dü'âmı kabûl

Kıl bu kitâbı sebab-i ma'rifet
Eyle kulına vâsıta-i mağfiret

Kim ki bana hayr ile ide dü'â
Âhiri vü âkıbeti hayr ola

...

beyitleriyle başlayan, «Münâcât» kısmına geçilmektedir.

Arûz'un; "Bahr-i recez" vezinlerinden olan :

Müfte'ilün / Müfte'ilün / Fâ'ilün

ile yazılmıştır. Bunu şair :

Müfte'ilün müfte'ilün, fâ'ilün
Zevrak-i vezniyle bu bahre salın

diyerek, açıkça belirtir.

Eserin sonunda, 98/a varak'ta :

"1217" (M. 1802)

tarihi bulunmaktadır.

98/b varak'ta ise :

"Hazâ Kitâbu Elli-dört Farz"

başlığı altında yer alan ve Besmele ile başlayan mensur bir kısma daha geçilmektedir.

ŞEH-NÂME-İ NÂDİRİ

Kayıt numarası	: 24014
Cild ebadı	: 20,5 x 12
Yazı ebadı	: 15,5 x 6,5
Sayfa sayısı	: 92
Hattı	: Tâlik

Kırmızı bez cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Her satırda 1 beyit olmak üzere, her sayfada 21 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık olan sayfalarda 20'ye, 18'e, 17'ye ve hattâ 15'e kadar düşmektedir.

Eser, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben; "Münâcât", "Na't", "Zikr-i Hazret-i Çâr-yâr-i Güzin", "Senâ-yı Hazret-i Pâdişâh", "Sebeb-i Te'lif-i Kitâb", "Âgâz-ı Cülûs-ı Hazret-i Sâhib-Kıran" gibi kısımlarla devam etmektedir.

Bu «Bu «Şeh-nâme», 17. yüzyılın önde gelen şairlerinden müretteb divân sahibi, âlim, fâzil bir zât olan ve "İstanbulî" lâkabı ile de tanınan Gani-zâde Mehmed Nâdirî Efendi (ölümü : H. 1036 / M.

1626)'ye aittir. Firdevsi'nin ünlü eseri «Şeh-nâme»'yi taklit ederek, onunla aynı vezinde yazmış olduğu mesnevi'sidir (1).

Araştırma yaptığımız bu kütüphaneden başka, bir nüshası da İstanbul Yahyâ Efendi Kütüphanesi'nde bulunan "Şeh-nâme"; Sultan 2. Osman'ın tahta çıkmasından başlamak üzere, İran harblerini, başka bazı mühim hâdiseleri, Padişah'ın bizzat katıldığı Hotin Seferi'ni ve nihayet İstanbul'a dönüşünü, bir oğlunun doğuşunu, bu münasebetle yapılan şenilkleri tasvir etmektedir.

Bilhassa Hotin Seferi'ni anlatan beyitlerde Firdevsi'nin Şehnâme'sinin tesirini direkt olarak görmek mümkündür.

İncelediğimiz bu nüshanın tamamı 1839 (Bin sekiz yüz otuz dokuz) beyittir.

10/b, 11/a-b, 12/a-b varaklar'da bulunan, "Âgâz-ı Cülûs-ı Hazret-i Sâhib-Kırân" faslından bir kısmı nakl edelim :

Geçüb subh-ı kâzib nihân
Zuhûr eyledi subh-ı sâdik hemân
Tulû, itdi bir âfitâb-ı celâl
Ki âlemde misâldi nûr-ı cemâl
Cihân-ı hüner fahr-i Osmâniyân
Şehen-şâh Osman-ı Sâhib-kırân
Ki evreng-i şâhi'ye itdi cülûs
İrişdi semâvâta âvâz-ı kûs
Olub cânîşin-i peder itdi zâr
N'ola olsa cân-ı Ahmed'ün rûhı şâd
O'dur din-i Ahmed'de râsih-i kadem
A'na devlet-i Ahmedî oldı zamm
N'ola taht eger bulsa sadr-ı rahib
Ki pâbûs-ı şâh oldı A'na nasib
Ser-efrâzdur tâcı kim dâ'imâ
İtâka A'na zill-i per-hümâ
Cenâbi'ye yüz sürdi halk-ı cihân
O mürşidden el aldı ba'is-i künân

(1) Ganî-zâde'nin ayrıca, "Beyzavî Tefsiri" üzerine tamamlanmamış bir hâşiyesi, "Risâle-i Kalemîyye"si ve 800 beyitlik "Mîrâciyye"si vardır.

Varub kabr-i Eyyûb'a itdi dü'â
 Alem-dâr-ı Hazret'den aldı livâ
 Kuşandı kılıç anda Hurşid-vâr
 A'na maşrik oldı revâk-ı mezâr
 O tığ-i murassa ki şâhânedür
 Zafer mürğine âb ile dânedür
 Çekildi rikâb-ı şem'a bir semend
 Ki reşk eyler A'na sipihr-i bülend
 Süvâr oldı fermânda rûzgâr
 Esed üzre hurşid-i rahşende-var
 Bir şehbâzdur cevheri renk-dâr
 Hemân zilline vardı sandı şikâr
 Çü deprendi nerre-şîr bile
 Zemin ü zemân oldı pür-velvele
 Çıkub çerhe âvâz-ı zerrine-i kûs
 Mehâbetden itdi güneş hâk-pûs
 İrişdi Sirâfil'e bang-i nefîr
 Dem-i sûr ahyâ'dan oldı habîr
 Bihâr-ı sipah oldı cünbiş-künân
 Revân-ı ebrahâ-yı gurruş-künân
 Vezirân dâna-dil-i hûş-yâr
 Öñünce semend-i sa'âdet-süvâr
 A'nun her biri Rüstem-i dâstân
 Vezîr adına lik Hüsrev-nişân
 Süleymân ki Sultân-ı mümtâz idi
 Ömründe Âsâf'la dem-sâz idi
 Bu Şâh-ı cihân eylesün ser-veri
 Ki yanında var nice Âsaf'leri
 Solaklar çekildi olub cilve-ger
 Zer-i üskûf Güneş sorgıcı şu'leler
 Açılmış kumaş-ı münakkaş o yol
 A'na sîm-i nakş-ı karanfildür ol
 Olub her biri şekl-i simin-teber
 Teber sesleri halka tezkîr ider

Revân-ı şâtırân zer-endüde tâc
 Ki her biri ister Güneş'den harâc
 O tâc oldı şem'-i fânûs-ı zafer
 Çıkar pîrehenden ziyâ sanma zer

Eser, 46/b varak'ta, "Hâtîmet-i Kitâb" faslı ile şu şekilde sona
 ermektedir :

...

Hüdâ virsün ol Şâh'a ömr-i dîrâz
 Nice feth ile eylesün ser-firâz
 Ki her feth-i Şâhî müyesser ola
 Bu Şâh-nâme içre muhasser ola
 Kılub Nâdirî bunda feth-i kelâm
 Dü'â-gûy-ı Sultân ola vesselâm

ŞERH-İ DİVÂN-I HÂFİZ

Kayıt numarası : 23988
 Cild ebadı : 22 x 15
 Yazı ebadı : 17 x 9,5
 Sayfa sayısı : 418
 Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Bir
 hayli yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple
 yazılmıştır. Her sayfada 25 satır bulunmaktadır.

1/b varak'ta :

"Fihriste-i Hazâ'l-kitâb"

başlığı altında :

Gazel

1

İy fûrûğ

2

Sâki

3

-

Sofi

4

Sâkiyâ

5

Dil

6

Revnâk

7

.. v.s. şeklinde «Fihrist» kısmı bulunmaktadır.

3/b varak'ta da :

"Şerh-i Hâfız Sûdi Rahimehullah"

ifadesi ve onun altında yer alan Besmele ile esere şöyle başlanmaktadır :

"Elâ-ya eyyühe sâki edir ke'sen ve nâvilhâ
Ki aşk âsan nemüd evvel veli üftâd müşkilhâ

bu mısra' Yezid Bin Mu'âviye'nin bahr-i hezec'den bir kıt'asının beyt-i sânisidir. Asıl kıt'a böyledür :

Enel mesmûm mâ indi bi-tiryâki velarâki
Edir ke'sen nâvilhâ elâ-yâ eyyühe's-sâki

Hoca Hâfız gazelinün kâfiyelerine muvâfık olmagıçün iki mısra'ını takdim ü te'hîr idüb tazmin tarikiyle divânının evvelinde irâd eylemiş. Bu cihetdendür ki, şu'arâ Hoca'ya ta'riz eylemişlerdür."

Eser, 208/b varak'a kadar devam etmektedir. Bunu takibeden sayfalar kopmuş ve kaybolmuştur. Dolayısıyla, noksandır.

ŞERH-İ DİVÂNÇE-İ FERİŞTE

Kayıt numarası : 13959
Cild ebadı : 19 x 14
Yazı ebadı : 15 x 10
Sayfa sayısı : 190
Hattı : Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

1/a-b, 2/a-b, 3/a-b, 4/a-b varaklar'ın sağ, sol ve alt köşeleri - muhtemelen güve yemesi neticesinde - yırtılmıştır. Adı geçen bu varaklar'da, Farsça manzum kısımlar bulunmaktadır.

Esere, 5/b varak'ta Besmele ile başlanmakta «Hamdele ve Salvele»'yi takiben metin kısmına geçilmektedir.

20/b varak'tan bir kısmı nakl edelim :

"İyâz sığınmak, miyân orta ma'nâlarına, mihr güneş, şâz nâdir ma'nâsına, meh kalbe dirler, mihrîbân iki sîl ne miyânında olan a'âkaya dirler. Mihr mürşid-i kâmil'e dirler. Zirâ anların kulûbları rûşenturur.

Zillet horluk u kötülük, melâz sığınacak yer ma'nâlarına.

Eğerçi bu tarik-i sülûkda ben bi-çâreden bir sürç-i kadem sâdir olursa, sen beni mu'âheze itmeyüb afv eyle. Çünkü, cihânda rahmet lûtfundan özge melâz u melcâ yokdur."

Eser, 95/a varak'ta şu şekilde sona ermektedir :

"... Hakk-Te'âlâ'nun rahmeti şol kimesnenün rûhu üzerine olsun, ki bu nasihatleri ol kimse çok okuya."

"Şerh-i Divânçe-i Ferište", Yûsuf Efendi nâmıyla bilinen Kağızmanlı Vâiz Yûsuf Efendi'ye aittir. Molla Câmî'nin "Lüccetü'l-Esrâr" kasidesine yazdığı şerhinin mukaddimesinde;

"Şerh-i Kasîde-i Tantaraniyye, Şerh-i Rûz-nâme-i Şeyh Vefâ ile birlikte Şerh-i Divânçe-i Ferište adlı eserlerinin de olduğunu."

zikretmektedir (1).

Eser, Mustafa Bin Ali Efendi tarafından H. 1243 / M. 1827 tarihinde istinsah olunmuştur.

(1) Kağızmanlı Vâiz Yûsuf Efendi, «Şerh-i Lüccetü'l-Esrâr» Hamidiye Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü. (Fazla bilgi için bkz: Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, "Osmanlı Müellifleri" cild: I - Yûsuf Efendi maddesi -)

Ş E R H - İ F E R İ Ş T E

Kayıt numarası	: 24055
Cild ebadı	: 20,5 x 15,5
Yazı ebadı	: 15 x 10
Sayfa sayısı	: 194
Hattı	: Sülüs

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Şerh-i Ferište"

ismi yazılı olan esere 1/b varak'ta Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben metin kısmına geçilmektedir.

80/b ve 81/a varak'ta bulunan bir kısmı nakl edelim :

"... Abdullah Bin Ömer (R.A.) Hazret-i Resûl-i Ekrem (S.A.V.)'den rivâyet eyleyüb buyurmuşlar :

Her kim ki, kalbi bu tahâret-i kâmile ile tâhir ola, ol kalb Beytullah olur.

Ve bir gayri mevzi'de buyurmuşlar :

Ve enne'l-mesâcide lillâhi felâ ted'u ma'-Allahi ehaden (1).

Ve ehl-i işâret bu Âyet-i Kerîme'nün bâtınında tahâret bâtını fehm eylediler. Nite kim zâhirinden mesâcid zâhiri fehm eyleciler ve Hazret-i Mustafa (A.S.) buyurmuşlar :

Kalbü'l-mü'min Beytullah.

Ve bir gayri mevzi'de buyurmuşlar :

Kalbü'l-mü'min Arşullah."

Şerh-i Ferište, 97/a varak'ta :

"İy Ferište, egerçi ömr-i azizün mu'âvenet idüb uzar ise, anun kelâm menzilinden amel ide ide elbetde ber-hurdâr olub, kân-ı dile irersün.(...)"

(1) Anlamı : "Mescidler Allah'a aittir. Allah'la beraber başkasını çağırmanız." şeklindedir.

şeklinde bitmektedir. Ancak, kitap nokсандır. Bu itibarla istinsah tarihi de belli değildir.

ŞERH-İ MUHAMMEDİYYE

Kayıt numarası : 23901
Cild ebadı : 23 x 15,5
Yazı ebadı : 17 x 9,5
Sayfa sayısı : 836
Hattı : Divâni

Siyah deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Baştan 15, sondan 16 sayfa hiç yazılmamıştır; boştur.

Sayfalar tek şeritli, kırmızı renkli cedveller içindedir. Her sayfada 21 satır bulunmaktadır.

3/b varak ile 6/a varak arasında "Fihrist"i vardır.

11/a varak'ta :

"Şerh-i Muhammediyye İsmâ'il Hakkı kaddese sırahu"

ifadesi görülmektedir.

Eserde :

"Namâzın adedin beş olmada hikmet"

"Mî'râc-ı rûhânî vü cismânî"

"Fazilet-i Âyete'l-Kürsî"

"Mebhas-i hutbe"

"Mebhas-i Cum'a"

"Tahâret-i hakiki"

"Tahkik-i nûr u rûh u akl"

"Kalbün sekiz yüzi olup, her biri bir Hazret'e nâzır idüğü"

"Âlem-i melek ü melekûtun sırrın vücûd-ı insanda oldugı"

"Haccü'l-vedâ"

"Beyân-ı Süre-i İhlâs"

"Vefâtü'n-Nebiyyi Sallallahü Aleyh"

"Mebhas-i vaz'-ı târih"

"Beyân-ı Şeyh-i Ekber"

"Akl üç kısımdır"
 "Mebhas-i aşk u mahabbet"
 "Vefât-ı Ebû-Bekr-i Sıddik"
 "Vefât-ı Ömerü'l-Fârûk"
 "Vefât-ı Osman-ı Zinnüreyn"
 "Vefât-ı Ali Radiyallahü-Anh"
 "Vefât-ı Hasanü'l-Hüseyn"

.. v.s. gibi bahislere yer verilmektedir.

Eser, 399/b varak'ta yer alan dua faslı ve :

"1105" (M. 1693)

tarihi ile son bulmaktadır.

ŞURÛT-I MANZÛM-I RÛMÎ

Kayıt numarası : 23982
 Cild ebadı : 22,5 x 16
 Yazı ebadı : 16 x 9,5
 Sayfa sayısı : 6
 Hattı : Nesih

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Metin harekélidir. Her satırda 2 mısra yan yana, 1 beyit teşkil ederler. Her sayfada ortalamama 15 beyit bulunmaktadır. Tamamı 80 (seksen) beyittir.

Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Yalnız, 1/b varak çift şeritli, kırmızı renkli cedvel içindedir.

Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Tertîb-i Ulûm, Risâle-i Sofi, Risâle-i Akâ'id-i Manzûm adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı cildin 5. kısmında bulunmaktadır.

Vezni :

Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün'dür.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâbu Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî"

ismi ve onun arasındaki Besmele ile girilerek, «Hamdele ve Sal-vele»'den sonra :

"Sebeb-i nazm-ı kitâb"

kısımında :

İbtidâ kılmaklığa budur sebeb nazm-ı kitâb
Eylesün âlemlerin rûhını ol Hakk-ı müstetâb
Fâzıl u allâme müfti-i Rûmî vü şâm-ı ecma'in
İsmi A'nın Şems-i dîn Monla Fenâri'dir yakîn
Kendi mahdûm-zâdesiyçün bir risâle eylemiş
Bilmege erkânı salâtı hoş makâle eylemiş
Birisi âlimlerin itmiş anı terceme
Dimemiş kim bir gerek ola benim ferzendime
Ben za'ife bir işâret oldı kim nazm eyleyem
Mübtediye olmagiçün ol gerek Türkçe diyem
Lîk buyruk tutmakiçün nazmına kıldım şurû'
Olsun eyyâmın muvâfık Şems ile ola tulû'
Hâtırın şem'ini pür-nûr eylesün ol Lâ-yezâl
İrmesin cem'iyetine Rabbenâ naks u zevâl

denilmektedir.

Eser, abdest ve namazda dikkat edilecek hususlara ve onların faziletlerine temas etmektedir.

2/a varak'ta yer alan, "Bâb-ı erkânü's-salât" faslını nakl edelim:

Altıdur farzı namâzın işidüb bulgıl felâh
Örütürmak okumak Kur'an ve Tekbîr-i iftitâh

Son oturmak secde kılmak hem rûkû itmek temâm
Biri olmasa namâzın bâtil olur vesselâm

3/a varak'taki, "Bâb-ı sünenü'l-vuzû" da da :

Abdest almaklığın anla ki on'dur sünneti
İt ri'âyet olmak istersen Resûl'ün ümmeti

Mazmaza misvâk u istinşâk u dahi gasl-i yed
İtmek istincâ arıtmak şartı şart olmaz aded

Mesh itmek başına boynu ile kulakların
Besmele tehlil vü itmek sakalın barmakların
Uca dek her uzvunun gasilni tekrâr eylemek
Almak istincâ için taş ana benzer ya kesek

denilmektedir.

Eser, "Hâtimetü'l-kitâb" faslı ile :

Hamdilillah işbu şirin terceme oldu temâm
Mustafa Hazretleri'nin rûhma olsun selâm

Hakk-Te'âlâ fazlı ile rahmet eyleye A'na
Kim bu nazm iden garibi bir dü'â ile ana

Ey Hüdâvend-i Kerim Sen'sen kerem kıl kamuya
Biz yazuklu kulları lûtf eyle yakma tamuya

şeklinde sona ermektedir.

Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Muhammed Bin İsâ El-Erzurumî tarafından, H. 1271 / M. 1854 tarihinde istinsah olunmuştur.

T. Â R İ F - İ Ş Â M

Kayıt numarası	: 24063
Cild ebadı	: 19 x 11,5
Yazı ebadı	: 13,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 72
Hattı	: Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Ta'rif-i Şâm u Vâsıf-ı Câmî-i Emeviyye an-te'lifât-ı Abdülğani Efendi"

kaydı bulunan esere, 1/b varak'ta Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

"Emmâ ba'd :

Bu menzil, âb u gül'de kesb-i safâ iden sâhib-i dil'e gün gibi zâhirdür ki, mebde-i evvel Azze ve Celle Hazretleri mücellâ-yı vücûd ve mazhar-ı acibi't-terfibi's-şühûd'da sıfat-ı mütekâbile ile mücellâ idüb, bu ma'nâ-yı ra'nâ-yı dil-nüvâz'da işâret kıldı."

denilmektedir.

Eser, Bolu'ya bağlı Gerece kasabası halkından olan ve 16. yüzyılda yaşamış bulunan Kadı Abdülğani Efendi'ye aittir. Adı geçen bu eserini, Şam'da «kadı nâibi» iken yazmış ve Pâdişah'a sunmuştur.

Târif-i Şâm, asrının dil özelliklerini aksettirmesi bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır.

Abdülğani Efendi, eserini muhtelif hikâyelerle, beyitlerle câzip bir hâle getirmiştir.

Kitap, Rifat Bin Hasan Hüseyin Efendi tarafından H. 1280 / M. 1863 tarihinde istinsah olunmuştur.

T Â R İ H - İ V Â K İ D İ

Kayıt numarası	: 24042
Cild ebadı	: 31 x 20
Yazı ebadı	: 26 x 15
Sayfa sayısı	: 398
Hattı	: Tâlik ve Divânî

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfalar; kırmızı renkli ve 1/b, 2/a varaklar'da çift, diğerlerinde tek şeritli cedveller içine alınmıştır. Bazı bölümleri harekelidir.

Vâkıdî Tarihi'nin, 3. ve 4. cildlerini ihtiva eden bir nüshasıdır.

Her sayfada, 27 (yirmi yedi) satır bulunmaktadır. Sonra 4 varak hiç yazılmamış hâledir.

Eser, 1/b varak'ta :

"Târih-i Vâkıdî — Cild-i sâlis"

başlığı altında Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»-yi takiben :

"Emma ba'd :

Ebu Abdullah Muhammed İbn-i Ömer Vâkidi (R.A.), böylece rivâyet idüb dir ki :

Hicret-i Nebeviyye Aleyhi efdalü't-tahiyyâtun yigirmi sekiz sâlinde Remle Câmiinde hikâyet eyledi. Yûnus İbn-i Abdî'l-A'lâ'dan, Yûnus'dur bize haber virdi. Musa İbn-i Âmir Rifâ'a Bin Kays'dan ol dahi haber virir. Süleymân Bin Avn'dan ol dahi ceddî Abdülaziz İbn-i Sâlim'den ol dahi Tâhir İbn-i Sa'd et-Tâ'ib'den rivâyet idüb dir ki :

Hakk-Sübhâne ve Te'âlâ Azze ve Celle bilâd-ı Şâmî Ebû Ubeyde İbn-i Cerrâh ve Hâlid İbn-i Velid yediyle feth idüb, arz-ı Mısri ve İskendiriyye'yi dahi Amr İbn-i Âs vasâtatiyle zamîme-i memâlik-i İslâm itdükde ol havâlide olan kurâ ve kasabât ve medâyin ve bilâd ehâlisi umûman mutî ve munkâd olub bu haber-i meserret-eserden reside-i sem-i Ömer oldukda, feth-i bilâd ve teshîr-i ibâd üzre murâdları olmak ile Ebû Ubeyde'ye mektûb yazub derûnunda tahrir eyledik ki : Bismillahirrahmanirrahim, Abdullah Ömer İbn-i Hattâb emirü'l-mü'mininden Şâm cânibi ser-askeri Ebu Ubeyde Âmir İbn-i Cerrâh'a, Hakk- Sübhânehu ve Te'âlâ Hazretleri'ne Hamd lül senâ ve Resûli ve Peygamberi Muhammed Mustafa (S.A.V.) Hazretleri'ne salât [vel selâm. Ammâ senden sonra ma'lûm ola ki, kefere-i le'im ve abede-i asnâm kitâlinde bezl-i tâb-i tûvân idüb ve bizzât dürüşüb tâb ü zahmet çeküb celil-i cebbârun ve vâhidü'l-kahhârun rızâsına bâ'is işe müsâra'at ve mübâderet eyledün. Yevm-i Kıyâmet'de ve Huzûr-ı İzzet'de bulacak amel-i sâlihi takdîm idüb, mefrûzâtı edâda bir gün te'enni ve te'hîr itmeden Peygamber'ün sünnetini ikâme ve fi'llâhi Hakk cihâdiyle mücâhede eyledin. Hakk - Sübhâne ve Te'âlâ bizden ve senden kabûl ve makâmımızı civâr-ı Resûl idüb bize ve sana mağfîret eyleye. İşbu mektubum size vusûl ve kıra'ât itdükde, İyâz İbn-i Ganem el-Fihriyye sancak virüb ve bir mikdar asker techiz idüb, anunla bile arz-ı Rebi'a ve Diyâr-ı Bekr'e gönder. Bâri-Te'âlâ'dan recâ ve temennâ iderem ki, bilâd-i mezkûri anların yediyle girifte-i pençe-i asâkir-i mansûr ola. Vesselâmü-aleyk ve alâ cemi'il müslimîn ve Rahmetullahi ve berekâtühü."

denilmektedir.

Eser, 194/b varak'ta şu şekilde sona ermektedir :

"Temmetü'l-fütûh bi-hamdillahi'l-melîki'r-raûf vesselâtü vesselâmü alâ Nebiyyihi Muhammed ve alâ âlihi ve evlâdîhi ve ashâbihi ecma'in.

Et-tahrîru hazîhi'l-kitâb.
Fi sene : 1246 (M. 1830)"

TENBÎHÜ'L - GÂFİLİN

Kayıt numarası	: 23926
Cild ebadı	: 29 x 19
Yazı ebadı	: 20 x 11
Sayfa sayısı	: 394
Hattı	: Tâlik

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Hiç yıpranmamıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 29 satır bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ve onun altında yer alan; adını, müellifini, yazılışını, tercüme sebebini gösteren :

"... el-fakihü'l-Semerkandî rahimullah hazretlerinin te'lif-i şerifleri olan Tenbîhü'l-Gâfilin nâm-ı kitâb, mevâ'ız ü nasâyih bâbında gâyet de müfid ü nâfi olmanın lisân-ı Arabî'de mâhir olmayan müslümanların intifâ-yı ecellî için Türki ibâret ile terceme olunması lâyük u cedir ü bâ'is-i hayr-ı kesir olduğuna binâ'en ba'zı fuzalânun tercemesine şürû' idüb evvelünden bâbü's-salât'a dek terceme itdiklerinde itmâmına ömr vefâ itmeyüb merhûm oldukda, sonra kutbü'l-ârifin ve gavsü'l-kâmilin Hazret-i Azîz, sâhib-i temyiz es-Seyyid Mahmûdü'l-Ermevî el-Nakşibendî Allahü-Te'âlâ işbu kemine vü kemter ü bende-i ahkarları olan Ebûbekr Bin Yûsufü'r-Rehâyi gafferallah'a terceme-i mezbûrenün itmâm ü ikmâli için işâret-i aliyye buyurmanın elhamdülillâh himmet-i aliyyeleri berekâtında tevfik-i Bâri kılub, bende-i mezbûrları bâbü's-salavâtü'l-hamse'den âhir kitâba dek terceme-i itmâm itdiler. Müntefi' olan müslümanlardan mercûdur ki, işbu hakîr-i sâhib-i taksiri hayr dü'â ile yâd ideler ve dahi ashâb-ı ulüvv-i hem-vâr, bâb-ı lûtf u kerem olan fuzalâ-yı zemânenün eltâf-ı amimleründen me'mûldür ki, sehv ü hatâsına muttali olurlar ise, dâmen-i afv ile mestûr buyurub ıslâhına sa'y ü ihtimâm ideler vü bu kitâbda müretteb olan ebvâb toksan üç bâbdır ki, bu makâmda icmâle [n] zikr olundu."

şeklindeki ifade ile girilmektedir.

Daha sonra devamla :

"El-Bâbü'l-evvel :

Fi İhlâs u terki'r-riyâ"

...

"El-Bâbü's-sâlis :

Fi Azâbi'l-kabr"

...

"El-Bâbü'l-hâmise :

Fi Sıfatü'n-nâr"

.. v.s. diye, «Fihrist» kısmına geçilmektedir.

4/a varak'ta, en altta :

"Vakıf-nâme-i mergûb"

başlığı altında ve Besmele'den sonra mensur bir duayı takiben :

Oldı lûtf-ı Hakk ile vakf-ı sahîh işbu kitâb
Bula anunla tâ ki nefsim vâlideynim çok sevâb

beyti bulunmaktadır.

Kitap, 197/b varak'ta :

"... Elhamdülillahi Fabbi'l-âlemin vesselâtü vesselâmü alâ Muhammedin ve alâ alihi vesahbihi ecma'in.

Fi 22 şehri Şevvâl sene Hamsîn ü elf"

denilerek sona ermektedir.

Bu suretle eserin, H. 1050 senesi Şevval ayının 22'sinde (M 1640) yazıldığı anlaşılmaktadır.

TERCEME - İ HADİS

Kayıt numarası	: 15454
Cild ebadı	: 22,5 x 16
Yazı ebadı	: 15 x 8
Sayfa sayısı	: 39
Hattı	: Nesih

Yeşil renkli mukavva cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

İçinde daha başka eserlerin de yer aldığı cildin 3. kısmında - 102/b ile 121/b varaklar arasında - bulunmaktadır.

Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil etmek üzere, her sayfada 17 beyit vardır. Beyit sayısı, bazen 16'ya, 15'e, 13'e ve hattâ 11'e kadar düşmektedir.

Tamamı 469 (dört yüz altmış dokuz) beyittir.

Esere, 102/b varak'ta :

"Hazâ Terceme-i Hadis Halveti Muhyi"

başlığı altında ve Besmele ile girilmekte, «Hamdele ve Salvele»-yi takiben :

Kim ki hıfz eyler ise kırk ahbâr
Fukahâ ile haşr ide Gaffâr

Böyle buyurdı Hazret-i Server
Şevkle okuyub idün ezber

Kimisin yazmışım mesâbihden
Nûr-ı efzûndur mesâbihden

Yüz Hadis oldu cümlesi anun
Her birisi gıdâsıdur cânun

Nice şerh eyledi ise şurrâh
Terceme oldı feth idüb fettâh

Yazdılar gerçi nice ehl-i kemâl
Lîk her biri oldı bir rehe dâl

Her birinde konuldı bir lezzet
Benzemez birbirine bi-minnet

Güne güne olursa ni'metler
Bulunur dürlü dürlü lezzetler

Şöyle cehd itdi Halveti Muhyi
Bil ki kırk yazmış ola bir mütî

Nüktedân olan anlar anı hemân
Ne kadar nükte oldı anda nihân

Ne belâgat ne fesâhat oldu ayân
Ne me'ânî olundu anda beyân

Her Hadis'in yazıldı şerhi temâm
Ekser beyitle olub itmâm

Her kişünün damagı anı tuymaz
Tuyan aminâ ki büyüne toymaz

Her kimin ki damagı fâsid ola
Tuymaz anı cihân egerçi tola

Almışam Ravza-i Nübüvvet'den
Gelüben gülşen-i Mürüvvetden

Gülistân Risâlet'ün gülidür
Ehl-i irfân kulûbu bülbülidür

Andelib oldun ise ol güle ger
Çeşm-i cân ile eyle ana nazar

Yâdigâr eylemişem ehl-i dile
Okıdukca hakiri ala dile

Diye kim rahmet eylesün Bâri
Gösterib Cennet içre didârı

Hem-civâr eyleye Resûl ile
Muğtenim eyleye vusûl ile

Çâr-ı yâr lâl eyleye hem-dem
Âli ashâb ile giçüre dem

Cümle mü'minler ile anı muhib
İde bâğ-ı Cinân içinde nasib

Diyelüm cümle bu söze âmin
Lûtf ile icâbet ide ohuyan

denilmektedir.

Eserin, 16. yüzyılın sonlarında ve 17. yüzyılın başlarında yaşamış olan (ölümü : H. 1014 / M. 1605) Halvetî tarikatının Gülşenî kolu şeyhlerinden, Edirne'li Muhammed Muhyiddin Gülşenî Efendi'ye ait olduğunu sanıyoruz (1).

(1) Fazla bilgi için bkz :

Bursalı Mehmed Tahir, "Osmanlı Müellifleri" cild: I

Eserde, bir hayli müstensih hatası ve vezin zorlaması görülmektedir. (Bunları, «metin tamiri» yoluyla kısmen göndermeye çalıştık.)

Terceme-i Hadis, 121/b varak'ta, "Dü'â-yı Münâcât" faslı ile şu şekilde sona ermektedir :

İlâhî Fahr-i Âlem hürmetiyçün
Hem İbrahim Halil'ün milletiyçün

Dü'âya açılan eller hakkıyçün
Seni tekrâr iden diller hakkıyçün

Ayın bedri günin sadru hakkıyçün
İlâhî Âdem ü Havvâ hakkıyçün

Musibet oduna yanmışlar için
İçüb aşkun şerâbın kanmışlar için

Okundu hatm-i Kur'an Bârek-Allah
Nefesler dâ'imâ affa kümüllah

Atamıza anamıza Hüdâyâ
Günâhun afv idüb Rabbim Te'âlâ

Dahi Sen hocamıza rahmet eyle
O dünyâdâ makâmın Cennet eyle

Şefî' ola A'na Mahşer'de Ahmed
İçüre Havz-ı Kevser'den Muhammed

Civâr eyle habibün Mustafa'ya
Kabûl eyle keremden bu dü'âya

İy Kerim [ül Kâdir [ül Perverdigâr
Lütfun irişdür bize leyl [ül nehâr

İlâhî hayr hem dahi hocamıza
Cennet içre arz idüb göster bize

Yâ İlâhî Pâdişahımıza dahi
Saltanat tahtında eyle ber-karâr

Asker-i İslâm'a dâ'im nusret it
İylesünler a'dâların inkisâr

Bu dü'âlar irmek için Hazret'e
Okıyalum cân [ül dilden Fâtihâ

TERCEME-İ KİMYÂ-YI SAÂDET

Kayıt numarası	: 23929
Cild ebadi	: 28,5 x 17,5
Yazı ebadi	: 21 x 12
Sayfa sayısı	: 410
Hattı	: Tâlik

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her sayfada 19 satır bulunmaktadır. Kitap, İmam Muhammed Gazâlî'nin "Kimyâ-yı Sa'âdet" isimli eserinin Arabça'dan Türkçe'ye yapılmış bir tercümesidir.

Eser, 1/b varak'ta :

"Terceme-i Kimyâ-yı Sa'âdet"

ismi ve onun altında yer alan Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'den sonra :

"Emma ba'd :

Eser-i ulvî'den ve ittisâlât-ı evzâ'-ı feleki'den mukadderü'l-umûr ve'l-ef'âl ve maklebü'l-kulûb ve'l-ahvâl takdiriyle bir eseri vaz'-ı vâki' oldu ki, bu za'if ü nahife mu'cib-i hîdmet melik-i mülûkü'l-üme-râi'l-izâm melce-i hâs ü âm nâşirü'l-adl ü ihsân bâsitü'l-emn ve'l-emân..."

diye, eser kendisine ithâf olunan Sultan Kasım Bin İsfendiyâr Han'ın sıfatları sayılmaktadır.

56/a varak'ta yer alan "Abdest faslı" 'nı örnek olarak verelim :

"Bilgil ki, vuzû'da altı nesne kerâhiyyetdür. Biri söz söylemek ve elin yüze katı urmak ve elin yaş iken silkmek ve ol su ki âfitâ-bede dükene ışınmış ola. Anunla tahâret itmek ve suyu çok dökmek ve a'zâ-yı mefrûzayı üçden ziyâde yumak ammâ yüzi toz konma-ğ için kurutmak ve yaş komak eser-i ibâdet ziyâde zâhir olmağ için ikisin dahi nakl itmişlerdür ve ikisine dahi ruhsat virilmişdür. Çünkü, niyyet bu ola, ikisi dahi faziletdür ve taş kabdan tahâret itmek evlâdur ve tevâzu'a yakınrakdur."

Eser, 205/b varak'ta şöyle sona ermektedir :
(F. : 14) -

".. bunca bin harâm dinar ala ve bir ayrığa dahi vire. Tâ cemi'isi anun zemânında ola ve Kıyâmet.de cemi'isin andan taleb ideler ve anun menfaati bir ayrığa dahi iriše; bu gafletün İslâmsızlığının nihâyeti olur vesselâm.

Hâtîme :

Velhamdülillâhi Rabbi'l-âlemin ve Sallallahu alâ Seyyidine Muhammed ve âlihi ecma'in.

Rükn-i sâni mu'âmelâtdan temâm oldu. Bundan sonra rükn-i sâlis geliser. Erkân-ı mu'âmelât tarik-i dîn'den cümle-i kitâb-ı Kimyâyı Sa'âdet'den akabât-ı tarik-i dîn beyânında ki, ana mühlikât diler. İnşaallahü - Te'âlâ ve Hakk-Te'âlâ şugl-ı dü cihânı tevfiği ile müheyyâ kılıvirsün ve ol kimseye ki ihlâs ile dü'â-yı hayr kıla; Kâtib hakkında ve sâhib-i kitâb hakkında ve mütercim hakkında cemi' mü'minler bununia amel kılmak tevfiğin rüzî kulsun.

Bi Muhammedî ve Âlih'l-ahyâr

Temmet :

Fi - sene : 969"

Böylece eserin, H. 969 / M. 1561 tarihinde istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Bu eserin bir yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 234 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Adı geçen bu nüsha; nefis tezhibli, miklebli, şemseli, koyu kahverengi cildli, 28 X 18 ebadında ve 665 (altı yüz altmış beş) varak olup, hattı Nesih'dir. Baş tarafında ayrıca «Fihrist»'i vardır. Sayfaları tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

TERCEME-İ TUHFETÜ'S - SALAVÂT

Kayıt numarası	: 24086
Cild ebadı	: 16,5 x 10
Yazı ebadı	: 11,5 x 5,5
Sayfa sayısı	: 242
Hattı	: Sülüs

Tezhibli, kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 18 satır bulunmaktadır. Sayfalar tek şeritli ve siyah renkli cedveller içine alınmıştır.

1/a varak'ta :

"Terceme-i Tuhfetü's-Salavât"

ismi yazılı olan esere, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben :

"Emma ba'd :

Bu risâle kudretü'l-müzekkirin üsvetü'l-vâ'izin Mevlânâ ve Mevlâ'n-nâsîhin Hüseyin Bin Ali el-Kâşifi el-Hakkı Hazretleri'nün Tuhfetü's-Salavât'ından (...) terceme olunub, bir mukaddime ve on iki fasl ve bir hâtîme üzre tertîb olunmuşdur."

denilmektedir.

103/a ve 103/b varak'ta bulunan «Kırksekizinci fasl»ı nakl edelim :

"... Ömer Bin Abdullah es-Semerkândi Rahimullah Kitâb-ı Ravzû'l-Câlis'de buyurmuşdur ki :

Belh'de bir bâzer-gân vardı. Vefât itdi. İki oğlu kaldı. Cem'i te-rekini iki kardaş üleşdiler. Hazret-i Resûl (S.A.V.)'ün mübârek şa'râtından üç kıl kalmışdı. Birer aldılar. Bir kılı kaldı. Büyük kardaş didi ki : Anı yolalum. Küçük kardaş didi ki : Ol mübârek kılı kesmek, edebden hâricdür. Büyük kardaş didi ki : Çün kesmege râzı degül-sen, dahi mukâbelesinde bir mikdar nesne vir. Küçük kardaş ayırdı : Gel imdi mübârek kıllarun üçün dahi bana vir; cümle mâl ü mü-rüvvet senün olsun. Büyük kardaş râzı olub cümle mâli ne varsa tasarruf idüb, mübârek kılları küçük kardaşa virdi. Sâhib-i sa'âdet ol kılları pâkize-i Hakk'a koynunda götürüb gâh ü bî-gâh çıkarub kokub vü yüzine, gözlerine sürüb, dâ'im salavât virirdi. Çok zemân geçmedi ki, büyük kardaşun mâli telef olmagla nakbet teveccüh it-di ve envâ' belâlara mübtelâ oldı ve küçüğün hâli halef olmagla eyü olub, devlet lel yüz tutdı."

Eser, 120/b varak'ta :

"Târih-i Terceme-i Tuhfetü's-Salavât"

başlığı altında şu şekilde sona ermektedir :

"Temâm oldı risâle hamdülillâh
İrüşdi didi ki Hakk'dan inâyet

Ümidim Rabb-i izzet'den budur kim
Şefâ'at ide ol Hatm-i risâlet

Anunçün bunun itmâmına târih
Denildi yâ- Nebiyyallah şefâ'at

Bihamdillahi-Te'âlâ Cemâzie'l-evvel

sene : 1056''

Böylece eserin, H. 1056 / M. 1646 tarihinde yazıldığı anlaşılmaktadır. Kitap, 17. yüzyıl Anadolu Türkçesi'nin dil hususiyetlerini aktirmesi bakımından da, ayrıca önem taşımaktadır.

T E R T İ B - İ U L Ū M

Kayıt numarası : 23982
Cild ebadı : 22,5 x 16
Yazı ebadı : 16 x 9
Sayfa sayısı : 10
Hattı : Sülüs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan manzum bir eserdir. Hiç yıpranmamıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Her satırda 2 mısra yan yana 1 beyit teşkil ederler ve bu suretle her sayfada 19 beyit bulunmaktadır. Beyit sayısı, başlık bulunan sayfalarda 18'e, 17'ye ve hattâ 15'e kadar düşmektedir. Sayfalar tek şeritli ve kırmızı renkli cedveller içine alınmıştır.

Tertib-i Ulûm; içinde Subha-i Sıbyân, Kitâb-ı Şükr-nâme, Risâle-i Yûsuf, Şurût-ı Manzûm-ı Rûmî, Risâle-i Sofî adını taşıyan manzum eserlerin yer aldığı kitabın 4. kısmında bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Tertib-i Ulûm Hakkı-yı Erzurûmî Kaddese Sırrahu"

ismi ve onun altında Besmele ile şöyle girilmektedir :

Allah adınun avniyle eshel
Bu kitâbı bed itdüm evvel

Elhamdülillah halk itdi insân
Nefh itdi rûhun bahş itdi imân

Hem virdi ilmi hem hilmi âni
 Hem akl ü fehm ü nutk u beyânı
 Olsun salât ol Peygamber'e hem
 Âline her an sahâbine her dem

Tertib-i Ulûm, umumiyetle Tertibü'l Ulûm şeklinde bilinmektedir. Ancak, bu yazma nüshasında onu Fârisî terkibi hâlinde gördük. Eser, Erzurum'lu İbrahim Hakkî'ya aittir.

İçinde; İlm-i delâlet, İcmâl-i âlet, Kur'an ve Hat, Ta'rif, Nahiv, Nazm, Âdâb, Me'ânî, Beyân gibi ilimlerden bahs olunmaktadır.

Vezni :

Müstef'ilâtün / Müstef'ilâtün'dür.

12 bâb'dan müteşekkildir. Eserin tamamı 126 (yüz yirmi altı) beyittir.

1/b varak'ta :

Evvelki bâb'ı ilm-i delâlet :

Allah bize iş arz eylemişdür
 İlm ü amel hem farz eylemişdür
 Olmak dilersen kâmil efendi
 Candan kabûl it bu nush u pendi
 İtme tehhül kâm almadıkça
 Bahr-ı ulûma bir dalmadıkça
 Hücre güzeldir medrese hoşdur
 Ol pür-ilm'dür taşrası boşdur
 Bulmak dilersen emn ü selâmet
 Gir hücreye kıl sabr ü kanaat
 Oku yaz anda kesb ü kemâl it
 Hem ilm öğren hem gavrine yit
 Fevt itme dersi ömr itme zâyi
 Tut dersi vü devri her işe mâni
 İlm ile olsun fikr ü hayâlin
 Tâ düzgün ide Hakk cümle hâlin
 Her hafta beş gün tahsil idersin
 Cum'a vü Salı ta'til idersin

Her ne okursan ger çoğ ger az
Her bir kitâbı sen ders-be-ders yaz

Bunlarla eğlen yârâna gitme
Karışma halka hiç sohbet itme

2/a ve 2/b varak'ta :

İkinci bâb'ı icmâl-i âlet :

Bil ilm-i âlet ilm-i Arab'dur
On ikidür ol cümle âdâbdur

İlm-i lugat'dur bil istibâkı
Sâni vü sâlis sarf u iştikâkı

İlm-i nahv'dür râbi' bil anı
Oldu beşinci ilm-i ma'âni

Altıncı çünki ilm-i beyân'dur
Vaz' u bedî'i de andan nişândur

Sâbi' ü sâmin eş'âra vâfi
İlm-i arûz u ilm-i kavâfi

Bil ilm-i tâsi' inşâ-ı nesri
Bil ilm-i âşir inşâ-ı şî'ri

Hâdî aşer'dür bil ilm-i imlâ
Sâni aşer'dür âdâb-ı ulyâ

Ammâ bu yirler kim Erzurum'dur
Tertib-i ilm'i başka rûsümdur

denilmektedir.

Kitap, 4/b ve 5/a varaklar'da yer alan "On ikinci bâb" ile şu şekilde sona ermektedir :

On ikinci bâb usûldür :

İlm-i usûl-i fikh içre tavzih
Oku vü fehm it tasrih ü telvih

Ulûs-i hadis'den nuhbe görürsün
İlm-i hadis'e doğru yürürsün

Bunlarla okut metn-i meşârik
İbn-i Melik'den seyr it mebârik

...

Âmil olursun kâmil olursun
 Hikmetleri hep sende bulursun
 Çık hücreden gel eyle tenezzül
 Hem it tehhül kesb it tevekkül
 Sen cümle halka rıfk it halim ol
 Hüsn-i müdârât ile selim ol
 Dünyâyı sevme alma riyâset
 Hükkâma gitme çekme siyâset
 Her hâlde Hakk'a sen i'timâd it
 Her işde A'nı cânunla yâd it
 Her emri tefvîz it eyle râhat
 Teslim ü râzı ol bul sa'âdet
 İlm ü amel'dür maksûd cihândan
 Hem ma'rifet'dür matlûb cândan
 Ta'lim-i Din'dür çün lübb-i tâ'at
 Din ilmin okut sâ'at-be-sâ'at
 Tahsil-i ilmin budur tariki
 Ehven ü akreb yoldur hakiki
 Tâliblere bu manzûme işdir
 Târihi bin yüz altmışla beş'dir
 Hakkı bu pedin hakkdır muhakkak
 İlm ü amel hem tevfiik ide Hakk

Bu suretle eserin, H. 1160 / M. 1747'de ve Erzurum'tu İbrahim Hakkı tarafından yazıldığına işaret olunmaktadır.

TEZKİRETÜ'L - EVLİYÂ

Kayıt numarası : 23927
 Cild ebadı : 30 x 20
 Yazı ebadı : 19,5 x 12
 Sayfa sayısı : 384
 Hattı : Nesih

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 17 satır bulunmaktadır.

1/a varak'ta :

"Menâkıb"

ismi ve onun altında :

"200 gurus"

kaydı bulunmaktadır.

Esere, 1/b varak'ta :

"Hazâ Kitâbu Tezkiretü'l-Evliyâ (R.A.) ecma'in"

başlığı ve onun altında yer alan Besmele ile :

"Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemîn. Vesselâtü vesselâmü alâ seyyidînâ Muhammedi'n-Nebiyin ve alâ âlihi vesahbihi ecma'in.

Kur'an'dan ve Hadis'den sonra hiç, evliyâ ve meşâyih sözinden yigrek ve yüksek söz yokdur. Anunçün ki bunların sözi vü işi hâl dilleridür. Hıfz u kâl yimişi degildür. Bunların sözi kaynamadur, temâşâdan vü oynamaktan degildür. Ya'ni, sözü vü edebi bunlara Tanrı virmişdür; ata vü üstâd öğretmiş degildür. Pes veliler vü meşâyihler vü ulemâlar peygamberlerün mirâs-ı hodlarıdur. Velilerün birincisi Âdem Peygamber bedelidür vü birincisi İbrahim Peygamber bedelidür vü birincisi Musa Peygamber bedelidür vü birincisi İsâ Peygamber bedelidür vü birincisi Muhammed Mustafa bedelidür (S.A.). Ca'fer-i Sâdık ol velilerün ol Mustafa milletün sultânı vü ol Peygamberlik hüccetinün bürhânı, ol gerçek amel kılıcı, ol hakikâtleri bilici, ol velilerün gönlinün diregi, ol Peygamberlik cigerinün yüregi, ol ârif ü âşık Ebu Muhammedi Ca'fer-i Sâdık (R.A.) cümle meşâyihün söykencegi oldı. Zevk ehlinün piş-vâyı idi, aşk ehlinün öğredürdi, hem âlemlerün mukaddimiydi, hem zâhidlerün mükerremiydi, hem hakikâtlere nazif idi, hem Tefsir ü Kur'an bilmekte bi-nazir idi. Pes her kim Muhammed Mustafa'ya inana vü A'nun oğlanlarına ve sahâbelerine inanmaya, ol kişi Muhammed'e dahi inanmış olmaz. Zirâ, Muhammed'ün kamu yârenlerine vü A'na ulaşanların dükeli ululardur vü Tanrı yolın göstericilerdür. Ebû Hanife'ye sordılar kim, Muhammed Mustafa'ya ulaşanların kangısı yigrek ü fâzıldur? Eyitdi : Pirlar'de, Ebû Bekir ü Ömer; yigitler'de, Osman ü Ali vü avratlar'da, Ayişe vü kızlar'da Fâtıma (R.A.) ecma'in."

diye başlanmaktadır.

Daha sonra muhteva ile ilgili çeşitli bahislere geçilmektedir.

Kitap, 192/a varak'ta :

"... hâdimine itdi her kim ile bakar ise, böyle aşağı bakar didi." şeklinde tamamlanmamış olarak nihayete ermektedir.

Bu itibarla müstensihi, istinsah tarihi ve müellifi hakkında bir bilgiye sahip olamadık.

Bir başka Tezkiretü'l-Evliyâ'nın mensur yazma nüshası da, Atatürk Üniversitesi kütüphanesi'nde 4 numarada kayıtlıdır. Adı geçen bu nüsha, Ebu'l-Leys Semerkandi'ye ait olup, H. 985 / M. 1577'de istinsah edilmiş olan bir nüshadan H. 1098 / M. 1686'da tekrar istinsah olunmuştur. 19 X 14 ebadında ve miklebli, şemseli, mavi renkli deri cild içerisinde. Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Tamamı 118 varak olup, harekeli nesih'le kaleme alınmıştır. Her sayfada 15 satır bulunmaktadır.

Eger, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

Diger bir mensur yazma Tezkiretü'l-Evliyâ nüshası da gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde, 199 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Adı geçen bu nüsha 27 X 18,5 ebadındaki kahverengi deri cild içerisinde olup, metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır. Yazısı nesih'tir. Her sayfada 13 satır bulunmaktadır. 1/b ve 2/a varaklar'da ayrıca "Fihrist" yer almaktadır. Tamamı 376 varak'tır. H. 964 / M. 1556 yılında istinsah olunmuştur.

Eser, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

T U H F E T Ü ' L - M Ü L Ü K

Kayıt numarası	: 23885
Cild ebadı	: 21 x 15,5
Yazı ebadı	: 16 x 10,5
Sayfa sayısı	: 256
Hattı	: Sülûs

Kahverengi deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Kısmen yıpranmıştır. Bazı sayfaları kopmuş ve daha sonra yapıştırılmıştır.

Cildin 2. kısmında 128/b varak'tan, 152/b varak'a kadar "Pend-i Attâr" isimli manzum eser yer almaktadır (1).

(1) Adı geçen bu eser Farsça olup, Feridüddin-1 Attâr'ın meşhur Pend-nâme'sidir. Bazı kelimelerin alt ve yan taraflarına Türkçe anlamları yazılmıştır.

Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca, bazı kelimelerin alt tarafları kırmızı çizgi ile çizilmiştir. Her sayfada 21 satır vardır.

1/a varak'ta :

Câhilin iz'ânı olsa ol kabûl eyler Hakk'ı
Kendünü adam sanubdur ol yabanun ahmakı
Âlime hizmet eyle ki bulasın ma'rifet
Câhile yâr olma kim nâdân olursun âkıbet

2/a varak'ta ise :

Bu kitâbun ismi Monla Şâhidi
Ma'rifet tahtında gûyâ şâh idi
Koynuna koy hırz-ı cân it gonçe-ves
Âşkın sadrında hoşdur Şâhidi
Lütfunu inkâr iderse müdde'i
Şâhidi'ye şâhid olur Şâhidi
Çün suna câm-ı fenâ-yı dehr-i dün
Şâh-ı emir ile birdür Şâhidi
İy Lâtifi kim ki hıfz itse bunu
Sen ana mülk-i kemâlin Şâhidi

«Gazel»'ine yer verilmiştir.

Esere, 3/b varak'ta bulunan Besmele ile ve :

"Sipâs-i bi-kıyâs ü şükr-i bi-mikyâs ol Hüdâ-yı Hâlık-ı cinn ü nâs'a olsun ki, bihâr-ı ulûma elfâz-ı melihayı dürer-i me'ânî-yi şerifeye zarf u sadef kıldı..."

şeklinde girilmektedir.

4/a varak'ta da :

"... emr-i zâhir'de mazhar olub ve ism-i müsemâyâ mutâbık olmak ümidiyle mecmû'u mü'ellif Tuhfetü'l-Mülûk ile semiyî oldu. Sarrâf-ı güher-i sâf'a hüner olan ehl-i insâf'dan me'mûldür ki, bu evrâk-ı perişâna ayn-i rızâ ile nazar-ı bi-nazirelerin dırig itmeyeler..."

ifadelerine yer verilmektedir.

Esere, 110/a varak'ta yer alan :

"Kaldı senden Şâhidi nev-yâdigâr; yâdigâr kelimesi."

ifadesi ve :

"H. 921" (M. 1515)

tarihi ile sona ermektedir.

TUHFETÜ'Ş - ŞÂHİDİ

Kayıt numarası	: 13946
Cild ebadı	: 22,5 x 15,5
Yazı ebadı	: 17 x 9,5
Sayfa sayısı	: 106
Hattı	: Nesih Kırmızı

Kahverengi mukavva cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları siyah mürekkeple yazılmıştır. Her sayfada 19 satır bulunmaktadır.

Tuhfetü'ş-Şâhidi, içinde Saâdet-nâme adlı eserin de yer aldığı cildin 2. kısmında, (57/b - 110/b varaklar arasında) bulunmaktadır.

Esere, 57/b varak'ta Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben metin kısmına geçilmektedir.

68/a varak'tan bir kısmı nakl edelim :

Mef'ûl fâ'ilât mefâ'il fâ'ilât
İlm öğrenen kişi bulur yüce makâm

Şehâ sa'âdet atı tutdı cihâni ser-te-ser
Tâ âfitâb-ı tal'atın âfâka saldı nûr u fer

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
Bahr-i recez'dür sâlim ü eczâ müsemmen pür-güher

Sayfanın yan tarafında da :

"Şikem karın, batn ma'nâsına; nâfe göbek, miyân kemer, kuşak büyük tağ'dur.

Sine göğüs, sadr ma'nâsına; göğüs, sine ma'nâsına.

İy dest-gir, iy el tutucu."

kaydı bulunmaktadır.

Eser, 110/a-b varak'ta şöyle sona ermektedir :

Hisâb üzre it bu mısra'dan şümâr
Kaldı senden Şâhidi nev-yâdigâr

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bu kitâbı öğren iç âb-ı hayât

Şâhidi'ye her kim eylerse dü'â
İde Mahşer'de şefâ'at Mustafa

Okud anı okuyana yaz anı
Rahmetinle yarlıgagıl yâ Gani

sene : 1231 (M. 1815)

Tuhfetü's-Şâhidi'nin muhtevasında ve fakat kısmen mensur olan bir başka nüsha da, Diyarbakır Kütüphanesi'nde "Şâhidi Manzûmesi" adı altında ve 1548/B numarada kayıtlıdır. Nitekim, adı geçen bu nüsha da Tuhfetü's-Şâhidi gibi :

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

Bu kitâbı öğren iç âb-ı hayât

Şâhidi'ye her kim eylerse dü'â

İde Mahşer'de şefâ'at Mustafa

şeklinde nihayete ermektedir.

Şâhidi İbrahim Dede'ye ait başka bir manzum Tuhfe-i Şâhidi nüshası da, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 89 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Adı geçen bu nüsha kahverengi, tezhibli deri cild içerisinde olup, hattı tâlik'tir. 19 X 11 ebadında ve 20 varak'tır. Eser, içinde bulunduğu cildin 277/b ile 296/a varakları arasındadır. 277/b ile 278/a varaklar tek şeritli, sarı yıldız çerçevesi ve diğer varaklar, çift şeritli kırmızı renkli cedveller içindedir. Her sayfada ortalama 8 beyit bulunmaktadır.

Eser, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

Ayrı bir mensur Tuhfe-i Şâhidi nüshası da, gene Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde 518 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu nüsha; siyah, yıpranmış ve 20,5 X 14 ebadındaki deri cild içerisinde olup, yazısı Nesih'dir. Sayfaları kırmızı renkli, çift şeritli cedveller içine alınmıştır. Her sayfada 29 satır bulunmaktadır. Metin başlıkları kırmızı, metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

1/a varak'ta :

"Hazâ Kitâbu Şerhü's-Şâhidi"

kaydı bulunmaktadır.

Eser, H. 1128 / M. 1715 tarihinde istinsah olunmuştur. Diğer nüshalarında olduğu gibi :

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Bu kitâbı öğren iç âb-ı hayât
Şâhidî'ye her kim eylerse dü'â
İde Mahşer'de şefâ'at Mustafa

mısralarıyla sona ermektedir.

Bu da, Âgâh Sırrı Levent'den satın alınmıştır.

ZÜBDETÜ'N - NASÂYİH - NÂME

Kayıt numarası : 23962
Cild ebadı : 19 x 12
Yazı ebadı : 15 x 7
Sayfa sayısı : 230
Hattı : Sülüs

Siyah deri cild içerisinde bulunan mensur bir eserdir. Çok az yıpranmıştır.

Metin başlıkları kırmızı ve metin kısımları da siyah mürekkeple yazılmıştır.

Her sayfada 15 satır bulunmaktadır.

1/a varak'ta :

"Zübdetü'n-Nasâyih-nâme"

ismi altında :

"Uşbu risâle-i şerif ve makâlât-ı lâtime'de münderic olan ma'âdin ü kavâ'id ü letâyif kangı kitâb-ı müstetâbdan ahz u cem olduğunun beyânıdır :

Tefsir-i Kadı Beyzavî

Tefsir-i Şeyh-zâde

Ravzatü'l-İslâm

Ravzatü's-Şühedâ

Sahih-i Buhâri

Silsiletü'z-Zeheb

Sâlikü'l-Ebrâr

Sahih-i Müslim

Câmiü'l-Hikâyât

Fazâ'ilü'l-İslâm

Mesnevi-i Şerif

...

"

denilmektedir.

Esere, 1/b varak'ta Besmele ile başlanmakta, «Hamdele ve Salvele»'yi takiben metin kısmına geçilmektedir.

Muhtelif «nazm» ve «hikâye» parçaları ile de muhtevâ zenginleştirilmiştir.

24/a-b varak'tan bir kısmı nakl edelim :

N a z m

Konuldu halka kânûn-ı şer'i tâ
Selâtin âfâkî mer'i tuta

Eger duta bu râhı Şâh-ı cihân
Olur haşr-i devlet-ebed zir-i ân

N e s r

"Cem'i ulemâ-yı dîn ittifâk eylemişler ki, maksûd-ı asl irsâl-i Resûl'de Aleyhimü's-selâm inzâl-i keyn'den oldur ki, cümle-i halâyık hukûk-ı İlâhî'de hukûk-ı İbâd'de adl ile kâ'im ü dâ'im olalar. Nite kim, Hakk-Sübhâne Tebârek ve Te'âlâ Kelâm-ı Şerif'inde buyurur :

Lekad erselnâ rüsülenâ bi'l-beyyinât ve enzelnâ ma'ahumu'l-kitâbe ve'l-mizâne liyekûme'n-nâsü bi'l-kıstı.

Ya'ni, tahkik-i rüsuleri irsâl itdügi Âyât-ı beyyinât ile ve anlara kitâb gönderdügi halk adl ile kâ'im olalar. (...) Pâdişâhân âdil vü Şehin-şâhân âkil ki, dünyâda tarîk-i şer'i şerif elden koymayub beyne'l-halâyık adâlet ü istikâmeti âdet eyleyeler. Kıyâmet günü Hakk-Te'âlâ'nun huzûrunda nûrdan menâbir üzerinde sağ cânibinde duralar."

İncelediğimiz bu eser, «Tezkireci» lakâbı ile de tanınan târihçi Cafer İyânî Bey'e aittir. "Gazavât-ı Tiryaki Hasan Paşa" adındaki, H. 1000 / M. 1591 tarihinde yazdığı eserinin; askerlik târihi yönünden dikkate değer olduğu, Bursalı Mehmed Tâhir Efendi tarafından zikredilmektedir (1).

Zübdetü'n-Nasâ-yih-nâme'nin, Manisa'da Murâdiye Kütüphanesi'nde 4 (dört) bâb üzere tertip edilerek ve H. 1003 / M. 1594 tarihinde yazılmış bulunduğunu, gene Bursalı Mehmed Tâhir Efendi haber vermektedir (2).

Elimizdeki nüsha ise, Yahyâ Bin Zekeriyâ Efendi tarafından H. 1023 / M. 1614 tarihinde istinsah olunmuştur.

Eser, 112/b ve 113/a-b varaklar'da şu şekilde sona ermektedir:

Târih-i diger

Kemâl-i nazm u nesrim kıldım inşâd
Yazub anda nice ef'âl ü a'mâl

Temâmet nush u pend ile müretteb
Kimi anun mufassal kimi icmâl

Olub cevher-fürûş ehl-i irfân
Ma'ârif sevkime dil oldu dellâl

Bi-hamdillah temâm oldu kitâbım
Anun târihi içün idicek fâl

Fâli kalbe lâ-yih oldu ol dem
Didim târihin anun hatm-i âmâl

Nev'-i diger

Nazm u nesri zâde-i tab'ım görüb erbâb-ı dil
Didiler tahsin idüb vafında çok dürlü kelâm

Nakl-i Tefsir ü Ehâdis vü kerâmetdür kamu
Cevher-i elfâzıma hükmi virirse intizâm

Nush u pend ile tolodur bu kitâb-ı müstetâb
Ölürem ola bugün makbûl ü cümle hâs lül âm

sene

1023 (M. 1614)

Ketbü'l-hakir Yahyâ Bin Zekeriyâ

(1) Osmanlı Müellifleri, cild: 3 "Ca'fer İyânî Bey" maddesi.

(2) a.g.e., ayn. fasıl.